

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет журналістики

Традиційні і нові медіа: від історії до сучасності

ЗБІРНИК
матеріалів звітної наукової конференції за 2019 рік
(секція «Журналістики»)

Львів – 2020

УДК 070.1 (477) "20"(06)

Рекомендувала Вчена рада факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол №8 від 2 липня 2020 р.).

Традиційні і нові медіа: від історії до сучасності : збірник матеріалів звітної наукової конференції за 2019 рік (секція «Журналістики») / упоряд. Андрій Яценко. Львів: Простір-М, 2020. 136 с.

У збірнику опубліковано тези доповідей (в авторській редакції) звітної конференції науковців факультету журналістики за 2019 рік. Висвітлено проблеми сучасного журналістичознавства, соціальних комунікацій.

Упорядник та відповідальний за випуск:
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри мови ЗМІ,
заступник декана з наукової і навчально-методичної роботи*
Андрій Яценко

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020
© Простір-М, 2020

Іван Крупський
(д. і. н., професор)

УКРАЇНЬСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА НА ШЛЯХУ ВІД ГОРБАЧОВСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ ДО НЕЗАЛЕЖНОЇ ПРЕСИ

З приходом у Москві до влади М. Горбачова, який збагнув, що держава потребує кардинальних змін, процес демократизації передовсім торкнувся деяких видань, які почали сміливіше втручатися в суспільно-політичне життя країни, показувати недоліки, які досі ретельно приховувалися.

Певним чином цей ґрунт готували самвидавні видання, що почали з'являтися ще з кінця 60-х рр. Однак оскільки був суворий нагляд за друкарнями, то перші нелегальні часописи друкувалися найчастіше на звичайних друкарських машинках через кальку, і наклад їх становив пересічно декілька примірників. Коли монополія партії похитнулася і почалася офіційна ресстрація видань, партія не могла заборонити випуск цієї продукції. Так, в інформаційному полі Львова з'явилися видання, що репрезентували різні політичні партії та громадські об'єднання. Найчисельнішою була преса Руху. Українська Республіканська партія мала в Україні високий рейтинг популярності, продиктований, очевидно, й тим, що її представниками були харизматичні особи. Вони користувалися повагою серед українців тому, що не зраджували своїх переконань, хоча й чимало з них за це у роки правління Брежнєва отримали чималі строки ув'язнення чи заслання. Зрештою, згодом багато членів УРП були обрані депутатами до Верховної Ради України. Почавши видання з 300-сторінкового квартальника «Український вісник» (1988 р.), біля джерел якого стояв В. Чорновіл, ідеї партії популяризували «Експрес-вісник» (Київ-Львів), «Інформатор» (Львів) та ін.

Спілка незалежної української молоді налагодила видання «Молодого націоналіста», студентське братство часопису «Віко», Товариство Лева – дитячого журналу «Світ дитини». Українська соціал-демократична партія, заснована у травні 1988 р., активізує діяльність газети «За і проти». Активною була і видавнича діяльність українських націоналістів, лідером яких був І. Кандиба. Випуск своїх часописів розпочала й відновлена «Просвіта».

Процес оновлення не оминув обласної та республіканської преси, що була органами партійних чи комсомольських комітетів. Так, однією з перших до підтримки демократичних процесів включилася львівська

газета «Ленінська молодь». 1 березня 1990 р., коли готувався святковий номер з нагоди 50-ліття газети, була надрукована передова стаття, в якій зазначалося: «Газета відзначає свій піввіковий ювілей у ситуації, коли з'явився шанс нарешті говорити людям правду. Треба відродити довіру до газетного слова. Читачі запитують: чи не час змінити назву газети. Колектив газети вважає – час». А через місяць пленум обкому комсомолу своєю постановою затвердив нову назву газети. Коли ж обком партії спробував заборонити випуск цього видання, запротестували друкарі видавництва «Вільна Україна», погрожуючи припинити видання усіх газет. Це подіяло: 3 квітня читачі вже читали «Молоду Галичину» [1].

Публікації газети розповідали про сутність церковного Собору, на якому була ліквідована Греко-католицька церква, викривали двоїсту мораль партійних чиновників – чого вартувала лише одна публікація про закриті компартійні дачі у Брюховичах!

Відтак з ініціативи В. Чорновола з 1 липня 1990 р. почався випуск газети «За вільну Україну», наклад якої незабаром сягнув майже півмільйона! Кошти на видання часопису добровільно переказували читачі з усієї України.

Однак не всі видання, які зробили чимало для утвердження демократичних засад в суспільстві, через фінансові труднощі довго утрималися на плаву: «Літературна Україна» протягом перебудови була володаркою дум національно-демократичної опозиції, тираж її сягав майже 200 тисяч, однак через два роки після відновлення незалежності, за яку вона так безстрашно билася, знизився до 45 тисяч, а «Демократична Україна», яка до 1980 р. виходила під назвою «Радянська Україна» і видавалася майже півмільйонним накладом, ледь домоглася 12-тисячного тиражу.

З ініціативи журналістів започатковувалася не одна кампанія, що отримала розповсюдження по всій Україні. Так, 16 квітня 2001 р. у Львові відбулася безпрецедентна акція під назвою «Хвиля свободи», розпочата журналістами газети «Експрес». Приводом її проведення стала постановою Франківського районного суду м. Львова про стягнення з редакції газети 150 тис. грн. (за тодішніми цінами майже 30 тис. доларів) за 12-рядкову замітку, опубліковану ще ... 1997 р. У замітці йшлося про те, як один місцевий композитор використав у своїй пісні уривок з мелодії іншого композитора. Редакція вважала, що суд виконав замовлення обласної влади, яка за неодноразову критику, хоча й справедливу, не хотіла бачити в місті такої газети. У Львові була споруджена символічна барикада, декілька журналістів оголосили голодування. Відтак акція поширилася і в Києві. Вимогою журналістів було внесення в законодавство про пресу зміни щодо встановлення верхньої межі сум компенсації за заподіяний моральний збиток тощо. Зрештою, рішення суду було скасоване.

Звичайно, пресі перебудовчого періоду можна дорікнути тим, що вона у гонитві за читачем нерідко переступала етичні межі. Однак добрі справи журналістів переважають: це вони у дні Помаранчевої революції своїм словом надихали людей на віру у перемогу і справедливість, це їхнє слово нині стоїть на варті спокою, миру і добра в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криль Ю. Молодєжка в свет не вышла / Ю. Криль // Комсомольское знамя. – 1990. – 4 апр.

Михайло Присяжний

(к. філол. н., доктор суспільно-економічних наук, професор)

НОВАТОРСТВО В ПРОБЛЕМАТИЦІ І ОФОРМЛЕННІ ЖУРНАЛУ «ТЕАТР»

Переселені українські журналісти та редактори в американській зоні окупації на території повоєнної Німеччини, в умовах табірної проживання зуміли налагодити систему газетно-журнальних видань, спрямовану на повне задоволення спраглих до інформації політичних емігрантів. Цьому процесові сприяли альянтські власті, надаючи ліцензії поодиноким газетам і журналам, які видавалися без жодної допомоги і були дуже популярними в середовищі переміщених осіб. Узаконений дозвіл означав лише незначне забезпечення папером та друком. Щоб зберегти старі, або заснувати нові видання емігранти вдавалися до порушення ліцензійних умов. І таким чином з'являлися додатки, які фактично були самостійними одиницями в інформаційному просторі скитальців. Деякі з них американці після ревізій закривали, деякі продовжували виходити самостійно. Саме завдяки субліцензіям з'явився багато періодики, існування якої було коротким, але високопрофесійний підхід до її творення спонукає розглянути її детальніше. Вона переважно була фаховою. Як, приміром, журнал «Театр», який у підзаголовку означений як журнал театральної культури і мистецтва і видання Об'єднання Мистців Української Сцени (ОМУС). У вступному слові редакція і правління ОМУСу підкреслювали, що, видаючи власний журнал, «кермуються найглибшою журбою про українську культуру, якої найкращим і найповнішим виразником є театр» і сподіваються, що він буде «виконувати роль в першу чергу зв'язкового між самими працівниками театральної мистецтва, а в перспективі повинен і мусить бути «тією широкою дорогою, що зв'язувала б театр і глядача в одне нерозривне...», а також «оборонцем шляхетної музи театру перед заливом еміграційного провінціалізму і дилетантизму» [1; С.1]. Зміст першого числа часопису свідчив, що редакції журналу під силу виконання завдань складніших. Травневий випуск відкривається статтею відомого театрального діяча і актора В. Блавацького «Український театр на еміграції», у якій він точно і талановито осмислює роль театру у відродженні нації, його місце в активній державотворчій роботі; громадському житті. Він підкреслює, що українці мають блискучу театральну традицію, яка зобов'язує «не схилити вниз тих прапорів рідного мистецтва, що їх так високо піднесли наші попередники, за що вони часто – так як Курбас – платили своїм існуванням [1; С.3]. В. Блавацький у своїй статті із завзяттям досвідченого хірурга робить розтин тих явних і прихованих болячок української театральної дійсності в недавньому минулому і сучасному табірному еміграційному житті.

Він нещадний у своїх висновках і характеристиках і закликає до відваги і сміливості у піднесенні народного духу, а сам шукає відповідь на запитання, чи став український театр на еміграції цією мистецькою зброєю в боротьбі з гасителями української національної ідеї. Стаття охоплює майже всі аспекти проблеми і відзначається бездоганною аргументацією і прогностичними розважаннями (приміром, про потребу заснування музичного театру). Цей публіцистичний текст проілюстрований десятима сюжетними малюнками Едварда Козака (ЕКО), які органічно доповнюють зміст і займають третю частину кожної із сторінок формату А-4. Власне, саме у цьому полягає **новаторство** в оформленні «Театру». Таке художнє рішення ЕКО можна вважати співаторством. Тут варто навести кілька прикладів, щоб підкреслити доцільність і геніальність малюнків Е. Козака, які, хоч і розміщені на маргінесі, але змістово органічно зливаються з текстом В. Блавацького. Коли він пише про «театральних паскарів», які продукують на сцені блюзнірство (у В. Б. – блазенство), влаштовують «оргії поганого смаку, нехудожнього примітивізму, дешевих і плоских сценічних ефектів», коли навіть український народний жіночий костюм максимально скорочується, щоб «принадними жіночими колінами епатувати глядача», то підкреслює, що така продукція ревієвих театриків навіть часто подобається глядачам, особливо чужинцям (американським військовим), які такі вистави підхваляють, мовляв, «на безриб'ї і рак риба». Едвард Козак ілюструє розворот (4–5 стор.) двома малюнками:

1. Частинка сцени, на якій витанцює дівчина в національному костюмі, оголена по пояс і задній план чотирьох глядацьких голів у пілотках і касці;

2. Риба з клешнями і довгими вусами, яка вистрибнула з калабані, а між ними слово «Чому?» [1; С.4-5].

Майстерно ілюструє Е. Козак навіть частину тексту із 6 пунктів переліку мети ОМУСу: зображена істота у вигляді знаку параграфу (§), що звисає над ґрунтом і який вінчає театральна маска.

Кожна публікація, навіть короткі повідомлення, ілюстровані Е. Козаком. Він зумів створити «графічний супровід» до розділу журналу «Театральна хроніка».

Із другого числа журналу «Театр» розглянемо статтю Ю. Шереха (Юрія Шевельова) «Дискусія в мистецькому салоні, якої і якого в нас нема», щоб розкрити елементи **новаторського підходу** до розкриття дуже важливої теми. Вона написана за законами сценічного дійства (одноактної п'єси). Замість традиційної врізки (ліду), якою зазвичай починається стаття, автор запрошує читача до уявного салону, в якому зібралися театральні діячі, літератори, критики, журналісти... Дійство розпочинає Оптиміст, який стверджує, що одним із найкращих творів нашої драматургії є «Патетична соната» Миколи Куліша, який ще не йшов на українській сцені. І соромно, мовляв, буде, якщо ми те-

пер його не поставимо. До розмови одразу долучається Скептик, який категорично заявляє: «Не йшов і не йтиме, бо це річ, яку виставити не можна». Цей початковий діалог окреслює об'єкт і предмет розгляду і публіцистичного осмислення Юрія Шереха. Від початку до кінця стаємо свідками і учасниками сценічного дійства, головні герої якого Оптиміст і Песиміст, але немаловажні ролі належать Граничному Скептику, Аматору, Класифікатору, Актору, Режисерові, Публіцисту, які сперечаються, аргументують, полемізують... Стаття закінчується монологом Актора і Режисера, які, подаючи один одному руку, впевнено декламують: «Ми виконаємо наш обов'язок. «Патетична соната» піде. Це – довершення українського культурного ренесансу двадцятих років у театрі. Це – шабель до української трагедії, якої в нас ще нема, але яка буде. Це – місія нашого театру» [2; С.10].

Вийшло всього два номери журналу «Театр». До їх появи доклали зусиль відомі еміграційні діячі В. Блавацький, І. Костецький, З. Тарнавський, Ю. Шерех, П. Ковалів, С. Гор, Б. Нижанківський, а також редакція однієї з найпопулярніших тоді еміграційних газет «Час», за субліцензією якої його видавали. На жаль, видавці «Театру» не змогли продовжити його появу в умовах американської еміграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Театр, журнал театральної культури і мистецтва / Видання Об'єднання Мистців Української Сцени, Мюнхен-Аугсбург, Ч.1. – 1946. – Травень. – 32 с.
2. Театр, журнал театральної культури і мистецтва / Видання Об'єднання Мистців Української Сцени, Мюнхен-Аугсбург, Ч.2. – 1946. – Червень-липень. – 48 с.

Юрій Васьківський
(к. філол. н., доцент)

ОСОБЛИВІСТЬ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАХ

До медійної реклами, в першу чергу, належать: передача рекламних повідомлень у вигляді банерів, зразки контекстної реклами для організації заходів із залученням іміджевих матеріалів. Найбільш привабливим моментом, яким привертає медійна реклама по праву вважається її візуальна складова і здатність до швидкого поширення [2]. Однією з найголовніших тенденцій в світі медійної реклами останнім часом (кілька років) виступає ретаргетинг (ремаркетинг). Йдеться про рекламний механізм, здатний показувати онлайн-рекламу тим користувачам, які вже встигли переглянути рекламований продукт, відвідавши сайт рекламодавця, але не придбали даний товар раніше.

Статистичні дані свідчать про те, що близько 98% відвідувачів залишають сайт, так і не зупинивши свій вибір на тому чи іншому товарі чи послугі, не зробивши покупки. Якраз ретаргетинг дозволяє в корені змінити ситуацію і отримати список додаткових клієнтів там, де, здавалося б, уже немає на що розраховувати. Ремаркетинг ділиться на товарний і класичний. Класичний ремаркетинг дозволяє рекламні повертати користувача на сайт конкретного, раніше відвіданого інтернет-магазину. За допомогою товарного ремаркетинга можна повернути користувача до картки раніше переглянутого ним товару або послуги [3, с. 297]. Особливе місце займає взаємодія з рекламодавцями, рекламною політикою ЗМІ. Це найважливіша для життєздатності засобів масової інформації сфера гармонізації інформаційних інтересів і потреб аудиторії, обумовлена купівельною спроможністю людей. Ретельно розроблені типологічні параметри забезпечують виживання на ринку ЗМІ.

Особливість розвитку мас-медіа полягає в тому, що прогрес в інформаційних технологіях дозволяє розвинути цю якість до такої міри, що діалог журналіста з читачем, глядачем, радіослухачем може проходити в режимі реального часу, причому на більш високому рівні інтерактивності. Розділені до конвергенції і цифрування різні медійні епізоди тепер об'єднуються і створюють новий журналістський продукт, який дозволяє більш всебічно охопити розвиток подій.

Сайт lplus1.ua щомісяця відвідує понад 1 мільйон унікальної аудиторії, а сайт tsn.ua є одним із найбільших інформаційних інтернет-ресурсів України, який кожного місяця охоплює близько 3 мільйонів користувачів. Сумарно в соціальних мережах на сторінки проєктів 1+1 підписано понад 7 мільйонів користувачів, а сторінка 1+1 є найбільш популярною серед усіх сторінок українських телеканалів у Facebook.

Сейлз-хаус 1+1 Digital Sales відповідає за продаж спецпроектів і медійної реклами на веб-ресурсах 1+1 медіа. Медійна реклама включає розміщення банерів і відеороликів. На сайті 1+1 реклами як такої не має. Відсутність заспаменості. 1+1 працюють з так званим ремаркетингом Google Adwords. У 2015 році в Google AdWords з'явилася нова функція ремаркетингу. Google офіційно повідомив, що тепер рекламодавці можуть використовувати для пошукових оголошень AdWords аудиторії ремаркетингу (попередні списки ремаркетингу), створені в Analytics, без необхідності зміни коду тегів.

Нововведення покликане полегшити рекламодавцям ремаркетингу, працю з менш великими групами користувачів, аудиторії яких максимально наближені до цільової, а також точніше налаштувати оголошення під конкретні сегменти аудиторії. У кінцевому підсумку нововведення покликане підвищити конверсії для цих груп і скоротити витрати рекламодавців. Списки ремаркетингу для пошукових оголошень (RLSA) дозволяють налаштовувати пошукові оголошення, засновані на минулій активності користувача на сайті рекламодавця.

Характерними ознаками традиційної реклами є: традиційність комунікаційного каналу для аудиторії і предмета реклами; традиційність носія реклами для предмета реклами; традиційність місця розміщення реклами в загальному інформаційному потоці (співвідношення загальної інформації – до реклами, місце реклами в загальному таймінгу повідомлення і т.п.); традиційність самого рекламного повідомлення (звичність, простота сприйняття для аудиторії, природність складу, графіки та відеоряду).

На думку багатьох маркетологів, саме через «банерну сліпоту» CTR рекламних блоків зводиться до мінімуму. Однак можна протистояти цьому феномену, демонструючи більш релевантні оголошення і грамотно розміщуючи їх на сторінці [1]. Рекламний контент є невід'ємною частиною брендингу, а судити про ефективність того чи іншого банера не можна тільки по рейтингу його клікабельності. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що тенденції розвитку інтернет-реклами в сучасних медіях співпадають із загальними світовими тенденціями. Обсяг даного ринку зростає, пропорційно збільшується кількість сегментів. Адаже нові медіа завжди приваблюють рекламодавців. Інтернет вже давно став популярним і його намагаються використовувати в рекламних кампаніях. Щоправда, існує ще багато інструментів для роботи з рекламою в Інтернеті, які, на жаль, поки ще не розповсюдилися в Україні. Також загальний орієнтир для процвітання медійної інтернет-реклами треба пильно стежити за розвитком сучасних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьківський Ю. П. Реклама в інтернет-медіях (на прикладі: 1plus1.ua, захid.net, zakarpattia.net.ua). Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 9. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1484> (дата звернення: 21.01.2020).
2. Стукало А. Українські медіа як бізнес: проблеми і перспективи / Європейська обсерваторія журналістики ЕЖО. URL: <http://bit.ly/1XgXzH9> (Дата звернення 27.01.2020).
3. Шевченко В. Е. Новітні медіа та комунікаційні технології: комплекс навчальних програм для спеціальностей «журналістика», «видавнича справа та редагування», «реклама та зв'язки з громадськістю» / за заг. ред. В. Е. Шевченко. К., 2012. 412 с. URL: <http://journ.univ.kiev.ua/files/NewMedia.pdf> (Дата звернення 15.01.2020).

Мирослава Рудик
(к. соц. ком., доцент)

УКРАЇНСЬКА ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ТРИБУНА ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ІДЕЙ НА ПРИКЛАДІ БЛОГІВ ТАРАСА ВОЗНЯКА, ВАХТАНГА КІПІАНО, ІГОРЯ ФЕДИКА

У ХХІ столітті стрімкий розвиток новітніх технологій призвів до швидкого обміну та поширення інформації і зробив її ще більш важливою для суспільства особливо в час російської агресії, тому у такий непростий для України час історична тематика у медіапросторі є ще більше актуальною. Інформаційні атаки сусіда-агресора спонукають уважніше ставитись до проблем історії, враховувати помилки і прорахунки минулого. Одним з методів захисту інформаційної безпеки є знання своєї історії, правильне її трактування. Компетентність громадян робить їм менш вразливими до фейків та дезінформації.

Одним з важливих елементів нинішнього інформаційного потоку є історична складова, а саме публіцистика є важливим явищем у сучасній епісі державотворчих процесів. Вона змінюється з часом, з'являються різноманітні форми її вираження. Сьогодні одним з найдоступніших ресурсів та найефективніших комунікативних майданчиків є блоги. Чимало авторів висловлюють свої думки про історичні події чи реакції на злободенні ситуації, що можуть вплинути на хід нашої історії як в індивідуальних блогах, так і у мас-медіа. Зазначені нами автори, будучи компетентними істориками, журналістами чи політологами, часто пишуть в блозі те, як варто розуміти актуальні проблеми суспільства, проводять історичні паралелі, вдаються публіцистичного стилю викладу інформації, висловлюють свої думки з емоційним забарвленням, вживають яскраві публіцистичні образи. Тому історична публіцистика в блогах – це чудовий спосіб за допомогою сучасних технологій передавати важливі месиджі для суспільства.

Серед українських інтернет-видань поширена практика створення блогів відомих людей, експертів у тій чи іншій сфері. Сайт «Українська правда», має рубрику «Історична правда». Зокрема, Вахтанг Кіпіані дописував на цей сайт, поки на його базі не створив свою сторінку з однойменною назвою, якої був редактором. З появою телевізійного проекту «Історична правда з Вахтангом частота блогівих записів дещо зменшилася. Нагадаємо, що тепер телепрограма виходить на каналі «Еспресо TV» у зв'язку зі зміною керівництва на телеканалі ZIK. На сторінці «Історичної правди» розміщено матеріали про історію України, але акцент зроблено на політичній історії ХХ століття: боротьба за державність, людські права, тоталітарні проекти та експерименти, людські долі. Теж на сайті «Української правди» аналізуємо блог Тара-

са Возняка, який теж містить публікації на історичну тематику. Загалом сайт історичним питанням відводить 25 % свого контенту. Натомість як обраний нами сайт «Вголос» тільки 8%.

Отже, у процесі дослідження визначили основні критерії публіцистичних текстів згаданих авторів та проблематику історичної публіцистики. В основному, вона стосується актуальних проблем сьогодення, зокрема, це конфлікти з Польщею та Угорщиною, а також загарбницький інтерес Росії. Також вдалося порівняти специфіку написання текстів та особливості подачі інформації кожного з блогерів.

Отож Тарас Возняк займається питаннями міжнародних відносин, транскордонного співробітництва, тому й більшість його публікацій присвячені цій темі. Привернув нашу увагу допис «Веймарська республіка» [1], де блогер порівнює східну Україну та Веймарську республіку у Німеччині, які схожі між собою своїм нестійкими політичними переконаннями, що може призвести до втрати державності. Стиль ведення блогу цікавий, тексти насичені цитатами. Однак помічаємо, що радикальні настрої дещо стихають.

Аналізуючи блог Вахтанга Кіпіані, натрапляємо на цікавий матеріал «Чи писали Драч, Павличко та Яворівський донос у КГБ на Стуса та Чорновола?» [2]. Адже заяви про цей лист є прямим запламуванням репутації цих дисидентів. Вахтанг Кіпіані підтверджує, що після того, як цей лист опублікували в інтернеті, то на письменників посилалися гнівні звинувачення. Тому автор намагається розібратися в історії і пояснити, як було насправді. Інша публікація, пов'язана з розслідуванням справи Василя Стуса, де досить жваво обговорювалися обставини засудження поета і причетності до цього його адвоката Віктора Медведчука. Вахтанг Кіпіані ділиться враженнями про фільм «Заборонений», який на його думку у повній мірі не передає трагічності долі Стуса і «лагідно» відображає комуністичний режим.

Що стосується третього блогера Ігоря Федика, то його публікації на сайті «Де наш національний лідер» [3], присвячена аналізу політичної ситуації в Україні. Автор вважає: «Причина в тому, що і по-нині в Україні немає сильної, національно орієнтованої влади. Більшість політологів, громадських діячів, за винятком тих, хто стоїть на націоналістичних позиціях, бояться наголошувати на тому, що в Україні, у переважаючій її частині населення чи обивателів ще низька національна свідомість і в них переважає страх з боку відкрито ворожої частини українського суспільства, ще чимало українців є носіями обивательсько-кухонної ідеології, інші ще не можуть звільнитися з-під російського “великобратерського” впливу, російської мови і комплексуєть синдромом меншовартості. Все це створює ґрунт для розмивання нашої державності Росією» [3]. Аналіз блогерських дописів вказаних авторів, був би неповним без урахування мікроблогінгу. Так сторінки Ігоря Федика, Тараса Возняка та Вахтанга Кіпіані у соцмережі фейсбук є

більш різноманітні за своїм наповненням. Таматика дописів досить різна: від реакції на політичні події, історичні дати до туристичних маршрутів Львовом, краєзнавчих розвідок, опис архітектури, популяризація історичних пам'яток і місць слави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Возняк Тарас Веймарська республіка: Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/voznjak/5ca5e8ada982c/>
2. Ваханг Кпіані. Історична правда: Режим доступу: <https://www.iistpravda.com.ua/columns/2012/04/23/81457/>
3. Федик Ігор Де наш національний лідер/ Режим доступу: https://vgolos.com.ua/news/de-nash-natsionalnyj-lider_294014.html

Наталія Гадьо
(к. соц. ком., асистент)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ 1990–2020 рр.

1. Головною і визначальною відмінністю періодизації українських досліджень релігійної комунікації від закордонних вважаємо те, що дослідження цього сегменту журналістики почалося лише за часів незалежності України (дослідження діаспорних вчених не враховуємо). Відтак дослідження релігійних медій в Україні ознаменовані їхньою появою і нерегулярним виходом в складних фінансових умовах, потім недовгим періодом розвитку – зростання кількості релігійних видань – і спаду, появи релігійних сайтів, активного розвитку їхньої кількості, вдосконалення, знову ж таки – спаду кількісного зросту і переходу до кристалізації концепції та технічно-візуалізаційних засобів.

2. Історіографію досліджень релігійної комунікації в Україні 1990–2019 рр. можемо умовно поділити на п'ять періодів [1, с. 4]:

- 1) 1990–1995 рр. – вивчення преси та видавничої діяльності релігійних організацій за перші роки незалежності України, виявлення значення діаспорних і довосенних видань;
- 2) 1996–2000 рр. – переважають дослідження релігійної журналістики як окремої сфери діяльності;
- 3) 2001–2007 рр. – фіксація активізації ролі інтернету для розвитку релігійної журналістики;
- 4) 2008–2016 рр. – дослідження окремих елементів релігійної інтернет-комунікації;
- 5) 2017–2019 рр. – поява спроб цілісного аналізу релігійних медіасистем.

Вивчення історії та суспільної ролі релігійних медій були актуальні на усіх етапах.

3. Сегмент релігійної інформації зростає та урізноманітнюється, а також стає окремою спеціалізацією журналістики, тому релігійні медії та пов'язана з ними інформація викликають щораз більше зацікавлення дослідників. «Релігійні організації активно збільшують свою присутність в інформаційному просторі через створення власних телепрограм, сайтів у мережі інтернет, а також через більш активну участь у світських друкованих та електронних ЗМІ» [1, с. 9].

4. Феномен релігійної комунікації як особливої і невід'ємної структури людського існування вивчають не лише журналістикознавці, а й культурологи, філософи, філологи. На конкретних прикладах в багатьох дослідженнях доведено, що релігійна тематика мусить бути у сфері зацікавлення сучасних медії мати фахове відображення. Зокре-

ма, вчені наголошують на християнських засадах як важливій передумові для створення в новітньому інформаційному просторі якісної інтелектуальної основи. Саме релігійну публіцистику вважають важливим сегментом сучасного комунікативного простору навіть ставлять питання нероздільності релігійного дискурсу від існування європейської культури.

5. Інтегральних досліджень релігійних медій в системі української журналістики не так багато. Серед українських досліджень поширений регіональний принцип вивчення релігійної комунікації, який, як видається, не надто об'єктивно відтворює конфесійну картину України. Без ґрунтовних досліджень медійної системи кожної конфесії регіональні результати досліджень можна вважати валідними лише для конкретного регіону.

6. Виявом глобальних трансформацій християнства доби пост-модерну є використання інтернету, саме тому вивчення релігійної інформації найчастіше стосується присутності в цьому інформаційному середовищі. Пізніше поява інтернет-ресурсів зумовлює й докладніші дослідження щодо проблеми співіснування релігії та віртуальної реальності аналізує, зростання ролі медій в умовах їхньої доступності для «цифрових тубільців» (і водночас недоступності для тих, в кого немає доступу до інтернету) [2, с. 37].

7. Усі журналістикознавчі праці щодо релігійної комунікації можна ще додатково систематизувати і залежно від типу досліджуваних медій (книга, преса, радіо, телебачення, інтернет), зосереджуючись на дослідженнях щодо релігійних ЗСК та релігійної інформації в суспільно-політичних медіях, і беручи до уваги проблематику.

8. Останній визначений нами період історіографії (2017–2019 рр.) відзначається як і зростанням кількості досліджень та появою спроб цілісного аналізу релігійних медіасистем, так і, на жаль, такими матеріалами, які використовують надбання авторів попередніх періодів без посилань на джерело та демонструють необізнаність авторів в темі. Відтак є потреба більшого заангажування в релігійну тематику. Також майже відсутні в українських реаліях практичні порадики для релігійних і католицьких журналістів, прес-секретарів та керівників католицьких медій в інтернеті. А порівняно з дослідженими нами історіографічними особливостями італійського та польського сегментів бачимо потребу вдосконалення і медій, і рівня досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гадьо Н. Р. Медіастратегії Католицької Церкви в інтернеті : авто-реф. дис. канд. наук з соціальних комунікацій: 27.00.04 / Наталія Романівна Гадьо. – Львів, 2017. – 18 с.

2. Церковно-релігійна ситуація і державно-конфесійні відносини в Україні: підсумки десятиліття, тенденції і проблеми (аналітична доповідь Центру Разумкова). Національна безпека і оборона. 2011. № 1–2 (119–120). С. 3–36. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD119_ukr_1.
3. Zwoliński A. Spotkanie w elektronicznym tłumie. *Studia Socialia Cracoviensia*. 2013. N9. S. 35–46.

Наталія Войтович
(асистент)

ФАКТЧЕКІНГ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Сьогодні мас медіа мають стати для суспільства тим джерелом інформації, яке не потрібно додатково перевіряти чи мати сумніви у достовірності новини. На жаль, сучасна українська журналістика далека від ідеалу і довіра до медіа щороку падає. За останніми результатами соціологічного опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 році», «у 2019 році українці стали набагато менше довіряти ЗМІ – довіра до всіх традиційних медіа впала на 11% у порівнянні з 2018 роком» [1]. Це зовсім невтішна інформація, яка змушує нас з вами замислитися не лише над якістю сучасних медіа, а й над їх місцем у суспільстві.

На зміну традиційним засобам масової інформації приходять нові медіа, які активно завойовують аудиторію. Згідно цього ж дослідження «від 2015 року частка українських інтернет-користувачів зростає на 14%: тепер онлайн присутні 85% українців» [1]. Сучасні інтернетвидання намагаються продукувати як омога більше інформації у як найкоротший термін, що є однією з причин низькою верифікації та фактчекінгу новин. Журналісти, створюючи матеріали, часто нехтують стандартами журналістики.

Один з перших експериментів, які було проведено над працівниками масмедій – «Комісар «фейк», як тоді охрестили його медійники. У 2016 році десятки медій оприлюднили інформацію про те, що у Львові зніматимуть продовження відомого німецького серіалу «Комісар Рекс». Львів'яни тоді дуже зраділи. Проте, усе це виявилось фейком. «У Львові зніматимуть продовження культового серіалу «Комісар Рекс». Таку новину тиждень тому оприлюднили десятки українських медіа. Джерелом інформації стала сторінка у Facebook. За тиждень з'ясувалося: кіна не буде. Фейк створили учасники українсько-австрійської школи мультимедійної журналістики, аби перевірити ЗМІ на фактчекінг» [3]. Декілька інтернет видань усунули інформацію зі своїх сайтів, дехто – спростував. Цей експеримент мав змусити медіа спільноту замислитися над якістю інформації, яку вони подають споживачеві. Але належних висновків медіа так і не зробили. Про це свідчить велика кількість фейків, які і сьогодні поширюються у медійному просторі.

Не менш академічним та показовим є фейк про кульові блискавки, які через фейковий пресреліз запустила Альона Романюк. У цьому експерименті лякають масштаби та швидкість поширення фейкової новини. За словами авторки, це дослідження вона проводила в рамках інформаційної кампанії «По той бік новин». Як зазначається у публіка-

ції на сайті Medialab «Перша публікація (про кульові блискавки – авт.) з'явилась за півгодини після розсилки. За перші п'ять годин реліз опублікували понад сімдесят видань. А до ночі він вийшов на всеукраїнський рівень – про кульові блискавки написала агенція «ГолосUA». У соцмережах новина поширювалась із неймовірною швидкістю. Публікація одного з миколаївських сайтів набрала за кілька годин 110 тисяч переглядів.

Наступного дня в ТСН на «1+1» вийшов сюжет про кульові блискавки. Вони посилались не на «Українській підрозділ Всесвітньої організації управління океаном та атмосферою», а на «англомовні сайти». Це був епічний сюжет.

На фейсбуку «Плюсів» сюжет подивилися двісті тисяч людей, перш ніж канал його видалив. На ютубі – понад двісті тридцять тисяч. І ще мільйони бачили його в ефірі. Після цього інформацію поширювали інші всеукраїнські ЗМІ, але вже з посиланням на «1+1» [2]. Такий прикрий експеримент засвідчив, що журналісти не лише не звертаються до першоджерела інформації, а й не перевіряють першоджерела. Альона Романюк у своєму пресрелізі спеціально зробила кілька абсурдних описок, вигадала неіснуючу організацію, створила яскраво видимий фейковий емейл nasa.nasaukraine@gmail.com, але ніхто із журналістів не провів фактчекінгу.

Період пандемії COVID-19 став ще одним етапом випробовування українських ЗМІ. На превеликий жаль минулі помилки нас нічого не навчили і медіа й надалі рясніли фейковими повідомленнями, провокативними матеріалами та маніпулятивною інформацією. Усе це вкотре змушує звернути увагу журналістів на важливість фактчекінгу та дотримання журналістських стандартів

Не слід забувати, що якісний журналістський матеріал повинен відповідати основним стандартам журналістики. Медійник повинен чітко усвідомлювати, що новинний матеріал потрібно подавати оперативно, але разом із тим інформація повинна бути достовірною, повною та точною. У матеріалі чітко потрібно розмежовувати факти від коментарів та дотримуватися балансу думок. Але найосновніше, перш ніж подати матеріал читачеві/слухачеві/глядачеві, потрібно провести фактчекінг. Лише дотримуючись основних стандартів та вимог медіа, ми зможемо говорити про якісну журналістику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довіра українців до ЗМІ за рік знизилася на 11%. URL <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2803560-dovira-ukrainsciv-do-zmi-za-rik-znizilasa-na-11.html> (дата звернення 19.05.2020).
2. Ейхман К. Як приборкати кульову блискавку URL <https://medialab.online/news/potoibiknovyn/> (дата звернення 19.05.2020)

3. Клінова О. Комісар Фактчекінг. 5 відгуків про журналістський експеримент із фейком URL <https://medialab.online/news/komisar-faktcheking-5-vidgukiv-pro-zhurnaliŝts-ky-j-ekspery-ment-iz-fejkom/> (дата звернення 19.05.2020)

Тетяна Війтович
(асистент)

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ КОРУПЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ

Однією з найактуальніших і найосновніших проблем нашого суспільства і держави є таке негативне явище як корупція, адже вона стає новим небезпекою для національної безпеки України.

Корупційні схеми набувають розголосу завдяки журналістським розслідуванням. Дослідник Д. Таряник переконує, що «у загальному плані мета серйозного, соціально важливого журналістського розслідування може бути визначена так: робити явно ту інформацію, яка необхідна, життєво важлива для народу, але від нього приховується; боротися із зловживанням сильних світу цього; протистояти беззаконню з тим, щоб змінилося на краще і все суспільство» [1, с.102].

В Україні не створено інституту репутації, і через це журналістські розслідування про корупцію не мають очікуваного результату. Яким би значущим не був матеріал, через кілька днів про нього забувають. В Україні публікації з антикорупційною тематикою можна розглядати як феномен, адже їх є велика кількість, проте вони не завжди якісні, тому, як наслідок, людям бракує правдивої інформації. До порівняння у литовських ЗМІ дуже рідко трапляються публікації про корупцію, проте вони миттєво стають резонансними. В інших країнах приймають спеціальне законодавство для захисту викривачів корупції. Так, «після прийняття такого законодавства у Словенії кількість повідомлень про корупцію зросла вдвічі – 55 % словенців з легкістю повідомляли про корупцію, якщо ставали її свідками» [2].

Причин, через які деякі ЗМІ замовчують інформацію про корупцію, є дуже багато, а саме: інформаційна протидія журналістам, замовні матеріали, приватність ЗМІ, лояльність до влади. Для того, аби змінити ситуацію, потрібно, щоб ЗМІ консолідувалися і напрацьовували механізм роботи з владою.

Щодо подання матеріалів на антикорупційну тематику, то багато з них подані з порушенням стандартів журналістики, тобто потрібно змінити форму подачі матеріалу, а також зробити його доступнішим для пересічних споживачів. ЗМІ, які змінили свою редакційну політику і підходи до журналістських розслідувань, подають добрі матеріали про корупцію і вони часами мають вплив на рішення влади і дії правоохоронних органів.

Розглядаючи світову практику дії матеріалів на корупційну тематику, видно, що вони приводять до розкриття корупційних схем, а в Україні через те, що українці недостатньо уявляють масштаби коруп-

ції і мало знають про журналістські розслідування, такого висновку зробити не можна.

Аналіз публікацій на корупційну тематику доводять те, що величина корупції зростає за геометричною прогресією. Проте водночас вони мають вплив на усвідомлення такої проблеми як корупція, сприяють встановленню законності та правопорядку і є важливим інструментом в боротьбі з корупцією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Таряник Д. М. Механізм запобігання та протидії корупції / Д. Таряник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4155/1/-%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%95%D0%97%20%20%D0%BE%D1%81%D1%82._p165-167.pdf
2. Потенціал застосування новітніх інформаційних технологій в посиленні антикорупційних журналістських розслідувань в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uipp.org.ua/publication/products/analitichna-zapiska-potentsial-zastosuvannya-novitnih-informatsijnih-tehnologij-v-posilenni-antikoruptionsijnih-zhurnalistskih-rozsliduvan-v-ukrayini-.html>

*Ольга Довга
(аспірантка)*

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РЕПОРТАЖУ

Судова журналістика має особливий громадянський контекст. Завдяки присутності журналістів в залі судового засідання, судова система стає прозорішою і доступнішою. Перед судовими журналістами поставлені складні завдання, що межують з особливостями функціонування судової гілки влади та очікуваннями суспільства щодо отримання інформації про судові рішення. Одним з головних жанрів судової журналістики є судовий репортаж.

Судовий репортаж – це інформаційна розповідь, повідомлення з залу судового засідання. Предметом – є відправлення правосуддя в тій чи іншій справі. Стиль такого репортажу має бути простим і зрозумілим. На відміну від звичайного репортажу, де є присутні враження автора від події, його відчуття, в судовому репортажі на перший план постає виділення суті конфлікту. Адже необхідно із виступів учасників процесу виділити головне, ядро проблеми, абстрагуючись від особистих трагедій людей, щоб не приймати нічийї сторони. Особливістю судового репортажу є те, що деякі судові процеси можуть довго тривати і тому, репортер повинен не лише інформувати про початок розгляду справи, але й повідомити чим все завершилось і яким є рішення суду. У підготовці такого спеціалізованого жанру необхідно розібратись в юридичній термінології і уникати експресивної лексики. Судовий репортаж спрямований на ефект присутності, тобто висвітлити подію так, щоб аудиторія отримала достовірну та повну інформацію і робила правильні оцінки та висновки.

Судовий репортаж вимагає дотримання балансу між повідомленням про суспільно важливу інформацію, дотриманням прав осіб, які є учасниками судового процесу та інтересами правосуддя.

Окремі уваги вимагають репортажі про висвітлення кримінальних процесів. Перш за все, необхідно дотримуватись презумпції невинуватості особи, яка сама по собі є важливою гарантією захисту прав людини, визнаних міжнародними правовими документами та національним законодавством. Відповідно до статті 11 Загальної декларації прав людини, кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, поки її винуватість не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту. Суд визначає можливим обговорювати з представниками медіа перебіг судових процесів лише тоді, коли не виникає враження, що журналіст має сумнів щодо вини підсудного і розглядає його засудження як єдиний та заздалегідь відомий результат.

Медіа, які висвітлюють судову проблематику виконують суспільно важливу місію, оскільки судова тематика є популярною та цікавою. Що стосується політичних справ в судах, то вони повинні правдиво та детально висвітлюватись у медіа з огляду на те, що громадськості важливо мати чітке розуміння про роботу правоохоронних органів та судів. Демонстрація репортажу із зали судового засідання допоможе укріпити авторитет судової влади та продемонструвати суспільству її неупередженість та незалежність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини, схвалена 10. 12. 1948 р. Генеральною асамблеєю ООН.
2. Лубкович І. Інформаційна журналістика: методи збору інформації, відображення дійсності та жанри [Текст]: навч. посіб. – Львів: ПАІС, 2017. – С. 87 – 90.
3. Опришко Л., Панкратова Л. основи судової журналістики. Посібн. – К.: 2016. – С. 8 – 10.
4. Стівенс Мітчел. Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет/ Пер. з англ. Н. Єгоровець. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 407 с.
5. Яковець. А. Телевізійна журналістика: теорія і практика; Підручник – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 80.

Яніна Чайківська
(аспірантка)

ДОВІРА ДО ЗМІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

В умовах кризи взаємна довіра всіх учасників суспільних процесів – влади, волонтерів, держави, суспільства загалом – є критичним соціальним капіталом, додатковим ресурсом, який допомагає долати гострі кризові явища [1]. У цих умовах злагоджена робота медіа з дотриманням стандартів журналістики допомагає згуртувати, подолати атомізацію соціуму та знайти ефективні механізми вироблення спільних дій.

За допомогою мас-медіа серед різних верств населення пропагуються певні ментальні установки, світоглядні стереотипи та моделі поведінки, внаслідок чого спільні смаки й форми «культурного споживання» поширюються серед усіх категорій людей. ЗМІ є потужним соціальним інститутом та відіграють важливу роль у формуванні світогляду людини [4].

Водночас довіра є одним з інтегруючих суспільних механізмів, що має міцний потенціал соціальної кооперації. Довіра відіграє важливу роль у суспільстві, оскільки слугує зміцненню суспільної згуртованості, формуванню громадянського суспільства [3, 615].

Сучасна пандемія COVID-19 і введення карантинних обмежень спричинила кризу у світовому та українському соціумах, зокрема психоемоційну та економічну. З метою визначити ставлення громадян України до пандемії, вивчити чинники консолідації суспільства у боротьбі з нею і запити аудиторії було проведено дослідження «Від недовіри до солідарності: як розповідати про пандемію корона вірусу?» у рамках проекту «Людяність і взаємодопомога» [1]. Методологію дослідження розробляли експерти програми «Арена» і соціологи Лондонської школи економіки спільно із соціологами Харківського інституту соціальних досліджень. Наприкінці квітня – на початку травня 2020 року провели 30 глибинних напівструктурованих інтерв'ю.

Експертами було відзначено, що надмірна кількість інформації змушує людей тривожитися і свідомо припиняти споживати медіаконтент. Проте було помічено, що є запит на конструктивну інформацію на кшталт показу плану дій, пропозицій, які допоможуть планувати майбутнє і дадуть відчуття контролю над ситуацією.

Одна з важливих рекомендацій – необхідність дозування інформації, зокрема варто не переобтяжувати висвітлення надмірними згадками про коронавірус. Якщо проаналізувати заголовки і форму подання інформації у мас-медіа, зокрема в Інтернет-виданнях, то теперішнє висвітлення можна назвати «інформаційним тероризмом». Здебільшого увага акцентується на смертях від коронавірусу, на кількості інфіко-

ваних і хворих. Така інформація викликає роздратування, депресивні настрої і панічні атаки, а відповідно і знижує рівень довіри до ЗМІ [1].

Матеріали, які відображають приклади солідарності, викликають позитивні емоції. Це стосується волонтерської діяльності, допомога з боку простих людей, самовідданість лікарів. Проте дослідники наголошують на дотриманні балансу. Відсутність показу у матеріалах роботи держави у подоланні пандемії буде розхитувати загальний суспільний психологічний стан [2].

Не менш важливою є необхідність подолання стигматизації «іншого», тобто тих, хто інфікований чи перехворів на COVID-19. Необхідним є налагодження комунікації між різними соціальними групами, суспільством і владою. Комунікаційні негаразди завжди посилюють страх за власне здоров'я та соціально-економічну невизначеність у майбутньому [1].

У дослідженні наголошується на тому, що в час кризи потрібно викликати і підтримувати позитивні емоції у людей, щоб соціум мав достатньо загальної сили та енергії з гідністю вийти з неї і долати її наслідки згодом.

У підсумковому звіті Оксфордського університету та Reuters Institute представлено головні тенденції в медіаспоживанні внаслідок пандемії Covid-19. Детальний аналіз показав, що у більшості країн люди, які шукали новини у медіа, справді були більш поінформованими, ніж ті, хто знаходив інформацію у соціальних мережах. Розділені суспільства менше довіряють медіа. Перевагу нейтральним новинам найбільше надають у Німеччині, Японії, Великобританії та Данії – країнах з потужними та незалежними ЗМІ [5].

Підсумуємо, що коронавірус став для більшості медіа мобілізуючим фактором та лакмусовим папірцем їхньої редакційної політики. Рівень відповідальності ЗМІ за те, що вони публікують, значно вищий, ніж блогерів або просто користувачів соцмереж. Тому в подальшому майбутньому медійникам, важливо підсилювати цю тенденцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балинський Ігор, Гуменюк Наталя, Кобзін Денис, Карякіна Ангеліна, Померанцев Пітер. Від недовіри до солідарності: як розповісти про пандемію коронавірусу? Рекомендації, Київ – Харків – Лондон – Львів, 2020. URL: https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/05/PIJL_Covid19_Report_May_2020.pdf
2. Довіра українців до соціальних інституцій // Прес-реліз КМІС, 2012 URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=81>
3. Просвірина О. Г. Доверие как социологический концепт. // Вісник Одеського національного університету. – 2011. – №10, Том 16. – С. 614–622.

4. Cynicism and Social Trust in the New Media Environment // Authors Joseph N. Cappella 2002 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1460-2466.2002.tb02541.x/full>
5. Nic Newman. Executive Summary and Key Findings of the 2020 Report. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2020. URL: http://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/overview-key-findings-2020/?fbclid=IwAR3ZLD6PUOe_LMsBdqPZ_0WEHk8Kh2cMVHlppTkVszoVLBZfF6IybNiK_g4

Степан Кость
(к.філол.н., професор)

КОНЦЕПЦІЯ І КОНЦЕПТУАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО МИСЛЕННЯ

Концепція – це не лише одне із важливих понять у методології дослідження соціальних комунікацій (та й взагалі у науковому пізнанні), але стосується й журналістської діяльності, власне, процесу роботи над журналістським твором (аналітикою). Проте ні теоретичні, ні практичні аспекти цієї проблеми теоретики журналістики не досліджують, хоча згадки про це поняття знаходимо в окремих працях. В. Здоровега в підручнику «Теорія та методика журналістської творчості» пропонує розмите визначення концепції, оскільки вибудовує своєрідний ряд синонімів із концепції, гіпотези, версії: «Концепція є своєрідною гіпотезою, припущенням, версією можливого тлумачення фактів і явищ. Відповідна концепція народжується в автора, зазвичай, ще до детального ознайомлення з фактами, їх докладного вивчення. Іноді редакції навіть практикують колективне обговорення можливого трактування теми, тобто спільно обмірковують концепцію майбутнього виступу» [1]. Зрозуміло, що це некоректне тлумачення змісту поняття концепції, бо йдеться, радше, про гіпотезу, версію, припущення. Таке тлумачення можна спростувати не лише посиланням на визначення у словниках, але й на підставі безлічі прикладів із журналістської практики. До ознайомлення із фактами, до їх осмислення дослідникові чи журналістові навіть гіпотезу, навіть версію важко сформулювати, хіба що на підставі порівняння з аналогічною ситуацією. Щоправда, є й такий варіант: мати концепцію, а під неї дібрати відповідні факти. І. Михайлин у словнику-довіднику «Журналістика» подає статтю про гіпотезу концепції журналістського твору – це об'єктивний етап творчої праці над аналітичним, художньо-публіцистичним твором, який настає тоді, коли збирання емпіричного матеріалу завершується, а текст ще не написаний, гіпотеза концепції журналістського твору потребує перевірки на достовірність додатковими фактами» [2]. Але для чого потрібні додаткові факти, якщо вже факти зібрано? І. Михайлин не дає визначення змісту поняття «концепція». В. Шкляр так розуміє

¹ Здоровега В. Й. С. 68.

² Журналістика: словник-довідник (авт.-уклад. І. Михайлин. – К.: Академвидав, 2013. – С.52. (320 с.).

зміст цього поняття: «Концепція – це загальний задум журналіста, його система поглядів на ті чи інші явища або ж спосіб розгляду і розуміння» [3]. Це визначення уже більшою мірою узгоджується із тими визначеннями, що стосуються інших гуманітарних наук. Так, «Історична наука: термінологічний і понятійний довідник» зазначає: «Концепція історична – головний задум, провідна ідея історичного дослідження, за допомогою якої обґрунтовується вибір об'єкта пізнання, здійснюється первинне формулювання проблеми, аргументація найпринциповіших понять, які в сукупності утворюють чітку пояснювальну схему, своєрідний «каркас» гіпотези історичної або теорії... Якщо історична гіпотеза характеризується вірогідністю, теорія – достовірністю, то концепції історичній притаманна принциповість» [4].

Теоретики літератури, як і історики, теж уважніше ставляться до термінологічного апарату своєї науки: «Концепція – розгорнута система поглядів, викладена з наміром уникнути логічних суперечностей при тлумаченні якоїсь складної проблеми, явища. У цьому сенсі літературознавець може мати власну естетичну концепцію художньої творчості або викладати чужі, запозичені погляди. Те ж стосується і письменників, які мають свої концепції дійсності, героя, творчості. Термін «К.» вживається і для позначення головного задуму, провідної ідеї наукової праці, художнього твору. В цьому контексті за кордоном частіше вживається термін «концепт» [5]. У цьому визначенні найповніше передано зміст поняття «концепція», хоча і в істориків, і в літературознавців наявний «головний задум», що, наприклад, студентів спонукає до сприймання концепції як мети дослідження. Ототожнення з «концептом» не цілком слушне. На Заході літературознавці під концептом розуміють якусь вишукану ідею, що зумовлює будову твору чи його фрагменту і надає йому поетичної мистецькості, що протистоїть звичному стилеві і перебігові природної оповіді; як засада літературної конструкції концепт використовує виразні аналогії й контрасти у сфері стилістики, семантики і композиції, а також всілякі ефекти, що мають на меті здивувати реципієнта [6].

Проте в обіг увійшло і поняття «концептуальне мистецтво», яке пов'язують із творчістю американського філософа і музиканта Г. Флін-

³ Шкляр В. Журналістська майстерність: Конспект лекцій. – К., 1999. – С. 9.

⁴ Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібн. / В. М. Литвин, В. І. Гусєв, А. Т. Слюсаренко та ін. – К., Вища школа, 2002. – С. 212-213. (430 с.).

⁵ Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – С. 213. (752 с.).

⁶ Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Stawińska A., Sławiński J. Słownik-terminów literackich (Podred. I. Sławińskiego: wydanie drugie poszerzone i poprawione. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1988. – S. 235 (656 s.).

та – його есей «Концептуальне мистецтво» появився друком на початку 60-х років. Він писав, що для кожного концептуального продукту, який одержав фізичну форму, існує безліч варіацій, які не були матеріально втілені. 1967 року на Заході появився вже і маніфест «Параграфи концептуального мистецтва», що належав С. Левітту.

Практичне значення правильного тлумачення змісту цього терміну полягає в тому, що без нього неможлива аналітична журналістика (навіть за умови, що автор не задумується над теоретичним аспектом питання). Оскільки аналітична журналістика – це досить умовна назва тих текстів, де автор осмислює якусь ситуацію, роздумує над чимось; обов'язково аргументує свої висновки (а засоби можуть бути не лише раціональні й побудовані на законах логіки, але й емоційні), то варто задуматися над теоретичними її передумовами і джерелами. Один із варіантів – аналітична філософія, течія, яка охоплює різноманітні теорії західної філософії, що сформувалися у ХХ ст. Одна із її найважливіших рис – протиставлення методу аналізу всім іншим формам філософської рефлексії і використання методу аналізу для перетворення в строге й аргументоване знання. Основоположником аналітичної філософії вважають Б. Рассела. У вступі до «Історії західної філософії» Б. Рассел зазначає: «Відколи люди набули здатності до абстрактного мислення, їхні дії, з безлічі істотних поглядів, були залежні від їхніх теорій про світ і людське життя, про те, що таке добро і що таке зло. Так воно є тепер, так було й завжди» [7]. Так ось, теорія світу, теорія людського життя, теорія добра і теорія зла – це і є концепція світу, концепція людського життя, концепція добра, концепція зла – зрозуміло, у зменшеному вигляді, оскільки теорія – ширше поняття.

Поняття концепції стосується практично усіх сфер життєдіяльності людини: побуту, освіти, науки, праці, політичної діяльності, культури, літератури, віри і т.д., проте не треба ототожнювати концепцію як ознаку теоретичного мислення із суто побутовими уявленнями людини про факти, події, явища, процеси, свідком і учасником яких вона є. Одна річ, наприклад, режисерська концепція вистави «Ромео і Джульєтта» і уявлення пересічного читача про трагедію кохання чи проблеми міжлюдського спілкування. Прикладі можна навести і в сприйманні творів сучасної літератури, особливо коли йдеться про сексуальний аспект нашого життя та відображення його в літературі – власне, про етичний та естетичний виміри цього відображення.

Аналітична журналістика, як свідчить вся її історія і сучасність, неможлива без розуміння того значення, яке має концепція, обдумування якої – це необхідний етап праці над текстом. Узагальнюючи теоретичні джерела і практичний досвід, ми пропонуємо таке визначення

⁷ Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – С. 213. (752 с.).

концепції: це ідея або сукупність ідей, що відображають світоглядну позицію автора, його інтелектуальний рівень і зумовлюють структуру роботи обґрунтування основних тез, висновків.

Зважаючи на те, що аналітична журналістика пов'язана із роздумами над проблемною ситуацією, є нагода запровадити в науковий обіг ще один термін – «концептуальність мислення». Зміст цього терміну полягає в інтелектуальній спроможності автора осмислити факт, подію, явище, процес і запропонувати концепцію. Щоправда, на формування концепції впливають не лише інтелектуальні чи психологічні, а й політичні чинники, зокрема умови функціонування журналістики і політичні переконання журналіста. Скажімо, російська журналістика, яка однозначно трансформувалася в пропаганду, не потребує особливих інтелектуальних зусиль і керується виробленими стереотипними концепціями: «Україна як держава не відбулася», «Кримнаш», «у Києві 2014 року відбувся переворот», «в Україні панує бандерівський нацизм», «росіяни й українці» – один народ», «Київська Русь – це історія сучасної Росії» і т.д. Тобто, процес обдумування концепції – важкий інтелектуальний процес, відповідальний і обов'язковий, якщо журналіст прагне не лише висловити свою думку, позицію, але й з'ясувати правду, принаймні, наблизитися до неї. З'ясування суті ситуації, яку він описує, можна замінити пропагандистським стереотипом, штампом, фейком. Парадоксом є те, що формально – це теж «концепція».

Принципове значення має обдумування і формулювання концепції (концептуальної основи) у тих випадках, коли йдеться про події, які мають доленосне значення в житті держави. Так, треба віддати перевагу державницькій концепції, а не народницькій в українській історіографії: можна порівняти концепції В. Липинського і М. Грушевського, наприклад. Якщо йдеться про державницьку ідею в публіцистиці, то перевагу треба віддати концепції «Самостійної України» М. Міхновського, а не концепції «Поza межами можливого» І. Франка. Для перемоги української революції історично й морально виправданою, теоретично правильною була концепція боротьби у відновленні української державності. У повоєнні часи, коли Радянський Союз повторно окупував західноукраїнські землі й УПА вела нерівний бій, а втрат внаслідок цих боїв і репресій зазнавало все населення, С. Бандера пояснював, чому ця боротьба історично виправдана і необхідна (стаття «Хоч які великі жертви, боротьба конечна»).

Концепція будь-якої наукової, навчальної чи публіцистичної праці може відображати і особистий погляд автора, але вона повинна не лише відображати результат його інтелектуальних зусиль, але й збігатися і з істиною, і відображати історичні й моральні імперативи нації; позиція автора (патріотична) не повинна суперечити законам ні історії, ні логіки, ні моралі. Один із прикладів – навчальний посібник «Голо-

домор 1932–1933 років в Україні» (2013). Концептуальну основу сформували такі ідеї:

- голод 1932–1933 років – це геноцид, спрямований проти українців;
- ми не звинувачуємо в цьому злочині інші народи;
- імена головних злочинців, відповідальних за Голодомор, відомі, але вони спиралися на російський більшовизм – найагресивнішу, найбрутальнішу іпостась «русской идеи»;
- Росія ніколи не визнає Голодомор геноцидом, ніколи не відмовиться в тій чи іншій формі інкорпорувати Україну;
- моральну відповідальність за Голодомор несуть і уряди західних держав і журналісти (за окремими винятками);
- ми самі повинні творити, осмислювати, тлумачити нашу історію;
- інтелектуальна свобода українського вченого у тлумаченні Голодомору не суперечить загальнолюдським цінностям;
- незалежна журналістика – це одна із умов формування громадянського суспільства;
- українській державі потрібна політична воля, спрямована на те, щоб не повторилася ситуація, що загрожує існуванню нації;
- осмислення Голодомору має не лише інтелектуальне, але й моральне та виховне значення.

Загалом ці ідеї системно відображають місце Голодомору і в українській, і в світовій історії (щоправда, російські дослідники не погоджуються з тим, що Голодомор – це геноцид, спрямований проти української нації, ізраїльські вчені теж не погоджуються з тим, що це геноцид (хоча Р. Лемкін дотримувався іншої думки), не погоджуються і з тим, щоб Голодомор прирівняти за трагічною величиною, всесвітньою масштабністю до Голокосту). Проте впадає в око те, що у концепції посібника не згадано про боротьбу, мотив боротьби, а українське селянство не просто опиралося – воно й боролось, про що свідчать архівні документи.

Про те, що ні Голодомор 1932–1933 років, ні поразка УПА в повенні роки, ні антиукраїнська політика упродовж наступних десятиліть не знищили в українській ментальності інстинкт боротьби і волелюбність, засвідчили обидва Майдани і особливо збройна агресія Росії проти України, що почалася взимку 2014 року.

Ця війна знову порушила питання концептуальності її бачення, сприймання, інтерпретації. Літературна документалістика, інші види мистецтва, публікації українських періодичних видань («День», «Універсум», «Країна», «Україна молода») дають фактологічний матеріал для обґрунтування концептуальних засад воєнного дискурсу. У навчальному посібнику «Журналістика і війна» це подано так:

- розуміння сучасної російсько-української війни як справедливої з нашого боку;

- ця війна була неминучою, оскільки Росія – традиційний історичний ворог української державності;
- російсько-українська війна остаточно вбила останній цвях у домовину міфу про дружбу між «братніми» російським і українським народами;
- на початку ХХІ століття нема такої ціни, яку українці не заплатили б за свободу, незалежність і цивілізоване майбутнє;
- сучасний воєнний дискурс вимагає зображення українського патріота – людини шевченківського типу;
- журналістика навіть в умовах війни не повинна перетворюватися в пропаганду;
- державницька позиція повинна бути пріоритетною у висвітленні воєнних подій, це не суперечить свободі слова і журналістським стандартам;
- контент української журналістики (воєнної теж) повинен вписуватися в сучасний цивілізаційний і культурний, моральний і правовий контекст людства;
- потрібно писати про героїку війни, але без патетики, без віктимності, без надмірної романтизації, усвідомлюючи, що пацифісти воєн не виграють;
- нас повинна надихати віра в перемогу і незнищенність української нації, як і віра в те, що герої не вмирають.

Ігор Паславський
(к. політ. н., доцент)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Строкатий і неоднорідний національний інформаційний простір неочікувано відчув низку викликів реальності такого масштабу, що його добряче заштормило, та ще й з високою амплітудою коливань. Це збурення вказало також на те, що інформаційний простір держави – здебільшого інертний і має за давніми недуги, які жодна із політичних команд не змогла вирішити, бо нерідко практикувала їх замовчування чи повне ігнорування. Натомість популісти в царині медій, спокусившись на грантові фінансові надходження, почали наввипередки пропонувати псевдоноваторські медійні реформи, які не поліпшили, а кардинально і незворотно погіршили ситуацію в царині медій.

Реформатори «добрими намірами» виклали дорогу до того редакційного пекла, у якому опинилися після року роздержавлення сотні редакційних колективів районного та міського рівня. Так, преса в цивілізованому демократичному світі справді є прибутковим видом підприємницької діяльності. У деяких країнах, високоприбутковим, заробітні плати творчих редакційних працівників приблизно одного порядку з матеріальними винагородами банківських службовців, а власників ЗМІ – із матеріальними статками середньої руки банкірів. У заокеанських редакційних колективах надходження від реклами становлять понад 80% медійної казни, і лише орієнтовно шоста частина редакційних фінансових надходжень – це кошти від реалізації накладу та комерційної діяльності колективу. Натомість українські медії низової ланки від реклами та соціального гатунку платних послуг нерідко отримують надходження у розмірі приблизно однієї мінімальної заробітної плати на місяць. Ефірні ЗМІ – у дещо кращій, але загалом в аналогічній ситуації. До того ж традиційні ЗМІ гостро відчувають відтік навіть того мізерного ринку реклами в онлайніві видання, витрати на випуск яких є на порядок нижчими.

А відтак, на загал прогресивна теорія роздержавлення не витримала випробування суворими реаліями. Не може преса сформуватися як успішна підприємницька галузь в країні, бізнес якої проходить етап згортання виробництва та переорієнтовується на дрібну оптову торгівлю товарами іноземного виробництва. Малий та середній бізнес ніколи не був основним рекламодавцем, оскільки обмеженими є його фінансові можливості. Додаймо до цього низьку купівельну спроможність потенційного передплатника та втрату його довіри до журналістського слова і отримаємо алгоритм занепаду чисельної групи редакційних колективів та їхню економічну неспроможність.

Як наслідок, видаючи бажане за дійсне, ми отримали редакційні колективи з двома-трьома штатними працівниками, як правило, – редактором, журналістом та комп'ютерним дизайнером, які як багатосторонники за мінімальну або наближену до неї заробітну плату забезпечують повний цикл творчо-редакційного процесу: продукують журналістські матеріали, здійснюють фактчекінг, літературно редагують авторський оригінал, макетують черговий номер, добирають та обробляють ілюстрації, здійснюють коректуру та ревізійну коректуру. Вони ж – постачальники, розповсюджувачі, рекламники і редакційні фінансисти. Творча молодь із фаховим дипломом оминає такі редакційні колективи, як наш земляк церкву іншого патріархату.

Кампанія роздержавлення фактично зруйнувала обласне радіо й обласне телебачення під прикриттям їхньої оптимізації та осучаснення. На зміну досвідченим і небезталанним журналістам, прийшли нові, частково навіть креативні, але більш амбітні команди журналістів, які не відчували місцевого медійного колориту, не підтримували редакційних традицій, бо ніколи і нічого не знали про них. Вони одразу скерували свої творчі зусилля не на місцеву аудиторію, а на уподобання столичних редакційних керманічів. Як результат, колись впливові і навіть на місцевому рівні авторитетні обласні ефірні ЗМІ втратили безповоротно свої позиції. Від роздержавлення постраждала не лише місцева преса. У недавньому минулому загальнонаціональний УТ-1, який мав 3-й рейтинг на медійному ринку, після отримання статусу «українського ВВС» злетів на 24 позицію за популярністю і не має щонайменших перспектив посилити свої позиції в інформаційному просторі.

Подиву гідний той факт, що в умовах затяжної війни на східних теренах держави ліквідовано через механізм роздержавлення чимало патріотичних продержавницьких видань і припинено випуск військової періодики. Натомість агресор посилює свій інформаційно-пропагандистський потенціал. З таким медійним ресурсом у прифронтових областях нам на інформаційному фронті важко забезпечити паритет або хоча б чинити адекватний спротив. Цей факт зумовив твердження відомого журналіста з Донеччини Ігоря Зоца про «певний геноцид української журналістики» [1; 29].

Очевидним викликом у царині медіа є факт звуження спектру авторитетних незалежних ЗМІ, яким з кожним наступним роком чимраз важче виходити на прийнятний рівень рентабельності й конкурувати з пресою фінансово-промислових груп. Припинення виходу в світ друкованої версії тижневика «Дзеркало тижня. Україна» є тому промовистим підтвердженням. Прикметно, що паралельно олігархічні структури здійснюють, по суті, системну монополізацію медійного ринку. «Олігархи намагаються просто підім'яти під себе всю українську журналістику», – констатує Ігор Зоц [1; 29]. Якщо додати до цього

ще й наявність проросійських ЗМІ в Україні, кількість яких зростає і які посилюють свій вплив на проросійсько орієнтованого реципієнта, то отримаємо цілий спектр нагальних назрілих медійних проблем, які неодмінно невдовзі позначатся на інформаційній безпеці держави. На жаль, воюючої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Торба В. Де наш інформаційний фронт? День. 2020. 31 січ. С. 25, 29.

Олег Романчук
(к. філол. н., доцент)

ГІБРИДНА АГРЕСІЯ РОСІЇ В УКРАЇНІ: РОЗПІЗНАТИ ТА ПОПЕРЕДИТИ

Гібридна агресія є втіленням однієї з двох головних функцій розвідки – функції впливу, яка полягає у сприянні зовнішньополітичному та зовнішньоекономічному курсу вищого керівництва країни специфічними методами спецслужб.

Незалежне інтернет-видання TEXTY.ORG.UA повідомило, що в листопаді 2019 року Стенфордська інтернет-обсерваторія (Stanford Internet Observatory Cyber Policy Center) опублікувала результати дослідження онлайн-операцій впливу російської воєнної розвідки з 2014 по 2019 рр. (<https://cyber.fsi.stanford.edu/io/news/potemkin-pages-personas-blog>), проведених на основі даних, наданих Facebook: «Експерти аналізували тактики, які агенти російської розвідки з Головного управління Генерального штабу Збройних сил РФ, або ГУ (більш відомого за старою назвою ГРУ), використовували в інтернеті, щоб формувати вигідне для Росії інтернет-середовище. Дослідники вивчили мережу сторінок, пов'язаних з такими онлайн-групами як Кібер-беркут, «Комітет солдатських матерів України» та «Виїхати з України». У своїй агресивній кампанії дезінформації проти України (з 2014 року) російський уряд переслідує одну загальну мету: послабити Україну та залишити її під контролем Москви. Дослідники виділили дезінформацію, спрямовану на зменшення легітимності влади у Києві; зниження рівня довіри до ЗСУ (з використанням для цього частини громадських організацій) тощо».

Загальною метою діяльності ГУ є знищення рівня підтримки української влади влади та підсилення суперечок між східною та західною частинами України. Розвідка ГУ ГШ ЗС РФ використовує модифіковані для інтернету методи, відомі ще з часів Радянського Союзу: штучне підсилення наративів, вигідних Росії, і підтримання різноманітних заходів, що послаблюють її ворогів.

У грудневому числі журналу «Універсум» (2019) був надрукований скорочений переклад Вікторії Романчук «Нової Білої книги про інтернет-операції ГУ ГШ ЗС Російської Федерації». У цьому тексті, зокрема, прояснено, як саме російська розвідка сіяла і продовжує сіяти зневіру серед громадян України, намагаючись повалити владу Майдану. Так, у звіті Комітету з питань розвідки Сенату Сполучених Штатів Америки (SSCI) наголошується, що можливості впливу ГУ перегукуються з кількома іншими суб'єктами, що стосуються Росії, включно з Агенцією інтернет-досліджень (IRA), котра вважається номінально незалежною структурою соціальних медіа, а насправді її власником є

Євген Пригожин, олігарх, тісно пов'язаний з президентом Росії Владіміром Путіним.

Експерти констатують: «Перша тактика, – поширення дезінформації, – це добре відома російська тактика ведення інформаційної війни, частина серії механізмів впливу, що називається «активними заходами» [активніє заходи]. Операції впливу в наборі даних ГУ значною мірою відповідають встановленій тактичній схемі, відомій як відмивання інформації, в межах якої історія створюється або насаджується, а потім легітимізується шляхом повторення цитування в інших засобах ЗМІ».

Будапештський меморандум не захистив Україну від агресії Росії. У січні 2018 року на щорічній прес-конференції глава МЗС РФ Сергій Лавров цинічно заявив, що Росія начебто дотримується положень Будапештського меморандуму: «Я напому, ми так і не приміняли і не угражали ядерним аружием Україні, паєтаму нікакова нарушенія Будапештскава меморандума не праізашло».

У Статті 2 Меморандуму чітко зазначено: *«РФ, Британія и США подтверждают свое обязательство воздерживаться от угрозы силой или ее применения против территориальной целостности или политической независимости Украины, и никакое их оружие никогда не будет использоваться против Украины».*

Авраам Лінкольн у своїй першій інавгураційній промові звернув увагу на таке: «Припустимо, ви вступаєте в війну, але ви не можете воювати вічно, і тоді, після того як обидві сторони зазнали численних втрат і жодна з них не досягла успіху, ви припиняєте військові дії, і перед вами знову постає все те ж старе питання: на яких умовах будувати взаємини».

Сформульована американським президентом проблема нині стоїть перед Україною – на яких умовах налагоджувати стосунки з озброєними колаборантами на території ОРДЛО в умовах гібридної агресії. Голда Меїр у схожій ситуації зайняла чітку позицію: «Ми хочемо жити. Наші сусіди хочуть бачити нас мертвими. Це залишає не надто багато простору для компромісів».

Найпереконливішим аргуменетом у захисті національних інтересів залишається сила. *«Якщо прагнете досягти успіху, не намагайтеся бути делікатним чи розумним. Використовуйте грубі прийоми. Бийте одразу в ціль. Поверніться й ударте ще раз. Потім ударте ще – сильним ударом з плеча»* (Вінстон Черчилль).

Випробуване часом правило каже: **ХОЧЕШ МИРУ, ГОТУЙСЯ ДО ВІЙНИ** – Si vis pacem, para bellum.

Тетяна Слотюк
(к. соц. ком., доцент)

КОНСТРУКТИВНА ЖУРНАЛІСТИКА: ОСОБЛИВОСТІ, СПЕЦИФІКА ПОДАЧІ ТА ВІДМІННОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Конструктивна журналістика зародилася на основі ідей австрійського журналіста Р. Юнга, норвезького соціолога Й. Гальтунга та «позитивної психології» М. Селігмана. У Solutions Journalism Network так пояснюють цей вид журналістики: «Вона чітко та переконливо розповідає, як відповідати на соціальні проблеми. Вона у критичний та правдивий спосіб розслідує і пояснює, показує приклади людей, які працюють над вирішенням проблем. Вона фокусується не лише на тому, що могло б спрацювати, але і як і чому це може спрацювати або не спрацювати» [1]. Організація Solutions Journalism Network має на меті збільшувати присутність конструктивної журналістики загалом. Свою місію вона вбачає у “збалансуванні новин історіями, які покажуть потенційний шлях, алгоритм дій” [2].

На Заході у редакціях починають створювати нові відділи, орієнтовані на рішення, на перспективу, а не лише на висвітлення різного плану проблем. Наприклад, у The Guardian є рубрика The upside, у The New York Times є розділ Fixes, “Good news” має відомий сайт “The Huffington post”.

В Україні таку ініціативу створення конструктивної журналістики бачимо на прикладі проекту «Життя з «нуля» на «Українській правді», у якому йдеться про приклади успішного освоєння переселенцями нових умов життя, їхніх перспектив у майбутньому і про адаптацію у невідомому для них середовищі. На цьому ж порталі є ще один спеціальний проект «Нові громади», де на прикладі окремих міст демонструються успішні приклади децентралізації та як громади беруть ініціативу управління у свої руки, створюючи територіальні об'єднання.

Конструктивна журналістика або журналістика рішень – це не позитивні новини та не фантомне уявлення про світ, це пошук альтернативи, пошук вирішення проблеми, а не лише повідомлення про неї. Це історія про людей і для людей, тому йдеться про соціальну сферу журналістики. Перше, що цікавить людину – це її здоров'я, безпека і добробут, на що й орієнтується конструктивна журналістика. Її завдання – показати перспективу розв'язання проблеми, продемонструвати успішний досвід її вирішення в іншому середовищі, суспільстві, групі, що може слугувати прикладом для інших.

Конструктивна журналістика – це новий вид аналітичної журналістики, який поєднує у собі декілька жанрів: містить елементи сторітелінгу, розслідування, нарису, репортажу та ін. Дослідниці

К. Макінтайр та К. Гілденстед, які спеціалізуються на дослідженнях конструктивної журналістики, вирізняють такі її чотири типи [2]: журналістика рішень, журналістика перспективи, журналістика миру та відновні наративи.

Кожен з цих видів конструктивної журналістики потребує своїх унікальних підходів у підготовці журналістських матеріалів. У конструктивній журналістиці стрижневою є не проблема, а рішення. Головне – це історія, основана на соціальному конфлікті і пошук рішення; демонстрація вирішення цієї проблеми певною групою людей, соціумом; наглядна презентація уже готової моделі, яку можна адаптувати для подібних проблемних ситуацій, задля розв'язання конкретної проблеми.

У журналістиці рішень головне – соціальний конфлікт і його вирішення. Важливо вміти правильно знаходити ті приклади, на які ми будемо орієнтуватися у вирішенні певних проблем. Коли йдеться про журналістику миру, потрібно шукати не війну, бо це не завжди відкритий збройний конфлікт, а доречно зосереджуватися на соціальних конфліктах окремих груп. Натомість, коли йдеться про журналістику перспективи, варто наголосити, що це не футурологія і не фантастичні ілюзії. Перспектива – це те, що починається тут, зараз, і має безпосередній вплив на життя конкретної соціальної групи, людини.

Для адекватного творення Solutions Journalism потрібно розуміти механізм створення добрих новин. Слід зазначити, що сьогодні в Україні є проблема, пов'язана з відсутністю повного розуміння, як працювати з цим видом журналістики. Тренери та практики організації Internews-Україна, яка проводить тренінги про журналістику рішень, самі не до кінця розуміють її суть, плутаються у прикладах. Тому це важлива методологічна, теоретична і практична проблема, яку потрібно вивчати і впроваджувати у практичну медійну сферу.

Конструктивна журналістика наводить приклади того, як світ змінюється, які механізми цих змін і що для цього слід зробити. Потрібно наголосити і на тому, що конструктивна журналістика – це не піар, не реклама і не має на меті показати благодійність однієї зі сторін. Якщо журналіст допускає таке, то це вже не конструктивна журналістика.

Насамкінець варто зазначити, що у конструктивній журналістиці важливий насамперед результат, ефективність, а не намір, презентація доказів результату. Тут є аналіз причини конфліктної ситуації, опис процесу пошуку рішення та результат, якого досягли ті, хто пройшов цей шлях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будівська Г. Проблема vs. її вирішення: навіщо редакціям конструктивна журналістика / Галина Будівська [Електронний ресурс] //

ЕЮ. – Режим доступу: <https://ua.ejo-online.eu/3642/etyka-ta-yakist/navishcho-redaktsiyam-konstruktivna-journalistyka>

2. Голуб О., Чуранова О. Новини не дають спокійно жити? Критична журналістика має бути конструктивною / Олена Голуб, Олена Чуранова. [Електронний ресурс] // ІМІ. – Режим доступу: <https://imi.org.ua/articles/novyny-ne-dayut-spokijno-zhyty-krytychna-zhurnalistyka-maje-buty-konstruktivnoyu-i94>.

Галина Яценко
(к. соц. ком., доцент)

ТАЛАНТ-ДЕМІУРГ І ТАЛАНТ-ГАРМОНІЯ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ІВАНА ФРАНКА

Публіцистика Івана Франка – це симбіоз політичної, економічної, культурної моделей розвитку українського суспільства. Публіцист вважав, що в основі розвитку культурної моделі суспільства лежить не так зміст чи форма літературної спадщини, а генераційна сила таланту, то ж у своїх працях правильно розставляв акценти: потенціал справжнього таланту домінує над літературним змістом чи формою. Талант у Івана Франка вписаний у тріаду: сила – право – обов'язок. Сила таланту домінує над правом традицій, а традиція знаходиться під егідою обов'язку. «В літературі ще більше, ніж у політиці, має перевагу сила над правом: сила таланту, сила переконання і запалу над засидженим правом традиції, формулок і доктрин» [3, с. 66], – резюмує публіцист. Право традицій – це натуралізм, тобто література мусила бути фотографічним зображенням дійсності, право формулок – це декадентизм, який означував світ через символи, публіцист навіть наводить приклад декадента Рене Гіля, який вважав, що кожна голосна має свій колір, до того ж декаденти захоплювалися містицизмом, а право доктрин – пропаганда певних ідей та суспільно-політичних підвалин (Іван Франко наводить приклади Еміля Золя та Альфонса Доде), реалізм крізь призмю соціалістичних ідей.

Іван Франко аналізує два види таланту, які ми означимо як талант-деміург та талант-гармонія. Талант-деміург – це всебічно розвинений талант, талант-екстраверт, носії якого «...кидають ся на всі боки, заповнюють прогалини, латають, піднімають повалене, валять те, що поставлене не до ладу, будують нове, шукають способів підняти до роботи більше рук» [2, Кн. 9, с. 119]. Публіцист виділяє трьох найяскравіших представників цього таланту: Борис Грінченко, який не лише талановитий поет, повістяр, а й етнограф, публіцист, творець історично-патріотичної драми, суспільно-політичний діяч; Агатангел Кримський – поет, повістяр, орієнталіст, публіцист, суспільно-політичний діяч, укладач українсько-російського словника, Гнат Хоткевич – поет, новеліст, критик, до того ж талановитий кобзар. Талант-гармонія – це одноцільний талант, суспільний інтроверт, носії його – це «спокійні, наскрізь артистичні натури, що виступають у письменстві як більш або менш гладко шліфовані зеркала, малюють нам жите з його горем і радощами, з його рухом і тишею, але самі не сходять на арену, не беруть участі в боротьбі» [2, Кн. 9, с. 119]. Яскравим талантом-гармонією вважає Володимира Самійленка, його елегантна лірика з домішками гумору не може запалити серця читачів, але його поезії гарні

за формою та змістом. Зауважмо, що до таланту-гармонії Іван Франко зараховує і Леся Українку: «Її поезія, то огнисте оскаржене того дикого гнету самоволі, під яким стогне Україна. Нота особистої лірики звучить у неї слабше; епічні теми поки що не вдають ся їй у такій мірі, як описова і патріотична лірика» [2, Кн. 9, с. 122]. Дослідники життя і творчості Івана Франка Р. Горак і Я. Гнатів пишуть: «Після цієї статті Леся Українка звертається до Франка тільки через «дорогий метр» – і то по-французьки» [1, с. 352]. Можливо, саме тому образилася Леся Українка, бо ж не зараховувала себе до традиціоналістів.

Збалансованість цих талантів єдиноможлива для розвитку моделі національної літератури, адже домінування таланту-гармонії творить патріархально-традиціоналістсько-пасеїстичну модель, а домінування таланту-деміурга витворить дискретно-модерністсько-ліберальну модель, що має значні переваги над першою, проте її суттєвий недолік: відсутність монолітності в національній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Львів : Вид. центр. ЛНУ імені Івана Франка, 2006. Кн. 7 : Протистояння. 584 с.
2. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ-ого віку. *ЛНВ*. 1901. Т. 15. Кн. 7. С. 1–19; Кн. 8. С. 48–67; Кн. 9. С. 112–132.
3. Франко І. З чужих літератур (Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах. Літературні моди. Корифеї, формули і школи. Черговане натуралізму, символізму і декадентизму в Франції. Патологія і дегенерація. Посмертні вірші Верлена і пам'ятник Гю де Мопассана. Ювілей Детлефа фон Ліліенкрона. Доля Арно Голца. Декадентизм у Поляків. Чеська «модерна» і Я. С. Махар). *ЛНВ*. 1898. Т.1 Кн.1. С. 60–71.

Юлія Присяжна-Гапченко
(асистент)

ЖУРНАЛ «ЗНАННЯ» В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ЕМІГРАЦІЙНОЇ МОЛОДІ

Після завершення Другої світової війни у середовищі української еміграції було створено струнку систему періодичних видань. Вона була всеохоплюючою за типологією. Відповідне місце у цій системі займала дитяча та молодіжна преса. Про це дбали як численні політичні партії та організації, Церкви, так і незаангажована громадськість, об'єднана емігрантськими літературно-мистецькими, науковими, освітніми, професійними та ін. спілками, закладами, установами. Творці цієї преси не приховували кінцевих цілей, які ставили перед собою: виховати освіченого патріота, політично грамотного громадянина, готового боронити рідний народ, здобувати українську незалежність, будувати і відстоювати державу.

У 1946 році в Німеччині з ініціативи закордонних частин ОУН засновано Спілку Української Молоді (СУМ) – загальнонаціональну патріотичну організацію, виховна програма якої зводилася до гасла «Бог і Україна». Вона швидко розбудовувалася і охоплювала членів від 6 до 35 років і старших, поділяючи їх на чотири вікових групи. Одразу (1947 р.) засновано журнал «Авангард» як орган Центральної управи СУМу, а в 1963 р. – місячник «Крилаті» [2; с. 3003–3005], якому судилося виходити з 1992 року у вже незалежній Україні. На початку 50-х років виникла потреба створити навчально-методичне видання для виховників юнацтва СУМу, тобто членів двох перших вікових груп (6-12 рр.; 12-18 рр.). Таким чином 1954 р. засновано журнал для виховників «Знання», який, як зазначалося на титульній сторінці «видається для внутрішнього вжитку Спілки Української Молоді, як офіційний журнал відділу юнацтва СУМу при Центральній управі». Незмінним головним і відповідальним редактором цього видання був Володимир Леник, колишній в'язень «Бухенвальду», відомий журналіст і організатор шкільництва в середовищі української еміграції.

Упродовж п'яти років вийшло дев'ятнадцять чисел журналу «Знання», зміст якого сповна був підпорядкований тим завданням, які були визначені у вступному зверненні, а саме бути надійним порадиником і помічником у «важкій та відповідальній праці» для виховників наймолодшого сумівського членства, від яких залежить поліпшення і удосконалення виховної праці серед дітей та молоді, як «важливої ділянки нашого національного життя» [1; 1954, ч.1]. Вже з перших номерів журналу склалася система постійних рубрик та розділів – «З історії України», «З історії українського мистецтва», «З історії української літератури», «З географії України», «Організаційні справи», «Взірцеві

лекції» (руханкові вправи юнацтва), «Гри та забави», «Для читання і гутірок», «Для театральних гуртків», «Для гуртового співу» (пісні, колядки, гагілки з нотами), «Лектура до історії України», «Матеріали до географії України». Серед авторів цього видання відомі у середовищі української міграції особистості: педагог І.Петрів, професори О.Кульчицький, Г.Ващенко, Е.Жарський, о.д-р І.Музичка та ін.. З огляду на брак літератури тут друкувалися твори Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, Чайки Дністрової, С.Руданського, С.Воробкевича, Б.Лепкого, М. Островерха та низки авторів-початківців із середовища СУМу.

Окремо розглянемо одне з чисел журналу «Знання», щоб звернути увагу на доцільність тематичної структури. Випуск за вересень 1957р. відкривається традиційним листом до читачів, в якому закликається до подолання шаблонності і одноманітності у виховній роботі, до використання нових методів і засобів, враховуючи як власний так і чужий досвід. Стержем цього номера є продовження методичних порад головного редактора Володимира Леника під заголовком «Теорія і практика / кількадемок під розвагу виховникам юного СУМу», в яких акумульовано проектні поради для керівників окремих груп юнацтва. Тут же друкується 18-а вірцева лекція «Руханкові вправи юнацтва». Під рубрикою «З історії України» вміщено 9-у подачу про козаччину «Козацька боротьба за віру і за народні права», а в розділі «Лектура до історії України» поезія Т.Шевченка «Тарас Трясило». Виховникам пропонувалося використати публікації про давнє українське мистецтво (рубрика «З історії українського мистецтва»), а також про минуле українських земель (рубрика «З географії України»). Розділ «Для читання і гутірок» містив продовження повісті І.Петренка «Малі козаки», вірші Григора Луківа та Миколи Волощука. Під рубрикою «Для театральних гуртків» надруковано продовження п'єси-казки Галини Орлівни «Князівна-Жаба». Органічно вписується у структуру цього номера частина серії «Гагілки з нотами і схемою танцювального дійства «Гості» [1; 1957, ч.8 (14)].

Незважаючи на це, що СУМ, як і його видання, належали до добре розгалуженої системи ОУН, у жодному з 19 чисел не знаходимо публікації ідейно-політичного характеру. Натомість мусимо зауважити, що весь контент комплексу спрямований у русло виховання юнацтва у дусі збереження і плекання української національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Знання / Журнал виховників юнацтва Спілки Української Молоді: Збірник, чч. 1-19. – Мюнхен – 1954-1958.
2. Енциклопедія Українознавства / Словникова частина, Париж – Нью-Йорк, в-во «Молоде життя», т.8: – 1976 – с. 3003-3005.

*Оксана Бабенко
(аспірантка)*

ОБРАЗ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В НОВИХ МЕДІЯХ УКРАЇНИ

Із початком російсько-української війни, на перші шпальти сайтів та газет потрапив не лише новітній Герой – воїн, але також військовий капелан. Капеланство стало новим словом у сучасній українській армії. Однак за кордоном, цей досвід давно вже поширений. Саме тому, почали відбуватися спільні навчання капеланів, зустрічі. Про особливості українського капеланського служіння дуже влучно розповів колишній керівник Центру військового капеланства Львівської Архиспархії УГКЦ, а нині Владика Степан Сус у інтерв'ю “Католицькому оглядачу”: “Ми, капелани, почали брати активну участь у їхньому житті, і не тільки духовному. Особисто я тоді поставив собі за мету, що буду робити все те ж, що роблять мої курсанти. Є марш-кидок – біжу з ними марш кидок, стрибають вони з парашутом – йду стрибати з парашутом, є якісь навчання на полігоні – їду на полігон, є якась екскурсія – їду на екскурсії, ходять у формі – і я вдягаю камуфляж . І коли я пробіг з десантниками свій перший марш-кидок , то вже міг говорити перед ними три-чотири години і вони всі мене слухали. До того часу вони не вважали, що я є тією особою, яка заслуговує на увагу”[2].

Цей принцип “бути поруч” є наріжним для капеланства у багатьох країнах. Своєрідним серцем капеланства і не лише військового у Львові став Гарнізонний храм святих верховних апостолів Петра і Павла. Він є також центром сирітського, студентського, в'язничного капеланств. Інформація, щодо цього служіння щоденно публікується на відповідному сайті храму: “Kapelanstvo.info”. З нього можна довідатися таку інформацію, як розклад Богослужінь, анонси.

Відтак, головними функціями військового капелана у сучасній Україні стають вже не суто молитва, звершення Богослужінь, але завдання стати певним “барометром моральних цінностей” у армійських рядах. Відомий капелан і письменник о. Андрій Зелінський, зазначав:

“Військові переважно звертаються з конкретними питаннями чи проханнями. Проте, найчастіше, як я вважаю, це – пошук змісту. Людина намагається ширше зрозуміти, що з нею відбувається, зокрема в контексті хаосу війни. Ці питання дуже прості, зокрема коли мова йде про початок війни – тоді було важко зрозуміти, що відбувається. Військові питали про те, чому ми тут і що з нами діється. Згодом почались питання більш духовного плану – хтось просив навчити молитись, хтось просив про сповідь.

Варто зазначити, що і у церковних середовищах військові капелани починають відігравати дуже значну роль. Наприклад, два колишні військові капелани Владика Едвард Кава (Римо-католицька Церква в Україні) і Владика Степан Сус (Греко-католицька Церква) стали одними з наймолодших єпископів. Очевидно, що церковне керівництво оцінило досягнення цих військових капеланів і відзначило, що Церква в Україні XXI століття потребує таких постатей архиєреїв, які не будуть відірвані від реальності, але знатимуть із середини про виклики сьогодення, які нині стоять перед країною.

Важливість присутності військового капелана у зоні бойових дій полягає в «очищенні» мотивації військових. Також капелан допомагає вербалізувати те, що людина вже відчуває, але не може дібрати слів, щоб це описати. Одного разу під Маріуполем військовий – старшого віку, родом з Донеччини – сказав мені: «Ви дуже правильно сказали: вони тут тому, що ненавидять. Ми тут тому, що любимо. Нарешті я все зрозумів»[1].

Утім, сьогодні російсько-українська війна триває, тому і формування образу військового капелана триває. Як і триває та розвивається процес утворення відповідних структур на державному та церковному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Функція військового капелана – не дати військовому втомитись любити [Електронний ресурс]// ZAXID.NET. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://zaxid.net/funktsiya_viyskovogo_kapelana__ne_dati_viyskovomu_vtomitis_lyubiti_n1370844.
2. О. Степан Сус: священник, який став десантником, щоб заслужити повагу» [Електронний ресурс] // Католицький оглядач. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://catholicnews.org.ua/o-stepan-sus-svyashchenik-yakiy-stav-desantnikom-shchob-zasluzhiti-povagu>.
3. Досвід капеланства в умовах АТО [Електронний ресурс] // Наукові записки Національного університету «Острозька Академія». – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://eprints.oa.edu.ua/3952/1/16.pdf>.
4. Законопроект «Про військове капеланство» [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4485:zakonoproekt-pro-vijskove-kapelanstvo&catid=71&Itemid=382.
5. Калиниченко Т. А. Формування образу військового капелана в Україні через призму контент-аналізу друкованих ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uars.info/prints/ur/76/19.pdf>.

6. Капеланство.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://kapelanstvo.info/>.
7. Калачова Н. В. Духівники твого міста. Чому Владика Едвард Кава знімає військову форму [Електронний ресурс] / Надія Василівна Калачова // Твоє місто. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://tvoemisto.tv/exclusive/duhivnyky_tvogo_mista_chomu_vladyka_edvard_kava_znimaie_viyskovu_formu_87098.html.
8. Дуляба Н. С. Отець зі Львова Степан Сус став наймолодшим єпископом УГКЦ [Електронний ресурс] / Наталя Степанівна Дуляба // Львівський портал. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://portal.lviv.ua/news/2020/01/12/otets-zi-lvova-stepan-sus-stav-najmolodshym-epyskopom-uhkts-tseremoniia-vysviachennia-u-foto>.
9. Якубовська В. У Львові рукоположили наймолодшого католицького єпископа у світі» [Електронний ресурс] / Віта Якубовська // CREDO. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://credo.pro/2017/06/185024>.
10. На Львівщині відбувся третій з'їзд головних військових капеланів УГКЦ [Електронний ресурс] // ZAXID.NET. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://zaxid.net/na_lvivshhini_vidbuvsya_tretiy_zrzquoyizd_golovnih_viyskovih_kapelaniv_ugkts_n1092288.

Nataliia Habor

(candidate of Philological Sciences, assistant professor)

Yuliana Lavrysh

(candidate of Sciences in Social Communications)

JOURNALISM EDUCATION IN UKRAINE: PROBLEM ASPECTS AND PRIORITIES

The current journalism students are extremely lucky to have chosen this major. Even though students tend to complain that they are offered a lot of theory and little practice, virtually anyone who wants to work in journalism can easily find a job and the selection of specializations is wide as never before – from a newspaper, radio, TV, news agency or analytical website reporter, a publishing editor, or an information worker for various organizations, to an advertiser, a PR specialist, or a manager.

This richness of choices, on the one hand, is good – the potential for finding a job expands; but, on the other hand, it is bad, because the principles that make up the basis of advertising as a profession are the exact opposite of those at the core of journalism. It is this diversity of specializations that attracts many students to the faculty even in times of crisis.

By briefly summarizing the global experience of diversity in journalism education, we have come up with two current education models: long-term, academic education at universities and short-term education through courses or at editorial schools. Like all complex things, each of these ways has its pros and cons. I will be frank with you – I'm a supporter of academic journalism education. And it is not because I work in the faculty. Nowadays, the social changes taking place in Ukraine in general and in its media in particular are complex, to understand them it is not enough to know genres and be able to use the latest technology, it requires, above all, critical thinking, the ability to analyze, compare, and see what is concealed as well as being to draw independent conclusions. Therefore, a journalist should have a truly versatile academic background with an in-depth understanding of journalistic processes, the economic and political situation that influences these processes, and the potential implications of journalists' influence on the audience.

It is certainly not easy and rather time-consuming, but it's worth the effort. It was for a reason that Pulitzer, who, like no other, was in the position to organize a school or course with the editorial board he headed, chose to found a university journalism faculty. I am by no means trying to deny the

benefits of additional training in various journalism seminars and summer schools organized free of charge by journalism organizations.

The discussion about what the perfect journalism education should be like is underway not only here, but also in other educational institutions of Ukraine, neighboring countries and beyond. Different countries come up with their models. In addition to some compulsory humanities, journalism faculties tend to offer their students three groups of subjects: *historical* (history of national and foreign journalism, communications, book printing), *area-specific or practice-focused* (such as photojournalists, radio, television journalists, editors, special aspects of work in news departments, magazines, PR workshops) and so-called «*problem-specific*» disciplines (such as: topical problems of the present, gender approach to interpreting contemporary problems, until the 1990s Sovietology used to be a popular discipline).

In ancient China, there was a curse: May you live in times of change. Only recently did I realize its monstrous sense. It is in times of change that we live, this is why the processes taking place in education in general and journalism in particular involve a lot of unnecessary, illogical, and even harmful elements. One such chimera is our master's program. As for me, it would be logical for journalists with a bachelor's degree to be considered full-fledged specialists, while the master's degree should be reserved for the gifted few with real academic potential or intending to engage in analytic journalism. Considering the latter, it is necessary to lift the ban on admission of the best non-journalism bachelors to the master's program, and to extend the training period to two years, which will make it possible to acquaint the masters with the special aspects of the journalism profession and its potential effects in a more substantial manner. However, this topic requires a more thorough discussion at a higher level rather than within the faculty.

Леся Бурич
(асистент)

СИНКРЕТИЧНІСТЬ КОЛУМНІСТИКИ (за колонками Юрія Макарова, Любомира Гузара та Ганни Маляр)

Авторська колонка – це персоналізована, максимально суб'єктивна та оригінальна форма тексту, в якій яскраво заявлена позиція колумніста з приводу особистих чи суспільно значущих проблем. Як синкретичний жанр журналістики, вона вирізняється гнучкою, багатогранною та мінливою структурою. До сталих атрибутів жанру колонки відносять суб'єктивність, чітку позицію колумніста, регламентований обсяг, портрет автора, інтимізацію та діалогізацію висловлювань. Авторська колонка споріднена з іншими жанровими моделями, тож розпізнати її серед публіцистичних матеріалів найпростіше за назвою рубрики. Її синкретична форма зумовлена жанровою дифузєю, синтезом традиційних і новітніх напрямів, тенденцією до змішування різних стилів і родів. До того ж синкретичність колонки залежить від комунікативних інтенцій колумніста, його манери письма, індивідуальних і соціально-професійних особливостей. Прагнучи здивувати читача оригінальністю та новизною, колумністи часто компонують елементи різних стилів, жанрів та навіть родів. Розглянемо це на прикладі авторських колонок Юрія Макарова Любомира Гузара та Ганни Маляр.

Колумністика Юрія Макарова за жанровою формою переважно наближена до есею та публіцистичного роздуму, а також містить ознаки коментарю, огляду, статті, портрету, нарису тощо. Приміром, авторська колонка «Чорний квадрат у чорній скриньці» (2015) тяжіє до есею з огляду на вільну асоціативну композицію, невеликий обсяг (676 слів), образність, розмовну інтонацію, афористичність та суб'єктивність. А матеріал «Крим. Післязавтра» (2016) формально нагадує жанр версії. Авторські колонки здебільшого публіцистичного спрямування, хоча іноді включають атрибути інших стилів: художнього, наукового чи розмовного. Колумніст вдало синтезує художні та аналітичні методи відображення дійсності, кондроцентрично та раціонально описує реалії, доволіно комбінуючи різні мовностильові засоби: образні конструкції, наукові терміни, розмовні фрази чи релігійні концепти.

Синкретизмом вирізняється і колумністика Любомира Гузара, в якій тісно взаємодіють дві стильові сфери – публіцистична і релігійна. Більшість колумністських текстів – це колонки-роздуми, в яких автор намагається осмислити суспільні, культурні чи політичні явища у морально-духовній площині. Значна частина матеріалів тяжіє до жанру церковної риторики та має властиву проповідям форму звернення, як-от: «дорогі брати і сестри». Колонки-проповіді характеризуються

доброзичливою, повчальною манерою, діалогізацією та релігійним світобаченням. Також колумністика Любомира Гузара пронизана релігійним та філософським світоглядом, простотою та сентенційністю викладу, дружелюбною інтонацією та поміркованим критицизмом. Навіть у соціальних колонках Патріарх актуалізує сакральні символи чи релігійні концепти, виходячи за межі власне публіцистичного дискурсу.

Юрист-кримінолог Ганна Маляр у своїх правових колонках вдало комбінує публіцистичний стиль з офіційно-діловим. Її тексти містять багато офіційних і чітких формулювань, безособових речень, віддієслівних іменників, штампів, канцеляризмів, правових термінів та інших атрибутів ділового стилю. Крім того, колумністика Ганни Маляр синкрезує жанрові особливості статті (“Що потрібно знати про воєнний стан”), розслідування (“Чи містять «плівки Саакашвілі» докази злочину?”), поради (“Поради любителям полунички та чужих таємниць”) чи проблемного есе. Найчастіше авторські колонки вбирають елементи аналітичного коментарю. Наприклад, колонка коментарійного типу “Тероризм чи війна?” насичена аргументами, аналітичними міркуваннями та водночас емоційно-експресивними та суб’єктивно оцінними фразами.

Отже, синкретичність колумністики зумовлена довільною комбінацією та злиттям гетерогенних формально-змістових особливостей тексту, поєднанням різних жанрово-стильових елементів та синтезом амбівалентних родів і напрямів. Синкретична форма колонки суттєво залежить від професії автора. Так, релігійний діяч Любомир Гузар використовував близький для церковної риторики жанр і стиль, юрист Ганна Маляр додавала аналітичним текстам ділового характеру, а письменник і публіцист Юрій Макаров комбінував літературні прийоми з публіцистичними і науковими методами.

Йосип Лось
(к. і. н., професор)

ПІДМІНА ПОНЯТЬ У СУЧАСНОМУ СЛОВІ

Витоки зазначеного явища сягають ще античних часів. У діалозі Платона «Горгій» стикаються дві точки зору: уміння маніпулювати словом, «уперто наполягаючи на своєму» і дошукуватися істини, оскільки «немає для людини зла, небезпечнішого за помилкову думку». Орієнтир Сократа актуальний на всі часи: «Бо коли риторика двоїста, то одна її частина є підлабузнюванням, ганебною балаканиною для народу, а друга – прекрасна, яка прагне до того, аби душі громадян стали кращими, і яка завжди захищатиме в промовах те, що справді найкраще, незалежно від того, приємно це буде слухачам чи ні» [1; 165, 211].

Принциповим, фундаментальним фактором оцінки реальності вважаються довговічні духовні скарби, які не підвладні жодній руйнації, допомагаючи відшукати свою глибинну сутність. Натомість практично усе переінакшується, якщо домінує матеріалістичний нігілізм, що сконцентровується «на зовнішніх даних, законах, інститутах, ритуалах, звичаях, економічних факторах і розвитку, зневажаючи глибші психологічні елементи ментальної, емоційної, ідеативної істоти, якою є людина» [2; 8].

Якщо ми ведемо мову про підміну понять у сучасному слові, то закономірно схиляємо споживача інформації до спадку попередніх епох, у тому числі демагогії більшовизму, нацизму, маоїзму, ліберального інформаційного терору. Нині ці явища набрали, з одного боку, витонченішого характеру, з другого – тотальної окупації свідомості громадян практично усіх країн, адже спосіб життя сучасності вимірюється словом «Скільки?». Коли усе продається і купується, у тому числі в інформаційній сфері, даремно сподіватися домінування в мас-медіа емпатії, репрезентації творчого, альтруїстичного способу життя, кваліфікованого пояснення і прояснення явищ. Суцільна комерціалізація інформаційної сфери жодним чином не допоможе позбутися катастрофічних вад власне комерційно-маніпулятивної цивілізації. Один узагальнюючий приклад: 70 відсотків матеріалів преси, радіо, телебачення базуються на негативізмі. Щодо інтернету, то цей показник виявляється ще показовішим. Уточнимо: йдеться не про конструктивну критику, а про тотальне знеславлення опонента, засмічення простору існування людини.

Підміна понять відбувається багатоаспектно. Оскільки саме мислення має займатися правдою, ніколи не повинно ставати байдужим до добра і зла, до вартостей, звернемо увагу на два поняття, які безперестанку знаходяться в обігу – **свобода слова і права людини**.

Докладно уперше обґрунтував необхідність свободи вислову Джон Мільтон у зверненні до парламенту – трактат «Ареопагітика» [3]: цензура шкідлива, неефективна, вона принижує людську гідність; суспільство повинно знайомитися з усіма думками, інакше воно заковстане. На Заході концепція свободи слова вперше стала правовим поняттям у Франції, а у США перша поправка до конституції гарантує повну свободу преси. Тоді ж фундатор консерватизму ірландець Едмунд Берк довів потребу «якісної ідеї свободи». Ще глибше це основоположне поняття обґрунтував Тарас Шевченко – свобода без з'ясування істини втрачає сенс. Потім цю думку у нових умовах повторив Іван Павло II. Ліберальна демократія натомість утвердила постулат абсолютної свободи. Звідси – домінування розгнужданості мас-медіа. А також явище переінакшення істин, аби руйнувати віру й не допускати до формування чеснот.

Після Першої світової війни провідні західні інтелектуали, хоча наочно знали про більшовицький терор, обдурювали світ, стверджуючи, що «панує там ідилія». У Європі виділялися серед них англієць Бернард Шоу, француз Жан-Поль Сартр, натомість в Америці відомий публіцист, кореспондент «Нью-Йорк Таймс» Волтер Дюранті, який за брехливі репортажі з Радянського Союзу одержав Пулітцеровську премію. Анулювати її відмовилися, хоча доведено і визнано світом: штучним голодом Сталін вимордував кілька мільйонів українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платон. Діалоги. – Київ, 1995. – 394 с.
2. Шри Ауробиндо Гхош. Человеческий Цикл. – Казань, 1992. – 352 с.
3. Мильтон Джон. Ареопагитика. Речь о свободе печати от цензуры, обращенная к парламенту Англии (1644). – Режим доступа: <http://modernproblems.org.ru/press/6-milton.html>

Мар'ян Житарюк
(д. соц. ком., професор)

МІСЦЕ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАЗНАВЦІВ У СУЧАСНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ

Що таке *науковий апарат* – очевидно, знають усі студенти університетів, які бодай раз виконували наукову працю. Нагадаю, що науковий (понятійний, категоріальний) апарат – це основні положення, котрі визначають спрямованість, логіку та умови підготовки і проведення дослідження та включає «актуальність дослідження; протиріччя; проблему; тему; об'єкт; предмет; мету, гіпотезу, завдання, методи, наукову новизну та практичну значущість дослідження» [2].

Що таке *огляд літератури* – мабуть, знає обмаль студентів, якщо взяти до уваги те, що більшість з них подає у вступних частинах своїх курсових, бакалаврських чи магістерських робіт. Молоді дослідники часто забувають або й ігнорують правило вивчення та аналізу літературних джерел за темою досліджень, яке передбачає детальне ознайомлення, вивчення та критичне осмислення вже опублікованих за певною темою літературних джерел. Більш докладно про це йдеться у контексті лекцій «Основи наукових досліджень» [3, с.20], де зазначено й основні завдання огляду літератури: ознайомлення з матеріалами за темою наукових досліджень, їх класифікація, відбір найцікавіших досліджень, основних фундаментальних праць, найсуттєвіших результатів; виявлення напрямів досліджень, які викликають найбільший інтерес, що недостатньо досліджені та могли б бути досліджені в даній науково-дослідній роботі; формулювання напрямків досліджень (визначення мети й завдань дослідження), характеристика методів та основних розділів науково-дослідної роботи <...>, складання переліку використаних в роботі літературних джерел [3, с.21]. Тобто цей перелік має впливати з потреб дослідження, не переписуватись із чужих праць під копірку.

Що таке *методологія дослідження* – дуже часто не знають ні студенти, ні наукові керівники. Зазвичай має місце підміна поняттям «методи наукового дослідження». Як зазначають автори посібника «Методологія наукових досліджень», найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження. Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом [1, с.71].

Тепер покажу кілька зразків зі студентських робіт (вступні частини).

Кваліфікаційна робота «**Колумністика як форма сучасної журналістики: особливості функціонування**» (прізвища не називатиму).

«Джерела дослідження. Дослідниками теми колумністики можна виділити такі праці: І. Михайлина, В. Шебеліста, О. Деяк-Якобишин, Н. Фенько, О. Гресько, А. Кліща, В. Карпенко, С. Зоріної, Х. Калинюк, Л. Гурч, Т. Іванець, Р. Трифонов, Н. Федотова, О. Екіна, Л. Бурч, І. Гаврилюк, В. Галич, С. Михайлов, О. Тертичний, Л. Кройчик, С. Ярцева, Р. Мерзляков, О. Вировцева, Ю. Маєвська».

Як на мене – хаотичний перелік прізвищ, без належного впорядкування (ні за значимістю, ні за алфавітом), не названо ні джерел (архіви, наукові праці, художня література, публіцистика, ЗМІ тощо), ні самих праць цих авторів.

Кваліфікаційна робота «Радіопрोगрама «Держава в імперії» графа Ігнація СциборМархоцького (творчий захист)».

«Теоретична база. Задля освоєння теоретичної бази роботи було використано праці таких дослідників: В. В. Лизанчука, Г. В. Лазутіної, О. А. Шереля, В. Л. Цвіка та В. В. Смирнова».

Хотілося б певного групування дослідників (радіознавці, історики, українські вчені, закордонні дослідники).

Кваліфікаційна робота «Розробка оптимальної моделі комунікаційної діяльності в органах державної влади».

«Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комунікаційну політику в органах державної влади та її ефективні інструменти досліджували у своїх працях такі українські науковці як В. Різун, С. Чукут, Є. Романенко, М. Шклярчук та інші».

На жаль, не названо ні досліджень, ні публікацій. І перелік імен досить короткий, не відображає специфіки моделей комунікації та інформації.

Кваліфікаційна робота «Мережеві видання для жінок: структурно-тематичний аналіз».

«Джерела дослідження. Серед досліджень, присвячених виданням для жінок, інтерес становлять праці науковців Н. Кім, С. Корконосенко, Михайлин, Л. Світич, О. Сушкова, тощо. Підходи до класифікації інтернет-ЗМІ викладені в наукових працях А. Акіпова, О. Калмикова, Л. Коханової, О. Мацькевич, О. Нікітенко, Б. Потятиник».

Автора/ку не бентежить те, що джерела і праці треба називати, що Сергій Корконосенко – це чоловік, а не жінка, що Ігор Михайлин має принаймні ім'я...

Крім того, іноді іменні «іконостаси» спідублюються у працях на різну тематику, іноді там «забувають» про українських медіазнавців. Це свідчить про формальний підхід до пошуку й опрацювання літератури та джерел. Так не повинно бути у кваліфікаційних роботах національних університетів, якщо останні себе поважають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 236. URL: https://isp.kiev.ua/images/Page_Image/Library/Methodology_Zatserkovny_Tishayev_Demidov.pdf
2. Науковий апарат дослідження // Українська педагогіка: сайт. URL: <http://ukped.com/skarbnichka/418.html>
3. Основи наукових досліджень: Організація наукових досліджень: Конспект лекцій для студентів – магістрантів приладобудівного факультету / Уклад. Н. І. Бурау. – К.: НТУУ «КПІ», 2007. – 33 с. URL: https://kafpson.kpi.ua/Arhiv/Burau/lecture_ond.pdf.

Тарас Лильо

(к. філол. н., доцент)

ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІДЕОЛОГЕМИ “СВОБОДА” У ПУБЛІЦИСТИЦІ МАРІОН ДЬОНГОФФ

Маріон Дьонгофф (1909-2002) – одна з найвидатніших журналісток повоєнної Німеччини. 1946 року розпочинає працю в новоствореному “Die Zeit”. Згодом вона обіймає посаду керівника відділу політики тижневика, а з 1968 року – посаду головного редактора. У 1972 році стає видавцем тижневика. Газета “New York Times” назвала її “лібералкою європейської традиції, консерваторкою, яка вважала, що суспільна совість має цивілізувати капіталізм” [1].

Уже на початку роботи в “Die Zeit”, формуючи засади редакційної політики, Маріон Дьонгофф тісно поєднала поняття журналістської свободи з відповідальністю за Німеччину: “Ми сказали, що працюємо для цієї країни, для німців, що хочемо дати людям можливість виробити собі розсудливу думку про те, що діється у суспільстві. Не йдеться про нав’язування (індоктринацію), лише про альтернативні думки й можливість вибору для читача” [2]. Водночас редакторка вважала великою безвідповідальністю й небезпекою явище «Marketing-Journalism», тобто звертання уваги тільки на величину накладу, твердження, що інформація є найважливішою, а розвага. Вона переконувала, що свобода теж має бути цивілізовано.

У своїй останній книжці “Цивілізуймо капіталізм: межі свободи” авторка, цитуючи слова Ральфа Дарендорфа про те, свобода за певних умов може стати екзистенційним страшним сном, у якому все дозволене й уже нічого не важливо, застерігає: “Без самообмеження й самодисципліни не може жити жодна спільнота. Будь-яка спільнота потребує правил гри, норм, які є орієнтирами для кожного, потрібні також певні традиції та зв’язки» [3; 125]. Йдеться про те, що абсолютна лібералізація, свобода без самообмежень веде до хаосу й насамкінець до їхньої антитези – авторитарного насилля. Згадане обмеження Маріон Дьонгофф пов’язує з поняттям “поміркованість”, яке було витіснене вимогою тотальної максималізації свободи, вигоди, зростання. Як наслідок, з’являється загроза знищення солідарності та відповідальності, адже “коли кожен концентрує увагу тільки на своїй меті та отриманні задоволення й залишає відповідальність за спільне добро державі, тоді суспільство деградує” [3;125]. Популяризація саме таких деформованих цінностей закладена в одному із найпопулярніших телепроектів світу «Останній герой», де з певного моменту кожен із учасників починає грати сам за себе, без жодної поправки на солідарність, потреби іншого.

Маріон Дьонгоф констатує, що більше ніж будь-де бездумний брак міри спостерігаємо в економіці. Всі постійно повторюють, що ріст необхідний, як відповідь на бідність і відсталість. На її думку, не береться до уваги, що за певних обставин ріст спричиняє більшу бідність, оскільки екологічні втрати (ще більше вирубаних лісів, вуглекислий газ, ще більше отруйних речовин у сільському господарстві) перевищують користь від росту. “Ми користуємося капіталом майбутніх поколінь через борги, що зростають, й таким чином зменшуємо споживацькі можливості тих, хто народиться” [3; 126].

Вищезгадана втрата меж свободи для редакторки є закономірним процесом після зтяжнього періоду авторитарного зловживання державною владою, однак, наголошує вона, безмежна свобода автоматично веде до авторитаризму та негативізму. “Загрози демократії у нас ідуть не від праворадикальних груп, а виключно від самої демократії – через перебільшення її власних принципів – грубої ринкової економіки та безмежної свободи...” [3; 126]. На її думку, правова держава, тобто поділ влади, плюралізм, верховенство права – це лише каркас громадянського суспільства. Вирішальним є те, як громадяни розпоряджатимуться цими цінностями, отже, все залежить від переконань людей та їхньої поведінки. Ті, хто є відповідальними, не повинні ставити власну вигоду вище від загального блага. Не може бути так, що наш щоразу більш світський світ позбавлений усіх етичних засад. Адже повинна бути можливість доповнити структури ринкової економіки таким чином, щоб люди поводити себе по-людськи, а не як дикі звірі, що пожадають здобич.

Маріон Дьонгоф нериторично запитує: «Чи випадково ми не залібералізувалися до смерті?», і дає відповідь: «Невгамована лібералізація спричинила недопустиму безпринциповість. Керівники, які приймають рішення й дають дозволи, поступово втрачають відчуття справедливості...» [4; 127].

ЛІТЕРАТУРА

1. Saxon W. Marion Countess Dönhoff, 92, a Leading Journalist Who Opposed Hitler // *The New York Times*. – 2002. – March 12.
2. Niemcy nie wybierają Haidera // *Tygodnik Powszechny*. – 2000. – 19 marca.
3. Marion Gräfin Dönhoff. Ucywilizujmy kapitalizm. Granice wolności. – Warszawa, 2000. – 127 s.

Тетяна Хоменко
(к. філол. н, доцент)

УКРАЇНСЬКИЙ ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ СМИСЛІВ

Публіцистичний дискурс – це складне комунікативне явище сучасного інформаційного простору. На рівні відомої формули *текст+контекст* дискурс справді можна розглядати як текст у дії, тобто як комунікативну систему, що постійно розвивається, має свою стратегію наповнення фактами, свої принципи аналітики (надто, коли говоримо про друковані видання – Т.Х.), але, окрім того, як про це О. Косюк: «Публіцистичний дискурс має основний і поствив. Посткомунікація – свідчення популярності та аналітизму видання (адже «пост-» – це те надзвичайно актуальне, що потрапляє в ситуацію повторного обговорення)» [3]. Отже, публіцистичний дискурс, якщо йдеться про *поствив*, справді є процесом, тобто – дією; триванням; демонстрацією і пошуком відповідного хронотопу; розуму, сприйнятливого на його специфічну інтелектуальну напругу.

Ф. Бацевич розглядає дискурс як «особливий світ» а також як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних та ін.) чинників, залежних від тематики спілкування» [1]. Український публіцистичний дискурс, власне, і є тим особливим світом, який формують національні і світові культурні концепти, історичні події та постаті, але водночас – філософське світобачення, аксіологічні критерії осмислення міри відповідальності, демонстрація софійності мислення.

Сьогодні, коли Україна перебуває в інформаційній облозі північного сусіда, коли чимраз відчутнішою стає небезпека втрати ідентичності, коли таблоїдна журналістика звужує світогляд до лінійного світосприйняття і пасивного ковзання поверхнею «голоного» факту, український публіцистичний наратив заохочує до цілісного світосприйняття, формує епічне бачення. Це процес і процес тривалий. Це постійний пошук свого власного вектору розвитку.

Як гранднاراتив український публіцистичний дискурс складають філософська, історична, культурологічна, економічна, морально-етична думка минувшини і сьогодення. Есенціальні змісти цього реального та реалістичного смислового контексту є тим фундаментальним контекстом, що трансформується в історичні паралелі публіцистичних текстів, які не лише збагачують текст достовірним фактажем,

але й формують та систематизують національну історичну пам'ять як потенційний фактор креативного розвитку у майбутнє; відображають зв'язок сучасних проблем з історичним минулим, а конкретніше – з історичною пам'яттю нашого народу. На загал, український публіцистичний дискурс, який ми розглядаємо як *процес* формування патріотичних смислів, – це шире бажання публіциста, як громадянина своєї країни, допомогти «загубленій українській людині» (М. Шлемкевич), бо «не під склепінням своїх палат, а серед дороги, битий вітрами стоїть український дух-скиталець без теплого одягу, мислі і образу» [5; 135]. Ця загубленість, а радше розгубленість, спричинена столітніми намаганнями завойовників та політиканів упослідити українську історію та культуру, а почасти і млявістю у спробах відродитися до Правди, і небажанням, чи страхом, спротиву маніпулятивним концепціям, відображена також і в «Блудних синах України» Є. Сверстюка [4].

А в *процесі* формування патріотичних смислів передовсім найважливішим є людинобудівництво, мета якого – Людина: не та, яка уявила себе мірою всього, а та духовна особистість, яка має Сковородинський «божественний розум знаходити божественне» – у собі, внутрішньому; в іншому (ближньому своєму, згідно зі Святим Письмом); розпізнавати добро і зло, своє і чуже (але яка і чужому навчається, і свого не цурається, як про це – у Т. Шевченка), яка є представником не юрби, а громади – того ментального світу однодумців, які творять цільність життєствердних непересічних, унікальних, знаків, символів і кодів. Світ такої людини, власне, стає тим дискурсивним світом української публіцистики, яка «блудних синів України» повертає обличчям до Правди про них самих, про їхню малу і велику Батьківщину, дає їм відвагу *бути собою*, позбутися комплексу меншовартості і рабської залежності від чужих маніпулятивних ідей. По суті, український публіцистичний дискурс, зокрема як багатовекторний процес, у підсумку, передусім, синтезує в собі світоглядні орієнтири різних епох, подій, явищ, персоналій і трансформує їх у світоглядний контекст української публіцистики морально-етичного спрямування, епічно структурованої, аксіологічно виваженої, накреслює широкий горизонт дієвого патріотизму, а не ура-замилування. «Люблю свій край, тому що я його «несуча конструкція», – сказала якось, редактор газети «День», журналіст і публіцист, Л. Івшина [2], і цим вкотре вказала на потребу кожної людини дозріти до розуміння *дієвого патріотизму*, того основного контексту, який і продукує український публіцистичний дискурс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. URL: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk453/TK_wisnyk453_bacewych.htm

2. Івшина Л. Щоб досягти результату, треба мати в собі трохи «заліза». URL: <https://volyn.tabloyid.com/persona/larysa-ivshyna-shchob-dosyagty-rezultatu-treba-maty-v-sobi-trohy-zaliza-u-pravylniy>
3. Косяк О. Публіцистика й публіцистичність як дискурс та інтердискурс... URL: <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2012/109-infconf2012/551-kosiuk.html>
4. Сверстюк Є. Блудні сини України. Львів : Априорі, 2015. 512 с.
5. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Нью-Йорк [Ключі], 1954. 157 с. (Життя і мислі, кн. 2).

Ольга Квасниця
(к. соц. ком, доцент)

ЗМІ ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ КОД КУЛЬТУРИ АБО РЕЦЕПЦІЯ ФІЛЬМУ «HAMLET FOREVER» ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД МЕТАНОЇЇ

Перша презентація і рецепція фільму «HamletForever» із циклу кінопроєкту «Метанойя», яку реалізувала харківська студія «Док.Кіно. Трансформація» відбулися в рамках Міжнародної наукової конференції «Вільям Шекспір і дискурс вигнання» у вересні 2016 року. В ефірі загальнонаціонального мовлення, зокрема на каналі «Еспресо TV» цей фільм з'явився в лютому 2017 року. Сам проєкт за задумом автора і продюсера В. Чистіліна складається з десяти екранізованих бесід-інтерв'ю з філологом та священником В. Маринчаком довкола вічних питань, які свого часу були порушені в текстах світової та української класичної літератури, як-от трагедія «Гамлет» В. Шекспіра, «Фауст» Гете, «Злочин і кара» Ф. Достоєвського, «По кому подзвін» Е. Хемінгуей, «Гріх» В. Винниченка, «Камінний господар» Лесі Українки та ін.

Цикл «Метанойя» за жанром, можна було б спробувати окреслити як «ріка», за аналогією з літературним жанром роман-ріка (який свого часу запропонував Ромен Роллан для циклу своїх творів «Жан-Крістоф»), що структурно складається з кількох самостійних творів, пов'язаних ідейним задумом, сюжетом і персонажами. У контексті кінопроєкту спільною є ідея саме «метанойї» (у перекладі з грецької – зміна розуму) – ідея духовної трансформації людини. У рефлексіях В. Маринчака, метанойя – це переворот, покаяння, вихід зі сфери свідомості у ноосферу, у сферу трансценденції.

У час «цинічного розуму» людське в людині присипляється усіма модерними технічними засобами. Люди відчужуються не лише від своїх близьких, а й доволі часто від самих себе, не заглиблюючись у складні питання буття.

Жива актуальність «Гамлета» розгортається у різних формах духовного життя: у театрі, в кіно, в радіовиставах, у наукових філологічних, мистецьких текстах. Завдання будь-якого художнього твору полягає не лише у тому, аби розкрити тему, виписати характери героїв, розгорнути сюжет, реконструювати ту чи іншу історичну епоху, а порушити вічні питання, які задають власну систему духовних координат не лише на рівні тексту, а на рівні життя людини. Відтак велич і значення текстів В. Шекспіра полягають передовсім у тому, який вплив вони здійснюють на свідомість читача-глядача-слухача, коли ідеї та рефлексії знаходить відгук на духовному рівні, спричиняючи зміни екзистенційного характеру. Як зауважує українська дослідниця М. Габлевич: «Шекспірові тексти є філо- чи радше, теософськими в

повному значенні цього слова, бо він осягнув розуміння того, що найменша частка нашого ества і нашого буття не існує незалежно від ества і буття Всесвіту, тому кожен вчинок і кожне слово непомітно впливає на довкілля людини так само, як довкілля впливає на людину. Відповідно, його тексти вчать, як здобувати мудрість життя при отакій тісній взаємозалежності – аби своїм словом-кроком-учинком не злочинити. Його тексти вчать віри у Бога-*Добро* і розуміння його як правдивого розуміння *природи* – в тім числі, природи людської» [2; с. 20 – 21].

Тому фільм «Hamlet Forever» – це не лише спроба нового перепрочитання-інтерпретації тексту В. Шекспіра, це можливість зустрічі, а відтак діалогу зі самим собою. Остання, тобто зустріч зі собою, є найважчим, найдовшим екзистенційним шляхом кожного з нас. Як казав Сенека, «поспішай до мене, але насамперед – до себе!» Англійський драматург, на думку шекспірознавця М. Габлевич, «учить, що шлях духовного пошуку – це шлях не просто пізнання *нашої* природи, а вдосконалення її, – шлях *Самовдосконалення*» [2; с. 22]. Тому драма «Гамлет» – і є тим рубежем, що спонукає нас зупинитися і таки зустрітись з собою.

А що означає зустрітись з собою? Це далеко не риторичне запитання. Коли відбувається ця екзистенційна зустріч? У якому віці? З яким із наших трьох станів Я, за Еріком Берном: з дитиною, дорослим чи батьком? З якою архетипною фігурою, за Карлом-Густавом Юнгом, Персоною, Тінню чи Самістю?

Можливо, ця зустріч відбувається тоді, коли людина на шляху до власної цілісності, коли переживає межовий досвід, коли їй доводиться робити екзистенційний вибір, коли доводиться творити власний життєпростір, який виламується з усталеної суспільної системи незалежно від того чи то епоха Середньовіччя, Ренесансу, Класицизму чи Постмодернізму. Адже людина у своїй проблемності завжди і скрізь однакова, змінюються лише декорації часу і простору. А Гамлетівське «бути чи не бути?» залишається вічно актуальним. Тому ця драма залишається відкритим текстом з можливістю множинної читацької та екзистенційної інтерпретації, яка дозволяє «глянути на власне ЄСМЬ – власну СУТЬ...» [2; с. 18]. Ми достеменно не знаємо, на що спроможні у певний момент життя: на подвиг, вірність, життя, смерть, зраду, підступ, добро, зло, правду, кривду, совість, честь, безчестя, обов'язок, гідність, відповідальність, самоповагу – на те чи станемо, врешті-решті, героєм чи антигероєм для самих себе. Гамлетівські питання актуалізуються щойно тоді, коли приймаємо виклик долі. Як зауважив на презентації отець В. Маринчак, «маючи перед собою екзистенційний досвід Гамлета, готуйся до того, що ти будеш відповідати за кожний крок...». А відтак вибирати свідомо чи не завжди свідомо власну *долю*. Чи була доля Гамлета чи конкретно кожного з нас наперед визначена? Хто чи що спричиняє цю напередзаданість?

Одне з онтологічних питань, на яке людина віками шукає відповіді на рівні міфологічних, релігійних, філософських ідей – від античної Мойри (справедливості), «Тюхе»–«Фортуни» (вдача, випадок), «Фатуму» (як необхідний присуд долі) до Провидіння тощо. І які б раціональні чи ірраціональні тлумачення ми не обирали, існує те, що Гете назвав потаємною загадковою силою, «котру всі відчують, яку неспроможний пояснити жоден філософ і від якої релігійна людина старається відмежуватися кількома утішними словами» [1; с. 409]. Однак не лише напередзаданість визначає людську долю, людина щоразу визначає її через власний **вибір**. «Рефлексія внутрішнього світу людини (тобто духовність) приймає етичну форму особистісної специфіки людяності взагалі саме тому, що вона починається з обранням суб'єктом свого власного образу та місця в житті. Навіть доля людини, при всій своїй напередзаданості, починається з вибору людини своєї ролі, яка задає потім життєву траєкторію вже внаслідок цього вибору » [4; с. 41]. У підсумку кожен виробляє власну екзистенційну формулу пасивності чи активності, як-от: “самому стояти” (Стефаник) [5; с. 89], “своїм життям до себе дорівнятись” (Леся Українка) [7; с. 193], “самособоюнаповнення” (Стус) [6; с. 6].

Так Гамлет творить нову концепцію людини, яка розгортає власну долю, яка обирає внутрішню свободу, яка живе у власній системі координат, яка через сумнів, вагання, роздуми, страх, муки совісті, виходить у сферу метаноїї.

У фільмі «HamletForever» дуже влучно й актуально в реаліях сучасної українсько-російської війни відчитується пересторога, застереження в рефлексіях отця В. Маринчака стосовно долі людини, її незворотної екзистенційної зміни після того, як вона позбавляє життя іншу людину... Вчинок, який змушує людину зустрітися із власним сумлінням-совістю. «Саме Совість ставить перед стопою нашої Воли-Will певну Межу, нагадуючи, що ми не одні в цьому світі, що ми не всемогутні, і що може бути крок безповоротний, переступ Межі без вороття» [3; с. 24]. Саме тому текст Гамлета має потужний психотерапевтичний ефект.

Відтак фільм «HamletForever», як і власне драма ставлять перед нами непромінальні питання, розгортання смислу яких дозволяє «мислячій душі» не просто жити, а таки відБУТИся і ЗМІ як комунікативний код культури відіграє чи радше може відігравати провідну роль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цит. за: Аверинцев С. Судьба / Сергей Аверинцев // Собрание починений. София-Логос. Словарь / [Под ред. Н. П. Аверинцевой и К. Б. Сигова]. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 912 с.

2. Габлевич М. Образ та символ у добу Ренесансу // Світло Шекспірового храму: Статті. Переклади / Марія Габлевич. – Дрогобич: КОЛО, 2016. – С. 12–21.
3. Габлевич М. Спільне знання совісті (3 історії культивування образу: від реалії і символу до стереотипу) // Світло Шекспірового храму: Статті. Переклади / Марія Габлевич. – Дрогобич: КОЛО, 2016. – С. 22–33.
4. Кримський С. Запити філософських смислів / Сергій Кримський. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
5. Коцюбинська М. Х. Книга Споминів / Михайлина Коцюбинська. – Х. : Акта, 2006. – 288 с.
6. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість / Дмитро Стус. – К. : Факт, 2005. – 368 с.
7. Українка Л. Лісова пісня / Леся Українка // Вибране / [упорядкув. текстів, передм., підготов. комент., прим. та навч.-метод. матеріалів Л. Мірошниченко]. – К. : Школа, 2003. – 367 с.

Андрій Мельник
(к. соц. ком., асистент)

ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕЛЕКТУАЛ У РОЛІ НАСТАВНИКА: ЮВАЛ НОЙ ХАРАРІ ТА ДЖОРДАН ПІТЕРСОН

Публічні інтелектуали, які сьогодні з висоти свого статусу й авторитету коментують сучасні проблеми, усе частіше роблять це у формі порад, правил, уроків, тобто у спрощеній формі популярної мотиваційної літератури. З одного боку, цей стиль дозволяє авторам розширювати аудиторію, з іншого – стає відповіддю на запит тієї ж аудиторії, яка вимагає стислості і ясності, чіткого викладу і миттєвого ефекту. Як висловився Ювал Ной Харарі, «у світі, заповненому непотрібною інформацією, ясність стає силою» [2; 9].

Однак, пріоритет ясності не може замінити правдивості й оригінальності. Публічний інтелектуал, який змушений підлаштовуватись під такий «легковажний» формат, очевидно, ризикує своїм статусом людини, яка висловлює незручні істини у неприкрашеній формі.

Розгляньмо вказану тенденцію на прикладі діяльності двох сучасних впливових і надзвичайно популярних авторів – Ювала Ноя Харарі та Джордана Пітерсона.

Ізраїльський історик Ювал Ной Харарі здобув світову популярність двома книгами – «Sapiens. Коротка історія людства» та «Homo Deus. Коротка історія майбутнього». Назви обидвох книжок вписуються у тренд спрощеності, адже «короткі історії» мають полегшити читачам ознайомлення із величезними хронологічними проміжками і значними масивами даних і залучити тих, хто цікавиться історією, але не має часу для детального вивчення усіх історичних епох. Ще одна його книга, «21 урок для XXI століття», на якій ми зосередимо увагу, на відміну від двох попередніх, зосереджена переважно на сучасних викликах – таких, як штучний інтелект, тероризм, імміграція, постправа та ін. Утім, книга теж витримана у популяризаторському і навіть наставницькому стилі, адже автор завершує свої міркування про сучасні проблеми інструкцією для медитації, авторстворюючись на такого собі гуру у прямому значенні цього слова і пропонуючи її як найбільш адекватний спосіб реагування на виклики XXI століття. Із книгою, однак, пов'язаний зовсім не буддистський скандал: у російському перекладі із згоди автора було зроблено зміни, які б унеможливили цензурування чи заборону видання на місцевому зовсім неліберальному ринку. Для російських читачів явище постправи, яке в оригінальному тексті було проілюстроване брехнею Путіна щодо війни з Україною, пояснили за допомогою політики Дональда Трампа. Цей крок не залишився поза увагою коментаторів, один із яких заува-

жив, що таким чином Харарі «жертвує тими ліберальними ідеями, які він нібито сам репрезентує» [5].

Шлях канадського клінічного психолога Джордана Пітерсона до світової популярності почався із критики закону С-16, який запроваджував використання особливих займенників для осіб-трансгендерів. Пітерсон кваліфікував цю законодавчу ініціативу канадських парламентарів як втручання у сферу свободи слова і згодом наразився на протестні акції з боку активістів, які закликали бойкотувати його заняття у Торонтському університеті. Згодом дискусія навколо закону переросла в обговорення широких і надзвичайно важливих для ліберальних держав тем полікоректності, політики ідентичності та гендеру. Називаючи себе класичним лібералом, Пітерсон гостро виступив проти ідей рівності і надмірної толерантності, які набули статусу догм і критика яких сприймається багатьма вкрай нетолерантно. Крім скандалу із законом, Пітерсон став відомим також завдяки записам своїх лекцій, викладених на YouTube, а також численним публічним виступам та інтерв'ю, серед яких варто насамперед згадати словесну дуель із журналісткою британського телеканалу Channel 4, яка стала вірусною. 2018 року він опублікував книгу «12 правил життя. Як перемогти хаос» [1], яка стала світовим бестселером і розійшлася накладом у три мільйони примірників. У книзі зовсім небагато місця відведено темам, які зробили Пітерсона відомим публічним диспутантом. Натомість, вона зосереджена на проблемах страждання, формування характеру сильної особистості, вихованні дітей та відповідальності за себе і за світ. Структура і стиль книги також вписуються у ту ж парадигму, що й книги Харарі, хоча праця Пітерсона, на перший погляд, аполітична. Проте канадського психолога часто асоціюють із правими, а то й крайньо-правими («alt-right»), зважаючи на тематику індивідуалізму і маскуліності у його творчості. Також його часто критикують за непослідовність і некоректне використання наукових даних для аргументування своїх ідей [4]. Його ж прихильники і послідовники, навпаки, підтримують його, часто досить агресивно. До прикладу, Пітерсонів прихильць і відомий британський консервативний публіцист Даглас Мюррей назвав його «мучеником за свободу слова», особливо зважаючи на його серйозні проблеми із здоров'ям [3].

Постаті Харарі і Пітерсона є доречними ілюстраціями трансформації публічного інтелектуала із критика і коментатора у наставника і, якщо скористатись популярним зараз поняттям, – коучера. Ця здавалося б формальна зміна впливає також на зміст повідомлення, адже дискурс «уроків» чи «правил» не передбачає неоднозначності, фрагментарності, а натомість вимагає ясності і спрощення. Відтак, інтелектуали мають пропонувати аудиторії урок чи правило там, де варто розгледіти деталі, нюанси, які важко звести до однозначних заповідей. Книги Харарі й Пітерсона (як і, зрештою, багатьох інших сучасних ав-

торів) поєднує форма, однак присутньо вони пропонують різні підходи: якщо Харарі закликає долати проблеми XXI століття відмовою від міфів, наративів, ілюзорних уявлень про «власне Я», то Пітерсон пропонує знаходити у «вічних історіях», зокрема й у Біблії, дороговкази для подолання як суспільних, так і особистісних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пітерсон Д. 12 правил життя. Як перемогти хаос. Київ: Наш Формат, 2019. 320 с.
2. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. Київ: Форс Україна, 2018. 416 с.
3. Murray D. Martyr for free speech: Jordan Peterson is the professor vilified by the Left for his crusade against political correctness. Now he's seriously ill. *Daily Mail*. 2020. 15 Feb. URL: <http://dailym.ai/2Q5NsYX>
4. Robinson N. The Intellectual We Deserve. *Current Affairs*. 2018. 14 March. URL: <https://www.currentaffairs.org/2018/03/the-intellectual-we-deserve>
5. Slyomovics N. Yuval Noah Harari's Problem Is Much More Serious Than Self-censorship. *Haaretz*. 2019. 28 July. URL: <https://bit.ly/39IGd0T>

Юрій Мельник
(к. соц. ком., доцент)

ПОНАДПАРТІЙНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР У ПУБЛІЦИСТИЦІ ЄВГЕНА ОНАЦЬКОГО

Головною працею професора Євгена Онацького, українського журналіста-емігранта, члена ОУН є “Українська Мала Енциклопедія” (УМЕ). У шістнадцяти книгах, на 2148 сторінках, у кількох тисячах енциклопедичних статей часто публіцистичного характеру Онацький виклав своє бачення минулого і сучасності України. “Енциклопедія” виходила в Буенос-Айресі у 1957–1967 рр.

Показовими є статті, присвячені українським політичним, культурним, віськовим діячам: Юрій Липа, В’ячеслав Липинський, Нестор Махно, Олександр Шульгін, Андрій Шептицький, Євген Чикаленко, Агатангел Кримський, Іван Крип’якевич, Богдан Лепкий та ін. Важливо зауважити, що Онацький не подає словникових гасел, присвячених живим на момент випуску конкретного тому УМЕ особистостям. Цим він свідомо уникає поточних політичних чварів, полемік та міжпартійних дискусій, які суперечили світогляду автора та підважили б загальнонаціональне значення Енциклопедії.

Понадпартійність, один із ключових ціннісних орієнтирів Онацького, (сам він належав до мельниківського відгалуження ОУН) проявляється у широкій панoramі українських політичних діячів найрізноманітніших політичних поглядів, яких автор воліє зображати передусім з точки зору їхнього внеску в українську справу, до якої політичної сили вони б не належали: консерватор В’ячеслав Липинський, есер Микита Шаповал, навіть комуністичний поет і чекіст Дмитро Фальківський («Треба ствердити, що такі рядки не міг писати справжній чекіст. Їх писала людина, що дивилася на світ зі становища розстрілюваного, а не розстрілювачів» [1975]).

Є деякі негативні словникові статті, присвячені українським політичним та культурним діячам. Серед них – безумовно Володимир Винниченко, «талановитий український письменник», який «завдав багато шкоди українській визвольній справі і багатьом людям, що йому вірили і йшли за ним» [155]. Дещо неоднозначно Онацький відгукується про Миколу Хвильового, якому не відмовляє у таланті і значенні, але якому закидає, що той «до самої смерті залишався комуністом», «приносив партії за свої націоналістичні ухили вірно-піддані покайні заяви» та «після свого другого каяття, цілковито змінив фронт і почав навіть цькувати тих, що виявляли московський імперіялізм та колоніальне становище України, і доносити на них владі у статтях у “Пролетфронті”» [2000–2002]. Онацький не пробачив Хвильовому негативної рецензії на роман Гео Шкурупія “Жан-

на Батальйонерка», яка «в тодішніх умовах дорівнювала доносові» [2087]. На цій рецензії побудована стаття Енциклопедії, присвячена Шкуропію.

Лакмусовим папірцем для перевірки надпартійного характеру Енциклопедії Онацького могла би бути стаття про Степана Бандеру. Такої статті не було, оскільки перший том енциклопедії з'явився ще за життя лідера тієї гілки ОУН, яка мала вкрай напружені взаємини із ОУН (м), до якої належав Онацький. Припущення про характер цієї ненаписаної статті можемо зробити на основі післямови, вміщеної наприкінці останньої, шістнадцятої книги УМЕ, в контексті нарікань Онацького на брак місця та неможливість опублікувати все необхідне: «Тим більше нема місця для доповняльної книжки, що в ній могли б бути вміщені біографічні гасла ріжних осіб, пропущених у перших книжках МЕ, а також тих осіб, що як Ст. Бандера, полк. А. Мельник та інші, померли тоді, як книжки з гаслами на відповідні літери, вже були видрукувані, – в передмові ж було попереджено, що в УМЕ не міститимуться біографічні гасла ще живих людей» [2145]. Беручи до уваги цю цитату автора “Енциклопедії”, є підстави стверджувати, що гіпотетична, ненаписана словникова стаття про Бандеру не була б повністю негативною, адже постать Степана Бандери автор згадує в одному переліку з Андрієм Мельником (і навіть перед ним!), свідомо чи несвідомо видаючи своє рівне ставлення до лідерів обох уламків ОУН.

Пишучи про “УПА” (власне у бандерівському сенсі слова), Онацький наголосив: «Абстрагуючи від трагічних початків другої УПА, коли від української ж кури загинуло чимало українських патріотів, треба ствердити, що заслуги другої УПА в її героїчній боротьбі проти обох окупантів України – німецьких гітлерівців та московських совєтів – дуже великі. Ця героїчна боротьба УПА вкрила її славою і створила великий політичний і моральний капітал для дальших визвольних змагань українського народу» [1966]. Усе це, однак, не відміняє боротьби між різними українськими військовими формуваннями під час Другої світової війни, про яку у статті теж йдеться.

Стаття про Миколу Сціборського закінчується реченням: «Загинув в рідному Житомирі, разом із Сенником-Грибівським, від руки підсланого вбивці» [1870], без найменшої вказівки на бандерівську сторону як на винуватця. Позитивного характеру стаття про такого бандерівця, як Микола Лемик [820]. Не містить у собі будь-яких докорів стаття про Романа Шухевича, який після розколу ОУН «знайшовся в таборі т. зв. революційної ОУН (Ст. Бандери)...» [2100]. З іншого боку, вона доволі суха, майже без авторських оцінок, які Онацький не вагається давати симпатичним йому постатям [625].

ЛІТЕРАТУРА

1. Онацький Є. Українська мала енциклопедія. Кн. I–XVI. Буенос-Айрес: Накладом Адміністрації УАПЦеркви в Аргентині, 1957–1967. 2148 с.

Микола Рашкевич
(асистент)

СИМВОЛІЗМ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ Д. МЕРЕЖКОВСЬКОГО

Одним із важливих рівнів символістського коду публіцистики Дмитра Мережковського є символіка просторова. У статтях, відкритих листах і публічних виступах значне місце відведене символічним просторовим опозиціям верх/низ, глибина/площина, Схід/Захід, Росія/Європа, тут (еміграція)/там (Росія), а також символу безодні. Саме у цих світоглядних координатах Д.Мережковський концентрує власний публіцистичний дискурс.

Центральність опозиції *верх/низ* у системі символів Мережковського є закономірною, оскільки має загальнокультурне й релігійне підґрунтя. За основу автор бере народне уявлення про верх як втілення добра і низ як втілення зла, однак символічний зміст цих протилежних просторових координат поданий дещо в іншому плані: верх і низ стають мірами не тільки зовнішнього світу людини, але також її внутрішнього буття. «Бути людиною – значить мати можливість рухатися не тільки тілесно, фізично, але й морально, духовно, вверх і вниз, у висоту або в низину, до добра чи до зла. Людина є єдиною в світі істотою глибокою і високою, єдиною мірою всіх духовних глибин і висот» [3].

Верх і низ, влада, православна інтелігенція (як культурний верх) і російський народ на початку ХХ ст. розділені, згідно з висловленою Д. Мережковським позицією, величезною тріщиною, прірвою, безоднею, яка утворилася на різних рівнях: політичному, соціальному, культурному, релігійному. Як символ, *безодня* набуває у Мережковського особливого звучання, вбираючи у своє семантичне поле різноманітні значення: від безодні часу та містичного відчуття таємниці Буття кожною людиною, страху перед смертю, до конкретної більшовицької революції як безодні, що породжує «червоного звіра». У найширшому значенні сам автор витлумачує безодню як історичну межу поколінь, які відділені не тільки кордоном часовим, а й кордоном містичним – смертю, переходом з одного світу в інший.

Одним із ключових для публіцистики Дмитра Мережковського є символістське протиставлення *Сходу і Заходу*, які з категорій просторових також перетворюються на категорії вартісні та варіативні. Відповідно до бінарної організації світогляду, публіцист протиставляє геополітичні полюси як протилежні культурно-релігійні і соціально-політичні утворення, зауважуючи при цьому, що весь історичний процес Росії – це постійне (а від того й трагічне) коливання між двома протилежними системами координат.

Боротьба Сходу та Заходу віддавна стала внутрішньою сутністю Росії, перетворилася на її другу натуру: «Але в ній [в Росії – М.Р.] боротьба двох начал, двох світів, як у сутінку білих ночей, тепер не припинилася, а лише пішла всередину і стала ще більш виснажливою, як загнана під ребра хвороба. Інтелігенція і народ, народ «богоносець» і «безбожна» інтелігенція – у новому вигляді те саме питання» [1]. Порівняно з інтерпретацією «младосимволістом» А. Белім Сходу як сутності релігійної, а Заходу як сутності революційної, Д. Мережковський надає цій проблемі дещо іншого звучання. Для мислителя Захід не є безпросвітно безбожним, а Схід – виключно релігійним; він постійно прагне поєднати ці різні, однак *не* протилежні прояви цивілізації. У статті «Схід чи Захід» автор зазначає: «Ні, Схід – не релігійна повнота, і Захід – не порожнє місце. Світ досі не знав би, що таке особистість, обличчя людини, образ і подоба Божа, якби не релігійна творчість Заходу, бо увесь Схід, у тому числі й російський, топтав і топче особистість, жертвував і жертвує нею знеособленому, надумано соборному, надумано церковному. Світло, що спадає, західне – правда про землю, про людину – не менше світло, ніж те, що піднімається, східне – правда про небо, про Бога» [1].

Згідно з концепцією Д. Мережковського, Європу та Росію різнять три фундаментальні речі (індивідуалізм та общинність, еволюційність та революційність буття, скептицизм і містицизм), – і саме ці відмінності породжують багаторівневий розкол, цілу безодню між частинами світу. Із останнім положенням пов'язане ще одне просторове протиставлення, реалізоване в публіцистичному дискурсі автора – *глибина/площина (мілина)*. Воно інтеріоризоване зі свого суто зовнішнього, фізичного вияву у внутрішній світ людини, набуваючи символістського значення єднання людини з Богом, реалізуючи, тим самим, зв'язок з містичною сутністю світу. Опозиція глибина/площина реалізується в семантичному просторі релігійної і нерелігійної свідомості, містицизму і позитивізму, Росії і Європи, Росії до і після революції тощо.

Оскільки значну частину свого життя Д. Мережковський провів за кордоном, сподіваючись, однак, віднайти шлях у Росію, то напрочуд важливою для його публіцистичної перцепції є символістська опозиція *тут (в еміграції) – там (в Росії)*. Еміграція перетворилася на символ збереження релігійної, містичної сутності Росії в умовах постання на її теренах царства апокаліптичного звіра – більшовизму. У такому аспекті фундатор «нової релігійної свідомості» витлумачує російську інтелігенцію у вигнанні як безтілесну духовну творчу субстанцію, що розсіяна по світу, однак у найближчому майбутньому зможе закласти підвалини християнства «Третього Завіту». «Що таке еміграція? Чи лише шлях з Батьківщини, вигнання? Ні, це і повернення, шлях на батьківщину. Наша еміграція – наш шлях в Росію, вільну і глибинну...» [2].

Отже, просторова структура публіцистичного дискурсу Дмитра Мережковського організована навколо кількох стрижневих символістських опозицій. Парне групування просторових символів зумовлене авторським методом пізнання й витлумачення (подвійність, наявність двох протилежностей та їх синтез на шляху до гармонії), який широко використовується як у художньому, так і в публіцистичному дискурсі. Опозиції верх/низ і глибина/площина виступають символістською реалізацією авторського поділу світу на Боголюдей та безбожників, православній інтелігенції у Франції та Польщі визначена роль рятівника (хай навіть безтілесного) «пентаграмної» батьківщини, а Схід і Захід символізують постійне снування Росії між двома політико-релігійними крайнощами. Революційні зрушення – також варіант зближення з Європою, однак метафізична природа конфлікту на Сході була і залишається явищем алогічним та суперечливим – тому й приречена на відосблене спокутування наслідків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мережковский Д. Восток или запад? // Русское слово. 1910. № 217, 22 сент.
2. Мережковский Д. Наш путь в Россию // Возрождение. 1927. № 929-933, 18-22 дек.
3. Мережковский Д. Старая и новая непримиримость // Возрождение. 1935. № 3656, 7 июня.

Тарас Балда
(асистент)

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДІАСПОРНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

На думку Миколи Жулинського [3], українській людині наполегливо прищеплюється думка про прискорення інтегрування в європейський політичний та культурний простір, що само по собі є важливим, навіть неминучим, хоча вона не підготовлена до такої інтеграції. Не можна стверджувати, що в українських інтелектуальних колах існує якась боязнь Європи, що наші науковці і публіцисти прагнуть перебувати у замкнутому середовищі і побоюються будь-яких контактів з Європою, адже, за словами Івана Дзюби: «Без Заходу сьогодні не обійтися, хоча б тому, що стихійне оглядування на Захід стало масовим рефлексом, коли не елементом буденного самоусвідомлення, не кажучи вже про політичні стратегії та загравання» [1; с.65]. Але при цьому знаний науковець та публіцист, не перестає наголошувати, що українцям потрібен «наш», «свій» Захід, альтернативний ворожому західному Заходу.

Нема підстав категорично стверджувати, що відсутність конструктивних взаємин по лінії Україна-Європа – це проблема виключно наших днів. Якщо вдатися до історичних паралелей, то на кожному етапі історії українського народу виникали труднощі у встановленні та зберіганні безпосередніх зв'язків між Україною та Західною Європою чи Середземноморським басейном.

З української точки зору (та й не тільки української) саме бездержавність України була джерелом нестабільності на сході Європи. Вона породжувала міжнародні політичні спекуляції та інтриги, і ця міжнародна політична гра навколо України була постійним джерелом небезпек і для її внутрішньополітичного життя. За твердженням Івана Дзюби [2], геополітична ситуація в Європі ніколи не була надто сприятливою для України. Великі західноєвропейські держави хоч і боялися могутньої Російської імперії, але водночас і потребували її як гаранта стабільності на Сході, і як джерело сировини та ринок збуту, і з династичних мотивів, і, головне, як дипломатичного та мілітарного партнера у боротьбі між собою за гегемонію на європейському континенті. За такого укладу сил Україні не залишалось місця на карті європейських народів, оскільки вона завжди входила в сферу інтересів Російської імперії, до якої, як зазначалося раніше, у Заході було своє ставлення.

Європа знехтувала українськими інтересами після Першої світової війни, жодних зусиль не доклала до вирішення українського питання після Другої світової, не поспішала відкрити свої кордони і після

проголошення незалежності України на початку 90-х років минулого століття.

І поки представники української влади вкотре намагаються підлаштуватися під статuti й закони європейського співтовариства, незалученим залишається історичний досвід ставлення діаспорних українців до великого об'єднання європейських народів. Від початків 50-х років минулого століття діаспорні вчені та публіцисти, не відкидаючи прагнення України стати повноцінним членом сім'ї європейських народів загалом, виражено та критично підходили до засад формування такої сім'ї зокрема.

Зокрема публіцист Б. Кордюк акцентував увагу на тому, що «в об'єднаній Європі мусіла б бути повністю респектована і гарантована духово-культурна особистість кожного народу і вияв його підметности. Тоді кожний матиме змогу виявити свої духові своєрідності, моральну особовість і здійснити ті завдання, які кожному народові дані згори» [4; с. 23]. Як бачимо, в повному обсязі такі побажання українського публіциста у Європі не виконуються і донині.

Значно раніше за Кордюка, одразу по закінченні Другої світової війни, свої застороги з приводу засад формування об'єднаної Європи висловив Р. Рахманний у статті «Лист з Гааги: АБН і конгрес об'єднання Європи» [6]. На думку публіциста, неприпустимо західноєвропейським народам будувати об'єднану Європу ціною пожертвування долею народів Східної Європи заради спокою і добробуту. Тому Р. Рахманний закликав українців і представників інших східноєвропейських народів, що опинилися під більшовицькою окупацією, «кликати Європу» до боротьби за такий лад, в якому було б місце для всіх суверенних народів, бо лише такі народи зможуть добровільно об'єднатися і раз та назавжди покласти край воєнним конфліктам. Однак, тоді Західна Європа залишилася вірною проголошеному курсу і відгородилася від Східної Європи. Нині споглядаємо ту саму ситуацію – заради миру і спокою з Російською Федерацією, заради нафтових і газових енергоносіїв Європа так само готова пожертувати Україною.

Справдилися невтішні прогнози К. Митровича [5], який у ті ж далекі 60-і роки минулого століття наголошував, що якщо українська спільнота бажає бути вислуханою у питаннях концепції об'єднаної Європи, то мусить запропонувати свої ідеї на розгляд фундаторів такого об'єднання. В іншому випадку, стверджував автор, Україні доведеться згодом зіткнутися якщо не з готовими фактами, то, принаймні, готовими опініями, спрепарованими поглядами та пересудами поборювати й модифікувати які стане трудностю, що вимагатиме багатьох зусиль і пропорційно великого часу. Над подоланням стереотипів і упереджень нинішньому поколінню дипломатів й справді треба скрупульозно працювати.

Не запропонувавши свого часу своїх засад побудови об'єднаної Європи, Україна залишилася осторонь цих процесів.

Таким чином, геополітичні й економічні інтереси Євросоюзу мали б збігатися з інтересами України. Це вкрай важливо, адже сучасна політична і соціальна система об'єднаної Європи організована на ідеологічно «величких» руїнах старої системи. Уже нині в такій об'єднаній Європі споглядаємо прагматизм і матеріалізм, господарську уніфікацію, домінуючі соціальних пріоритетів, вестернізацію культури, авторитарні форми політичного управління суспільством... Усе це «свідчить про духовне знесення євроцентричної конструкції нового світового порядку» [3].

За таких реалій наша головна мета – зберегти себе, своє цивілізаційне «я», свій національний образ, забезпечити пріоритетне місце в цивілізаційному процесі глобалізації світу та водночас брати активну участь у формуванні національного неоекономічного континууму, який вже існує сьогодні у сфері індустріальної цивілізації під назвою «Європа».

Послідовно здійснюючи роботу в цьому напрямі, ми зможемо не лише перейняти здобутки та надбання людства, а й зберегти своє сокровенне й національне, все те, що пройшло випробування часом і становить традицію європейської цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. Старі страхи і нові загрози // Монологи в універсамі / Іван Дзюба. – Львів: Універсум, 2000. – С. 61-71.
2. Дзюба І. Україна і світ / Іван Дзюба // Сучасність. – 1991. – Ч.1. – С. 134-149.
3. Жулинський М. Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої батьківщини [Електронний ресурс] / Микола Жулинський. – Режим доступу: <http://ekmailr.ukma.edu.ua/handle/123456789/9844>.
4. Кордюк Б. За яку об'єднану Європу? / Богдан Кордюк // Український самостійник. – 1966. – Ч. 103. – С. 18-24.
5. Митрович К. За яку Європу? / Кирило Митрович // Український самостійник. – 1960. – Ч. 39. – С. 7-1/
6. Рахманний Р. Лист з Гааги: АБН і конгрес об'єднання Європи / Роман Рахманний // Час. – 1948. – 30 трав.

Ірина Волошин
(аспірантка)

ОСОБЛИВОСТІ МІЖЖАНРОВОЇ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ: НА ПРИКЛАДІ КНИГИ К. С. ЛЬЮІСА «ПРОСТО ХРИСТИЯНСТВО»

Праця відомого британського філософа, публіциста і публічного інтелектуала Клайва Стейплза Льюїса «Просто християнство» пройшла довгий шлях трансформації: від серії 15-хвилинних радіовиступів – до цілісного друкованого публіцистичного тексту.

Після трьох років трансляції радіопрограм, які на жанровій шкалі стоять найближче до монологічних радіобесід, адже діалогують не з ведучим програми, а безпосередньо зі слухачькою аудиторією, Льюїс вирішує оформити їх у три брошури: «Бесіди в ефірі» (1942), «Християнська поведінка» (1943) і «За межею особистості» (1944). 1952 року автор відредагував ці три тексти і видав єдиною книгою «Просто християнство» (з алюзією на термін релігійного мислителя XVII сторіччя Річарда Бакстера) [3]. Таким чином, сучасному читачеві і дослідникові доступні дві редакції праці: перша – практично ідентична з радійними бесідами, і друга – дещо адаптована до формату друкованого тексту.

Вочевидь, тип масової інформації впливав на жанрову ідентифікацію тексту, а відтак – на *мовно-стилістичний інструментарій, структуру, аргументаційну базу та форму подачі*. Особливо цікаво простежити на прикладі відмінностей між двома редакціями публіцистичної праці засоби і прийоми жанрової трансформації, яку автор все ж здійснив з максимальним збереженням «радійності» тексту.

По-перше, будучи позбавленим можливості вдаватися до більшої виражальності мовних засобів радіо: темпу мови, сили звуку, висоти тону, тембру голосу, інтонаційних акцентів, – у першій редакції книги Льюїс застосував виділення курсивом, щоб надати більшого смислового і емоційного навантаження словам чи словосполученням, які під час радіовиступів він наголошував інтонаційно. Проте у другій редакції автор просить пробачити його за такий експеримент «схрещення мистецтва говорити з мистецтвом писати» [1:5]. Натомість автор намагається синтаксично модифікувати речення, компенсуючи цим відсутність курсиву, який своєю чергою став сурогатом інтонаційного виділення. Наприклад, у першій редакції читаємо: «Ти, мабуть, хочеш бути у безпеці значно сильніше, ніж бажаєш допомогти тому, хто тоне...» [2: 15]. Варіант 1952 року модифікує це речення: «Бажання бути у безпеці, ймовірно, значно сильніше за бажання допомогти людині, яка тоне...» [1: 23]. Синтаксичне оформлення наближається до вимог друкованого тексту, а узагальнено-особове звертання «ти» поступається безособовому.

По-друге, в обох редакціях праці автор старається зберігати стилістичну простоту і доступність, які притаманні усному мовленню. Проте помітно, що багато простих речень з першої редакції зазнали об'єднання у багатокomпонентні складні у виданні 1952 року.

По-третє, *аргументаційна база* книги також максимально наближена до науково-публіцистичного викладу. «Радійність» вплинула на характер тексту, забезпечивши його позачасову актуальність та універсальність, і уможливила залучення до діалогу з автором масового читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Люїс К. С. Просто християнство ; пер. з англ. А. Маслюх. – Львів : Свічадо, 2018. 224 с.
2. Lewis C. S. Broadcast Talks. London : Geoffrey Bles: The Centenary Press, 1942. 62 p.
3. West J. Richard Baxter and the Origin of Mere Christianity [Електронний ресурс] // C. S. Lewis Web. – Режим доступу : <http://www.cslewisweb.com/2012/08/richard-baxter-and-the-origin-of-mere-christianity/>

Христина Головка
(аспірантка)

КРАЩІ ЗРАЗКИ ПОЛЬСЬКОГО РЕПОРТАЖУ З РОСІЇ: «РЕВОЛЮЦІЯ СОВЕТІВ», ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1931-1939)

Літературний репортаж стає дедалі популярнішим жанром на українському медіа-просторі, майже в кожному виданні існують репортажні розділи на різні соціальні теми. Доволі затребуваними на українському медіаринку є репортажі журналу «Країна», репортажні рубрики видань «The Ukrainians», «Новое время», «Українська Правда. Життя», «Левый берег» та ін. Не оминає увагою український читач і польську «літературу факту»: Ришард Капусцінський, Маріуш Щигел та ціла плеяда репортерів з Польщі, книги яких розкупувають із полиць книгарень. В Україні літературний репортаж часто називають художнім або документальним репортажем. Серед науковців, які досліджували репортаж та його різновиди, можна виділити таких: І. Прокopenко, В. Карпенко, М. Василенко, І. Михайлин, Л. Шутяк, М. Кім, О. Чернікова, О. Тертичний, М. Войтек, С. Гуревич, Ж.-Д. Буше, М. Галлер, та інші.

Польська школа «літератури факту» задала тон розвитку репортажу як жанру журналістики. У польському літературознавстві відлік репортажу починається у 20-х роках ХХ ст. А вже тоді у польському суспільстві також відбувались надзвичайно важливі суспільно-політичні процеси, які неабияк змінили країну та її жителів. Відбувається сплеск документалістики та мандрівних описів (репортажів) – як засобу ілюстрації навколишніх подій. Польський репортаж активно виходить на шпальти, таких видань як «Wiadomości Literackie», «Świat», «Polityka», а особливо у виданні «Literatura».

Від початку соціалістичної революції пролетеріту, в часи соціально-економічних та політичних змін, знаковим для репортерських подорожей до Росії стає політичне потепління у російсько-польських відносинах. Відчутне послаблення у контролі кордону стає на початку 1930 років, а офіційно у 1932 дві країни підписують Договір про ненапад між Польською Республікою та СРСР. Варто зауважити, що радянська тема була активно присутня у польських дуркованих виданнях протягом 1930-1933 років. А у вже згаданому нами журналі «Wiadomości Literackie», у 1933 році виходить цілий N47 (від 29 жовтня), де 39 радянських авторів представляють досягнення своєї країни в всіх областях культури. Слід також відзначити знакові репортажі польських репортерів із Росії у 30-х роках: Антонія Словнівського «Моя подорож до Росії», Станіслав Цат-Мацкевич «Думка в щипцях. Студії на психології Советів» (1931 р.), Зигмунд Новаковській «В гонитві за формою. Вра-

ження від перебування в Москві» (1933р.), два репортажі Олександра Янта-Полчинського «Я дивлюся на Москву» та «Углиб СРСР» (обидві 1933 р.) Ян Станіслав Берсона «Нова Росія на рубежі п'ятниці» (1933), «Мінус Москва» (Волга – Кавказ – Крим) (1935) та «Кремль у білому» (1936), котрі описували різну тематику та імперії, цікаві та цінні з токи зору розуміння процесів. Особливо цінні репортажі жінок-репортерок Галина Ленчевська-Борманової («ZSRR w oczach kobiety»), та Стефанії Загорської («Listy z Nowego Wschodu»), котрі розповідали про буденне життя пересічних громадян, описуючи звичайний день походу за продуктами Загорська пише: «Сумні вітрини, порожні чи сповнені сміття, і черги перед магазинами, де продають огірки» [1; 2]. Варто виділити один з найбільш знакових репортажів, а саме репортаж Антонія Слонімського «Моя подорож до Росії» («Moja podróż do Rosji») 1932 року, який на той час був одним із найскандальніших матеріалів про реальну революцію радянської влади. «Кожен дзвінок, який розриває нічну тишу, може повідомляти про обшук чи арешт, кожне необережне речення може бути причиною розслідування, зла людина має кошти, який їй дає терор що панує в країні, заслання на Соловецькі острови, лякає багатьох, але найпопулярніший в «союзі» є страх перед втраті їжі в наслідок доносу чи якоїсь дрібної провини, держава може відібрати пайок» [2;124].

Польські репортери описували революцію, що вирувала у «новому» радянському суспільстві, не оминаючи ключові сконструйовані через пропаганду та політичні методи образи Росії та російського суспільства, що були утворенні під час існування радянської системи. Наприклад такі як: образ «червоної людини», образ «імперії», «культ особи» та інші, описуючи їх на тлі суспільно-політичного контексту. Ці образи ментально тягнуться до сьогоднішніх днів. Цьому підтвердження сотні наукових, історичних та журналістсько-аналітичних досліджень, книг та матеріалів. Ось наочний приклад: відома білоруська письменниця, журналістка, лауреатка Нобелівської премії з літератури, Світлана Аліксівич автор книг «Цинкові хлопчики» (про війну в Афганістані), «У війни не жіноче обличчя» «Чорнобильська молитва» говорить так про один із найбільш знакових конструкторних образів «червону людину» так: «Я жила в країні, де нас з самого дитинства вчили помирати. Навчали смерті. Нам казали, що людина існує для того щоб віддати себе, щоб згоріти, пожертвувати собою...<.>. «Червоної» імперії немає, а «червона» людина залишилася. Продовжується» [3; 7-8]. Саме тому, репортажі польських репортерів є надзвичайно важливими для соціокультурного та історичного аналізу контруктиційних образів, які включала в себе російська імперія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zahorska S. Liśty z Nowego Wschodu... Kupujemy / S. Zahorska. // "Wiadomości Literackie". – 1935. – №24. – С. 2.
2. Słonimski A. Moja podróż do Rosji / Słonimski. – Warszawa, 1997. – С. 124.
3. Алексієвич С. Час second-hand. Кінець червоної людини Час second-hand. Кінець червоної людини / Світлана Алексієвич. – Київ: Дух і Література, 2017. – 464 с.

*Олеся Мельник
(аспірантка)*

НЕНАВИСНИЦЬКІ МЕДІА І ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА

У сучасному світі ЗМІ є основним провідником інформації, в тому числі тієї, що стосується вагомих суспільних подій – виборів, збройних конфліктів, соціальних та екологічних проблем. Висвітлюючи таку інформацію, автори не завжди залишаються незаангажованими і вдаються до ненависницької публіцистики. Вона часто містить заклики до насильства, особисті образи, расистські та шовіністичні висловлювання, принижує та висміює конкретних осіб чи їх групи. До ненависницької пропаганди вдаються з метою ескалації конфлікту, наростання паніки серед населення, а також задля відвернення уваги від справжньої проблеми [5; 24]. Таким чином, вона стає одним із каталізаторів деструктивних процесів різного масштабу.

Томас Камілінді, автор статті «Журналістика в час ненависницьких медіа», визначає ненависницькі медіа як форму насильства, що допомагає демонізувати та стигматизувати людей, які належать до різних груп [3]. Такий тип ЗМІ зіграв вирішальну роль у підбурюванні суспільства до масштабних геноцидів, що спричинили загибель сотень тисяч невинних жертв. Одні з найбільш сумнозвісних прикладів – пропагандистське мовлення Радіо Телебачення Сербії під час воєн в Югославії, Вільного радіо і телебачення тисячі пагорбів (RTLМ) під час геноциду в Руанді та пропаганда щотижневого вісника нацистської Німеччини «Der Stürmer».

Сьогодні «медіа ненависті» вважаються злочином проти людства. Моральні кодекси ХХІ століття заперечують саму можливість ненависницького дискурсу, що передбачає прямі заклики до будь-яких форм насильства і дискримінації (расової, релігійної, гендерної, тощо). Межа, коли слова журналіста припиняють відповідати його праву на свободу слова і набувають ознак злочину, вкрай тонка. Через доведену здатність сприяти геноцидам і провокувати насильство, деякі ЗМІ навмисне перетворюють у ненависницькі, до прикладу, з метою стимулювати «очищення» суспільства від певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи – повністю або частково. Це пряме порушення міжнародного права за фактом підбурювання до геноциду. Підбурювання до геноциду було оголошено злочином проти людства напередодні Нюрнберзького процесу [3]. Проте, за законами Нюрнберга злочином проти людства вважається вже сама ненависницька пропаганда, що прямо закликає до вбивств [1].

Яскравий приклад – державна компанія Радіо Телебачення Сербії, яка здійснила вагомий вплив на хід і розвиток югославських воєн. У

воєнний час пропаганда широко використовувалася в ЗМІ кожної зі сторін. Під час Гаазького міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії сербський лідер Слободан Мілошевич обвинувачувався в навмисному використанні сербських державних ЗМІ з метою створити атмосферу страху та ненависті серед православних сербів Югославії. Здійснювалось це шляхом поширення перебільшених та хибних повідомлень про напади боснійських мусульман і католицьких хорватів на етнічних сербів. Подальші розслідування довели, що більшість інформації, яку транслювала радіокомпанія, не відповідала реальному стану речей. Завдяки їй владі Мілошевича вдалось демонізувати ворога, створити атмосферу ненависті та шовінізму в державі, що призвело до сотень тисяч людських жертв серед цивільного населення.

У 1994 році телерадіокомпанія Вільне радіо і телебачення тисячі пагорбів (RTLM) зіграла ключову роль у виникненні руандійського геноциду, своїм мовленням сприяючи збільшенню його масштабів і кількості людських жертв. Радикальними закликами до насильства вона допомагала руандійській владі провокувати вбивства в районах, де найяскравіше прослідковувались шовіністичні настрої. З їх допомогою вдалось не лише розпалити ненависть до тутсі, підкреслюючи їхню жорстокість та нещадність, а й закликати всіх громадян розглядати вбивство тутсі як власну відповідальність перед державою і суспільством. Також по радіо надавались чіткі інструкції та розпорядження, необхідні для того, щоб спрямовувати людей на здійснення геноциду. Як стверджував генерал Ромео Даллір, RTML спеціально було створено як інструмент знищення з метою демонізувати тутсі, закласти основу для геноциду, щоб потім розв'язати його і буквально здійснювати вбивства руками простих громадян. Відповідно до визначення ненависницької медіапропаганди як злочину проти людства, встановленого в Нюрнберзі та переосмисленого в Міжнародному кримінальному трибуналі щодо Руанди, ключові винуватці були засудженні до позбавлення волі, зокрема і довічного ув'язнення. Понад 100 смертних вироків за участь в геноциді ухвалили місцеві суди Руанди.

Ще одним прикладом ненависницької пропаганди, що призвела до важких наслідків і в підсумку була засуджена, є публікації нацистського тижневика «Der Stürmer». В газеті друкувалися переважно статті, гасла і карикатури, що підсилювали ненависть до євреїв. Окрім антисемітських, журнал також публікував матеріали проти католиків, «великих капіталістів», комуністів та інших «ворогів Рейху». На прикладі тижневика можна простежити те, як нацистська пропаганда створювала образ «чужих» у німецькому суспільстві [4].

Зважаючи на трагічні наслідки, до яких часто призводить ненависницька пропаганда, вона може підпадати під дію законодавства. Головні винуватці масштабних жертв, спричинених нею, несуть не лише моральну, але й кримінальну відповідальність. Така тенденція

повинна застерегти авторів від ненависницьких висловлювань в публіцистичних творах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Biju-Duval J. M. Hate Media – Crimes Against Humanity and Genocide: Opportunities Missed by the International Criminal Tribunal for Rwanda. The Media and the Rwandan Genocide. Ed. Allan Thompson. New York, NY: Pluto Press, 2007.
2. Incitement to genocide in international law [Електронний ресурс] // Holocaust Encyclopedia – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007839>.
3. Kamilindi T. Journalism in a Time of Hate Media. The Media and the Rwandan Genocide. Ed. Allan Thompson. New York, NY: Pluto Press, 2007.
4. Ермаков А. М. Юлиус Штрейхер и пропаганда антисемитизма среди детей и молодежи в нацистской Германии [Електронний ресурс] / Александр Михайлович Ермаков // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/v/yulius-shtreyher-i-propaganda-antisemitizma-sredi-detey-i-molodezhi-v-natsistskoj-germanii>.
5. Петрова М. С. Агрессивный журнализм как элемент информационных войн [Електронний ресурс] / Марина Сергеевна Петрова // Cyberleninka. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/v/agressivnyy-zhurnalizm-kak-element-informatsionnyh-voyn>.

*Марта Стельмах
(аспірантка)*

ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

Дослідження власного минулого як встановлення істини щодо дискусійних питань в українській історії є вкрай необхідним під час інформаційної війни. Бо очевидно, що більшість російської пропаганди – це спотворення та маніпулювання історичними подіями, які й досі залишаються спірними не тільки для України, але й для світу. Публічна історія є ефективним методом розуміння історії, а також впливу на соціум своїм нетрадиційним підходом до її вивчення. Адже цей інтелектуальний феномен інтерпретує минуле більш зрозумілими засобами.

Публічна історія виникає у США та Канаді в кінці 1970-х років. У 1978 році в Америці вийшов перший професійний журнал «The Public Historian», який називають «голосом» публічної історії [6], а через рік було створено Національну раду США з публічної історії. Національна рада визначає, що головною метою публічних істориків повинна бути поглиблена і розширена можливість зв'язку громадськості з минулим [7]. Саме тому дослідники, зокрема Ганна Голубчик, зазначають, що особливістю цього феномену є прикладна та наочна суспільна цінність, чого не можна сказати про академічну історію [2; 54-55].

Науковці стверджують, що під час перетину публічної історії з цифровою історією (який відбувається зараз), завданням публічної історії є розширення доступу до інформації, залучення громадськості до обговорення та пояснення дискусійних подій минулого, створення умов для становлення істини щодо історичних моментів, які досі були сфальсифіковані або залишалися засекреченими від громадськості [2; 56].

Варто зазначити, що публічна історія – це не тільки про загальну картину минулого, але й про історію локального характеру. Саме тому один з найвідоміших українських публічних інтелектуалів – Володимир Склокін – вважає, що ідея публічної історії – давати відповідь, дискутувати щодо тем, які важливі для конкретного регіону, тобто щодо локальної історії [5].

Публічна історія в Україні – це перспективи для розвитку та інтеграції суспільства, можливість збагнути цінність історичної пам'яті та змога розпочати діалог, який поклав би край дискусіям, що виникають. Єгор Браїлян у статті «Публічна історія в Україні: у пошуках консенсусу» підкреслює стратегічну важливість взаємодії публічної історії з журналістикою [1]. Адже за допомогою документальних фільмів, спеціальних медіа-проектів, публіцистичних текстів, публічних виступів

можна її ефективно застосовувати. Сайт «Історична правда» є одним із прикладів історичної публіцистики. Він діє на основі інтернет-видання «Українська правда». Тут є матеріали, що стосуються не лише минулого українців, але й інших народів, пов'язаних із нашою історією. На сайті є спецпроекти, які підтверджують, що історична публіцистика для сучасності, – місце для діалогу, в якому формується громадська думка, аналіз подій, які завжди викликають дискусії. Серед спецпроектів є тема Голодомору 1932-1933 років; «Пам'ятаймо Волинь» – метою проекту є обмін «історичними правдами»; та спецпроект «Катинська справа», який створений спільно з Польським інститутом у Києві. Як бачимо, тут історична публіцистика стає ще й кроком до примирення у стосунках України з Польщею. Схожу роль колись відіграв часопис «Культура» під керівництвом Єжи Гедройця.

Зараз в Україні створено проект «Артефакт» – незалежний журнал про культуру, креатив та історію. Цей проект є платформою для розвитку публічної історії, який має на меті зацікавити громадськість своїм неординарним способом писати тексти на історичні теми. Громадський просвітницький проект «ЛІКБЕЗ. Історичний фронт» вважає своєю метою популяризацію історії України у найрізноманітніших форматах. Причиною створення цього проекту є інформаційна протидія російській пропаганді [3].

Варто зазначити, що українську проблематику досліджують не лише українські публіцисти, але й закордонні. Оскільки Україна та її історія є частиною європейського минулого, Тімоті Снайдер є одним із публічних інтелектуалів, який вивчає українське питання. У 2014 році під час конференції «Мислити з Україною» Тімоті Снайдер мав відкриту лекцію в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», яку назвав «Навіть не минуле: українська історія, російська політика, європейське майбутнє». Під час свого виступу публіцист зазначив, що сьогодні російська пропаганда виставляє українців фашистами, хоча насправді вони занадто добрі європейці, занадто відмінні від російського народу, і в цьому найбільша нелогічність російської пропаганди [4]. У збірці публіцистичних статей Тімоті Снайдера «Українська історія, російське минуле, європейське майбутнє» є аналіз відносин українського та російського народів у минулому, підкреслено взаємозв'язок Європи з Україною та необхідність підтримки європейськими лідерами української сторони під час російсько-українського збройного конфлікту. Снайдер рідко аналізує конкретно політику певних лідерів, а досліджує загальну картину, яку часто порівнює із минулими подіями. Сам автор говорить, що історик не повинен розділяти політику й науку, але має чітко розуміти, які вислови про минуле мають виключно політичну мету. Зрозуміло, що публіцист має на увазі російське маніпулювання словом «фашизм», яким лякають Захід, та Другу світову війну як постійну вдячність світу Російській імперії. Науковець

підкреслює те, якою важливою для Європи є вільна Україна та її незалежність, він спростовує вигадки російської пропаганди й застерігає, якою може бути ціна за незнання історії. Відтак, історична публіцистика Тімоті Снайдера за допомогою історичних екскурсів пояснює зв'язок минулого із сьогоденням, а це і є одним із завдань публічної історії.

Публічна історія – явище, яке слугує своєрідним зв'язком між науковим розумінням історії та її перекладом на мову громадськості, в тому числі за допомогою ЗМІ. Дослідження цього феномену підтверджує важливість діалогу публічного інтелектуала з громадськістю. Важливо, що українське суспільство готове застосовувати публічну історію, зокрема для самоідентифікації. Українська проблематика досліджується й закордонними науковцями, які мають на меті правдиво аналізувати історію України та її зв'язок із сучасними викликами для українського суспільства. Зазначимо, що говорити варто як про перемоги, так і про втрати, адже переосмислення власної історії сприятиме зміцненню української спільноти та дозволить створити правдивий і реабілітований від російського міфу образ України на світовій арені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брайлян Є. Публічна історія в Україні: у пошуках консенсусу [Електронний ресурс] / Єгор Брайлян // Дзеркало тижня. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://dt.ua/HISTORY/publiczna-istoriya-v-ukrayini-u-poshukah-konsensusu-286324.html>.
2. Голубчик Г. «Публічна історія» як сфера державно-управлінської діяльності: зарубіжний досвід. / Ганна Голубчик. // Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць. – 2014. – №1. – С. 51–59.
3. Про проект [Електронний ресурс] // ЛІКБЕЗ. Історичний фронт – Режим доступу до ресурсу: <http://likbez.org.ua/ua/meta-proektu>.
4. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє / Тімоті Снайдер. – Київ: Дух і Літера, 2014. – 232 с.
5. Чундак А. Володимир Склокін: «Держава творить національну пам'ять, але забуває про різноманіття спогадів регіонів» [Електронний ресурс] / Антоніна Чундак // Historians. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/intervyu/2675-volodimir-sklokin-derzhava-tvorit-natsionalnu-pam-yat-ale-zabuvae-pro-riznomanittya-spogadiv-regioniv>.
6. The public historian [Електронний ресурс] // National Council on public history – Режим доступу до ресурсу: <https://ncph.org/publications-resources/publications/the-public-historian/>.
7. Who we are [Електронний ресурс] // National Council on public history – Режим доступу до ресурсу: <https://ncph.org/about/who-we-are/>.

*Анна Мончук
(аспірантка)*

ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ДІАЛОГУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПУБЛІЦИСТИКИ БОГДАНА ОСАДЧУКА

Як вчить історичний досвід, питання збереження добросусідських польсько-українських відносин має одне з вирішальних значень для збереження незалежності обох держав. Збагнувши й прийнявши цей факт, вкотре потверджений Другою світовою війною, польські та українські інтелектуали почали систематично й наполегливо доносити цю істину до обох суспільств починаючи з 50-тих років минулого століття. Найбільший внесок у цю справу зробили автори польського еміграційного часопису «Культура» на чолі з його легендарним редактором Єжи Гедройцем. Великим другом журналу, який захищав щомісячник на Заході від радянських провокацій та наскоків, який допомагав зав'язувати відносини з українськими публіцистами, а також й сам часто дописував у «Культуру» і сприяв польсько-українській співпраці, був український історик, політолог, публіцист Богдан Осадчук [1]. Його діяльність у цій царині досліджують із погляду політології або згадують у контексті часопису «Культура» (Б. Бердиховська, І. Гофман, П. Лодин, М. Генік, М. Сеніч). Однак повноцінних журналістикознавчих розвідок досі не було. Відтак питання аналізу публіцистичної спадщини журналіста залишається актуальним.

Аналіз статей Б. Осадчука на шпальтах польської «Культури» й української «Сучасності», дає підстави стверджувати про комплексний підхід публіциста в питанні висвітлення польсько-українських відносин. У своїх статтях журналіст насамперед акцентував увагу на таких проблемних моментах польсько-українських стосунків: дефіцит обопільного інформування (відсутність центру обміну пресою та інформацією); незнання журналістами мов та історії країн-сусідів; наявність взаємних упереджень, образ та негативних міфів серед суспільств обох країн; непроговореність історичних травм; відсутність інтелектуальної чесності, самокритики та саморефлексії; ставлення до меншин. Зазначимо, що саме з цими проблемами Б. Осадчук і намагався працювати як журналіст та громадський діяч [2; 3]. І дуже прикметно, що публіцист постійно пояснював причини труднощів, які виникали в процесі становлення зв'язків між країнами, нагадував про їхні історичні, політичні та соціально-культурні контексти, а також представляв варіанти розв'язку актуальних проблем на шляху до порозуміння [4]. Водночас публіцист не концентрувався лише на негативних аспектах, аби не створювати враження приреченості цих відносин. Тому Б. Осадчук інформував і про польсько-українські досягнення: численні

конференції та зустрічі; порозуміння між українським та польським президентами; спільні плани та ініціативи [5; 6]. Періодично журналіст нагадував про переваги партнерських взаємин між країнами, найважливіші з яких: досягнення державних інтересів і гарантія безпеки незалежності обох країн.

З погляду журналістикознавства, композиції статей Б. Осадчука є довільними, тобто побудованими на асоціативних зв'язках. Щодо структури, то вона завжди виразна, логічна і сприяє розумінню тої чи іншої піднятої ним проблеми. У текстах логіка вміло поєднана з образністю й емоційністю автора. А журналістська чесність та відвертість, а також завжди гостра і справедлива критика обох сторін польсько-українського діалогу в разі їхньої неправоти, сприяли ефективності донесення думок публіциста. Чітко поставлена проблематика в статтях переконливо обґрунтована. Найчастіше автор послуговується фактологічними, науковими, морально-етичними й образними аргументами, спирався на авторитетів у тій чи іншій царині знань. Варто зауважити, що всі ці компоненти відповідають основним вимогам до статей дослідників теорії публіцистики (В. Здоровега, В. Михайленко, Нетреба М. та ін.).

Аналізуючи публіцистичну спадщину Б. Осадчука ми виявили, що більшість проблемних тем, про які писав журналіст, актуальні й досі, деякі, щоправда, у дещо модифікованому вигляді. Відтак, з огляду на потенціал публіцистики у справі налагодження польсько-українських відносин (переконливим доказом чого є феномен «Культури») й авторитет Б. Осадчука (він був нагороджений найвищими польськими та українськими державними нагородами за внесок у польсько-українське примирення), можемо стверджувати про злободенність та перспективність подальших досліджень публіцистики Б. Осадчука.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керський Б. та Ковальчик А. Ст. (2009), Розмови з Богданом Осадчуком, Дух і Літера, Київ, 384 с.
2. Osadczyk W. I. (1977), «Pierwszy krok», Kultura, № 9/360, s. 87-90.
3. Осадчук Б. І. (1978), «Хроніка польського опозиційного руху», Сучасність, №10, с. 68-71.
4. Osadczyk W. I. (1994), «Polska i Ukraina –jak wyjść impasu?», Kultura, №12/567, s.104-109.
5. Осадчук Б. І. (1978), «Солом'яний вогонь чи початок великого діла? З приводу польсько-української конференції у Гамілтоні», Сучасність, №1, с. 76-78.
6. Osadczyk W. I. (1997), «Ukraiński mai w polityce zagranicznej», № 7/8, s. 138-149.

Ігор Шевчук
(аспірант)

ОСМИСЛЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ЩОДЕННИКУ ЕРНСТА ЮНГЕРА «ВИПРОМІНЮВАННЯ»

Німецький письменник та публіцист Ернст Юнгер писав свої щоденники, що увійшли до книжки «Випромінювання» протягом 1941-1945 років [5]. Унікальність цих щоденників полягає в тому, що Е. Юнгер був офіцером армії Третього Райху та мав можливість оцінити події саме з цієї сторони. Дослідник творчості Е. Юнгера Юрій Солонін називає його щоденники унікальним свідченням інтелектуального переживання війни людиною, яка створила культурно-філософське обґрунтування її як фундаментальної форми людського життя [4; 740]. Німецький письменник вів щоденники протягом більшої частини свого 102-річного життя. Прикладами таких текстів, крім «Випромінювань», є «У сталевих грозах» (часи Першої світової війни), «Роки окупації» (1945-1948 роки), «Сімдесят минуло» (1965-1980) та інші.

Щоденник є специфічним жанром публіцистики. У ХХ столітті цей жанр еволюціонував від щоденного опису подій та підрахунку грошей до складного публіцистичного тексту, що містить не лише перекази подій за день, але й оцінку, осмислення. Марина Чуюлкіна в авторефераті до дисертаційної роботи «Щоденник як жанр публіцистики».

Предметно-функціональні особливості» вказує, що щоденник з іншими жанрами публіцистики об'єднує спільний предмет – актуальна соціальна дійсність, функції – історична, ціннісно-ідеологічна, комунікативна, естетична і фактографічні, аналітичні та наочно-образні засоби [1]. Усі вказані риси присутні у «Випромінюваннях». Свої записи автор не подає у первісній версії. Він неодноразово перероблював їх та редагував, готуючи до видання. Е. Юнгер початково готував їх до публікації. Щоденники Е. Юнгера описують сучасну автору реальність, вони містять описи та осмислення подій Другої світової війни. Ведення щоденника під час війни могло мати негативні наслідки для автора. Військові не мали права робити записи, які могли потрапити до ворога. Е. Юнгер проявив сміливість та продовжив їх вести навіть під час перебування на фронті.

«Випромінювання» починаються з «Першого паризького щоденника» [5; 6]. У них йдеться про перебування Е. Юнгера в окупаційних військах у Франції, з 18 лютого 1941 по 23 жовтня 1942 року. Яскравим епізодом цієї частини щоденника є опис розстрілу, брати участь в якому примусили Е. Юнгера. Письменник називає огидним обов'язок спостерігати за розстрілом солдата, якого звинуватили у дезертирстві

[5; 28]. Ці емоції йдуть у розріз із мілітаристськими ідеями Е.Юнгера, згідно з якими дезертирство мало б засуджуватись. Вигляд розстрілу викликає у письменника напад депресії.

Друга частина «Випромінювань» складається із записок Е.Юнгера часів перебування на окупованій території СРСР. У листопаді 1942 року письменник відвідує Київ [5;218]. Через українську столицю він добирається на кавказький фронт. Місто Київ спричинило негативне враження Е.Юнгера. Він пише, що в «Палас-Готелі» не було рушників, чорнил, у ванні не було води, хоча готель вважався найкращим в окупованому СРСР. Прогулянка Києвом також не викликала у Е.Юнгера позитивних емоцій. Він пише, що місто було позбавлене усілякої чарівності. Можна припустити, що до такого стану Київ довела як більшовицьська окупація, так і негаразди, пов'язані з війною. Якщо до цього Е.Юнгер перебував у Парижі, де рівень життя був вищий. Впадає в очі згадка Е.Юнгера про те, що у Ростові йому зустрілися люди у формі «українського ополчення». Цей епізод може слугувати відправною точкою для досліджень українського руху у південних областях Росії в період Другої світової війни.

В останній період написання «Випромінювань» Е.Юнгер вдається до методу «внутрішньої еміграції». Автор статті «Ернст Юнгер у ХХІ столітті» Сергій Казаков вказує на те, що «внутрішньою еміграцією» Е.Юнгера була спроба відокремитись від нацистського режиму [2]. У цей час письменник починає все більше звертати увагу на природу. Він шукає скам'янілості, вивчає комахи та рослини. У зв'язку з цим Ю. М. Солонін висуває думку, що ємність опису об'єктів органічної природи у Юнгера часто більш барвиста і образна, ніж точність опису світу людей [4; 759]. Письменник починає осмислювати жорстокості, які чинили нацисти у ході війни. Для опису їх він неодноразово покликається на образ «лемурів» – духів смерті із давньогрецької міфології [5; 628]. Огиду у Юнгера викликає той факт, що жорстокості чиняться проти озброєних мирних людей. Війна перестає бути суперництвом воїнів і перетворюється на бійню.

Цікавою особливістю щоденників Е.Юнгера є те, що вони містять багато описів сновидінь. Великий відсоток денних записів починаються з опису сновидінь, які Е. Юнгер бачив у ніч на цей день. Сни письменника яскраві та різноманітні. Цей матеріал дозволяє прослідкувати психологічний стан письменника у той чи інший момент. Вони можуть стати цінним матеріалом для дослідників людської підсвідомості.

Завершаються щоденники сценами капітуляції Німеччини у Другій світовій війні. Після усієї подій Е.Юнгер вказує та те, що його рідна країна та уся права ідеологія можуть назавжди втратити право бути правильними. Диктатора Адольфа Гітлера він називає словом «Кньє-боло». Він порівнює його зі змієм із Біблії, який спокусив німців, показавши їм світове панування. Ставлення самого Е.Юнгера до міліта-

ризму переживає еволюцію. Якщо на початках він сприймав війну, як пригоду і звичайну складову людського існування, то Друга світова змусила його переосмислити тему мілітаризму. Він зрозумів, що часи змінились і першочерговою метою війни є винищення людей, а не похід за славою чи визначення сильнішого. Ще в 1941 році Е. Юнгер починає працювати над трактатом «Мир», у якому розвиває пацифістські ідеї. У майбутньому він напише ряд публіцистичних творів на цю тему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дневник как жанр публицистики: предметно-функциональные особенности : автореферат дис. кандидата филологических наук : 10.01.10 / Чулюкина Марина Геннадьевна; [Место защиты: Казан. гос. ун-т им. В.И. Ульянова-Ленина]. – Казань, 2009. – 22 с.
2. Казаков С. О. Эрнст Юнгер в XXI веке // Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории. – М.: Книжный дом «Либроком», 2012. Вып. 38. – С. 373-381.06. – С. 46-91.
3. Кринко Е.Ф. «Мы здесь в одной из самых больших в мире мясорубок...»: лики и образы Второй мировой войны в дневниках Эрнста Юнгера [Электронный ресурс] / Кринко Евгений Федорович // Вестник Адыгейского государственного университета – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/my-zdes-v-odnoy-iz-samyh-bolshih-v-mire-myasorubok-lik-i-obrazy-vtoroy-mirovoy-voyny-v-dnevnikah-ernsta-yungera>
4. Солонин Ю. Н. Дневники Эрнста Юнгера: впечатления и суждения // Юнгер Э. Излучения. С.759.
5. Юнгер Э. Излучения (февраль 1941 – апрель 1945). – СПб.: Владимир Даль, 2002.

Марія Яцимірська
(Др, професор)
Наталія Литовченко
(асистент)

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА, МОВА ЗМІ ТА «УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС» – 2019

«Освіта людей повинна починатися прислів'ями і закінчуватися думками» – так свого часу розмірковував Сенека Луцій Анней. Сучасні методи навчання в Університетах переважно охоплюють ці сенси плюс новітні наукові методиками. У заголовку «Журналістика – одна з тих професій, де не потрібен диплом» бракує слова-уточнення: «диплом журналіста». Так впливає з тексту публікації в «Телекритиці» про особливості освіти у Великобританії та США устами випускників. «У медійному світі суперечки навколо цього питання ніколи не вщухали: хтось вважає, що на журналіста вивчитися неможливо, ним можна тільки народитися, для когось ця професія – ремесло зі своєю теорією, правилами, законами» – пише Тетяна Веремчук. Медійники, які стажувалися за кордоном, зазначають, що для «журналістської спеціальності не завжди потрібно вступати до вищого навчального закладу; цю професію зазвичай опановують у школах на базі дипломів з інших профілів» [1]. Тобто, головне – вища освіта, а технологію медіапродукту можна вивчити безпосередньо в редакціях ЗМІ. Подібне давно практикують в Японії. За вищою освітою розуміють насамперед універсальні знання, розвинуте критичне мислення, здатність до пізнання та аналізу нового, вміння продукувати ідеї та компетентно їх реалізовувати.

Упродовж тривалого часу в Британії професійні журналісти і їхні роботодавці скептично ставилися до думки, що «доброго журналіста можна підготувати за межами редакції». Тому лише з 1970-х років журналістика стала університетською дисципліною. До того ж поєднали її з соціологією й почали викладати у форматі магістерських та докторських програм. Практичні навички британські журналісти продовжували здобувати в редакціях. Магістерський курс в британських університетах дешевший і коротший (12 місяців).

У ХХ ст. саме в Британії зародилася практика ширшого погляду на медіаосвіту (media education). Усі громадяни «повинні думати, аналізувати, оцінювати, ставити питання стосовно того, що вони дивляться, чують або читають; впізнавати пропаганду, цензуру, ангажова-

ність; розуміти, як медіавласність і модель її фінансування впливає на контент новин; декодувати економічні і політичні меседжі; оцінювати автора публікації чи репортажу; порівнювати цінності, що насаджуються медіа, зі своїми власними; самим створювати незалежні медіа і поводитись як активні, вимогливі та відповідальні громадяни» [1].

Український журналіст з дипломом британського Університету «привозить із собою цінні знання та модерні ідеї». Він розрізняє журналістику (journalism studies) і медіазнавство (media studies). Це різні академічні програми. Порівняно недавно журналістські виші почали пропонувати курс із політичної комунікації (political communication), а з 2002 року – магістерську та докторську програму з медіапсихології (media psychology). «У Британії, якщо вивчаєш медіа (а не журналістику), ти радше уподібнюєшся до оглядача процесів, пов'язаних із медіа. Ти не створюєш медіапродукту, ти не журналіст-практик, але дуже добре розумієшся на художніх стилях і формах, історії й контенті медіа, вивчаєш виробничий процес, медіаринок, рекламні технології, цільові аудиторії, ідеологічний вплив медіа, сприйняття і споживання медіапродукту тощо... Особливо цікавим є вивчення міжособистісної комунікації в добу цифрових інтерактивних медіа. Навчаючись на магістерському курсі з політичної комунікації, ти досліджуєш зв'язки і взаємовпливи між політиками, виборцями і медіа. З поглибленням глобалізації деякі виші почали пропонувати магістерську програму зі світової політичної комунікації. Що ж до новітнього курсу з медіапсихології, то це надзвичайно цікава програма, в межах якої ти зосереджуєшся на важливості людської поведінки, а відтак досліджуєш впливи медіа на суспільство, сім'ю, дітей на глибинному рівні» [1].

У царині медіаосвіти важливим компонентом професіоналізму журналіста є глибоке знання мовознавчих дисциплін. Мова ЗМІ віддзеркалює природу громадянського суспільства й відіграє важливу роль у формуванні світогляду молодого політичного еліти. У суті кожного слова на медійній платформі сфокусована суспільна думка, яка реагує на сучасні події у світі чи власній країні (постправа, трампізація, совковість, фейли (смішні відео про політиків) та ін.). Журналісти подають імпульси читачеві експресивними словотворами, візуалізованою інформацією чи іншими нестандартними висловлюваннями, а мовна практика фіксує найприйнятніший літературний варіант їх кодифікації.

Соціологічні опитування показують, що читачі не довіряють авторові, якщо в його матеріалі є граматичні чи логічні помилки. Мовна неграмотність асоціюється з поверховістю знань. З огляду на широкий спектр проблем, які порушують ЗМІ, а також беручи до уваги новітні технології творення жанрів, маємо зосередити увагу на вивченні мультимедійних різновидів текстів і сучасних засобів їх редагування.

У зв'язку з прийняттям Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2] на ринку праці є запит на медійників із глибоким знанням української мови. Нова редакція Українського правопису вийшла у світ в кінці 2019 року й (попри критику деяких правил) є досконалішим варіантом, ніж попередня. Правила регламентують норми: імперативні, диспозитивні, аподиктичні та ін. Скажімо, за імперативним правилом пишемо: аудіоальбом, вебсторінка, пресконференція, смарткарта, телехроніка, флешінтерв'ю, відепремер, ексміністр, священник, письменник та ін. Диспозитивні норми передбачають варіанти. Наприклад, аудиторія та авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна; в іменниках третьої відміни: радості і радости, вічності і вічности, меншості і меншости та ін. [3]. Щодо аподиктичних норм, то, крім знання правил, тут залучені закони логічних суджень і достовірних аргументів. Аподиктичний медіатекст не потребує дискусій. В аподиктичних судженнях відображаються ознаки предмета чи явища, подій, властиві за всіх умов. Журналісти переконують читачів та опонентів безумовними фактами, якщо мова йде про чутливі для суспільства теми: історичну пам'ять, Голодомор, реформи, оборону країни тощо або особливе стилістичне вживання» [4, с. 179]. В аподиктичності реалізуються функціональні можливості культури мови в царині масових медіа та інтелекту журналіста зокрема.

Правопис-2019 у шістдесятому параграфі «Велика буква в особливому стилістичному вживанні» звертає увагу на написання слів з великої літери в актах міжнародного значення, дипломатичних документах, авторських договорах; написання займенників Ви, Ваш як форму ввічливості у звертанні до однієї конкретної особи в листах, офіційних документах тощо. Що означає ТОЦЮ іншими словами? У культурі й стилістиці кожної мови це означає писати так: пане Ректоре, пане Президенте, пане Міністре, пане Голово Верховної Ради, пане Депутате, пане Декане в офіційних і неофіційних листах, зверненнях, скаргах, просьбах тощо. Далі в Правописі-2019: «З великої букви пишемо деякі загальні назви в контекстах, де наголошено на особливому змісті цих назв: Батьківщина, Вітчизна, Людина, Мати, Честь». Звернімо увагу на слова «...в контекстах, де наголошено на осоловому змісті цих назв...». У мові ЗМІ таких контекстів – безліч. І тут потрібні глибокі знання з ортології української мови, яка передбачає не тільки вивчення мовних норм, але й творче відхилення від цих норм у відповідних контекстах. Наприклад, Університет пишемо з великої літери, якщо слово в тексті одне (замість Львівський національний університет імені Івана Франка). У рецензії на магістерську працю, уникаючи повторів прізвища та імені, пишемо Автор дослідження. Захисник Донецького аеропорту – Кіборг, а не кіборг (загальне слово). День Героїв Небесної Сотні – так треба писати назву свята, яку відзначаємо 20 лютого. Правопис не може передбачити всіх варіантів «особливого сти-

лістичного вживання». Для цього є стилістика і культура української мови. Невід'ємною від культури мови є мовна свідомість, креативність, етичне та естетичне мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тетяна Веремчук. «Журналістика – одна з тих професій, де не потрібен диплом» // URL: <http://ru.telekritika.ua/expert/2010-08-29/55346>
2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». – Голос України. – 2019. – 15 травня // URL: <http://www.golos.com.ua/documents/2704zw.pdf>
3. Український правопис. – Київ: Наукова думка, 2019. – 392 с.
4. Яцимірська М. Г. Медіастилістика: символічні норми та аподиктичність // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Вип. 43. – 2018. – С. 262-267.
5. Яцимірська М. Г. Українська ортологія на інтрнет-платформі// Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Вип. 47. – 2020. – С. 179-188 // URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/412>

Наталія Більовська
(асистент)

ПРОФЕСІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА

Для ефективної реалізації ЗМІ функції підвищення грамотності населення журналісти повинні представляти аудиторії достовірну, викладену доступною мовою, а також відповідну інтересам і потребам громадян інформацію. Простіше кажучи, матеріали ЗМІ для аудиторії повинні бути зрозумілі, цікаві та корисні для споживача. На жаль, сучасна ситуація не сприяє поширенню тематичних знань серед населення і, в окремих випадках, навіть перешкоджає цьому процесу.

Основними причинами недотримання вимог професійної грамотності журналістів є:

- комерціалізація регіональних ЗМІ;
- слабкий рівень підготовки журналістів;
- неадаптованість локальних матеріалів до потреб реципієнта.

І якщо причинами першого є слабе державне регулювання діяльності ЗМІ (зокрема й регіональних) та потреба виживати в умовах ринкової економіки усіма доступними способами, то другий і третій показники перебувають у взаємозалежності. Переважання «сирих» і незрозумілих аудиторії інформаційних зумовлене невмінням журналістів працювати з потребами читацької аудиторії. Як наслідок, медійні тексти, пропонувані споживачеві, формуються з неадаптованих під його інтереси шаблонів, а також неважливих для нього загальнонаціональних ситуацій, які можна прочитати в будь-яких ЗМІ. Однак те, що стосується конкретних, значущих для реципієнта локальних подій, то вони інколи не враховані.

Кожна людина повинна дотримуватися культури мови. Ще більше це стосується періодичних видань, які повідомляють аудиторію, формують громадську думку, тому дуже важливим є те, чи правильно подано інформацію. На жаль, журналісти, зокрема регіональних медіа, часто порушують культуру мови, припускаючись помилок у написанні газетних матеріалів.

Під **помилкою** розуміють ненормативне лінгвоутворення, яке виникає внаслідок порушення літературної норми та є результатом неправильних мисленнєвих операцій [1; 227]. **Помилка** – це об'єктивне відхилення, яке є різницею між неправильним компонентом повідомлення та його нормативним (правильним) поданням [2; 60].

Виникнення помилок зумовлене різними факторами – лінгвальними і позалінгвальними. Головною причиною їхнього виникнення є незнання відповідної норми. Місцева преса рясніє різними помилками, до того ж найгіршим є те, що ті ж помилки бачимо в кожному номері.

Такі огріхи виникають через недостатній рівень вивчення основних принципів української мови, брак освічених фахівців (редакторів, журналістів) у місцевих мас-медіа, неналежний ступінь їхньої освіти. Щоб зарадити цьому, варто залучити до редакційних колективів кваліфікованих спеціалістів, добре ознайомлених з мовою ЗМІ, лінгвістичними нововведеннями, правилами «Українського правопису», зокрема зі змінами Правопису–2019.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванюха Т. Сучасний потенціал регіональної преси у сфері міжнародного інформування / Т. Іванюха. // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка : Філологічні науки. – 2008. – № 3. – С. 105–112.
2. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.

Анатолій Капелюшний
(к. філол. наук, доцент)

ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ ТА ДІЄСЛІВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ МОВЛЕННІ НАЖИВО

1. Використання дієслівних форм і дієслівних конструкцій у мовленні телевізійних журналістів наживо часто засвідчує відхід від стандартів радянської журналістики, яка базувалася на нормах, притаманних суто книжному мовленню, характерному більшою мірою для російської, ніж для української мови.

2. У дослідженнях українських вчених, присвячених мовностилістичному використанню різних дієслівних форм і дієслівних конструкцій, зауважуємо такий самий різнобій в оцінці стилістичних можливостей і функцій дієслова.

3. Ми простежили використання дієслівних форм і дієслівних конструкцій у телевізійному мовленні наживо на телеканалах, які мають прямоетерні передачі – випуски новин, ток-шоу, трансляції спортивних подій тощо, упродовж 2019 року.

4. Використання різних дієслівних форм у мовленні телевізійних журналістів наживо нерівномірне, проте загалом доцільне й не викликає особливих заперечень. Майже немає помилок, пов'язаних з неправильним визначенням дієвідміни, а отже, й форми особи, числа дієслова. Ми зауважили лише 22 таких випадки. Здебільшого це помилки у вживанні дієслів *боряться* (1+1. – 2019. – 23 січня, 6 квітня, 13 вересня, 12 жовтня; СТБ. – 2019. – 2 квітня, 23 травня, 24 грудня; Футбол 1. – 2019. – 16 квітня; Футбол 2. – 2019. – 20 квітня; 24. – 2019. – 21 червня); *колять* (2+2. – 2019. – 5 квітня); *говоре* (24. – 2019. – 2 квітня), *баче* (Прямий канал. – 2019. – 12 квітня; Ф1. – 2019. – 14 квітня); *гудить* (Футбол 2. – 2019. – 25 серпня), а також незнання того, що *дати*, *їсти*, *-повідати* не належать до жодної дієвідміни, а отже, й мають особливості у дієвідмінюванні: *їти* замість правильного *їси* (Еспресо. – 2019. – 30 серпня; 1+1. – 2019. – 12 листопада); *розповісиш* замість *розповіси* (Прямий канал. – 2019. – 20 червня). *додаш* замість *додаси* (Прямий канал. – 2019. – 25 лютого).

5. Зате чимало помилок пов'язано з невмінням творити українські форми особи та числа. Тому часто під впливом російської мови виникають покручі на кшталт *вмикнути* (Ф2. – 2019. – 18 березня; 24. – 2019. – 12 грудня), *перекидується* (1+1. – 2019. – 2 квітня; 24Л. – 2019. – 8 квітня), *додати* (Ес. – 2019. – 13 квітня). *видубовують бурштин* (24. – 2019. – 6 травня, 26 серпня), *порозкупали усі свічки* (1+1. – 2019. – 10 липня). *підкидує* (2+2. – 2019. – 7 жовтня), *зникнуть* (1+1. – 2019. – 23 грудня), *буде робитиме* (24. – 2019. – 31 березня) та інші (загалом 16 випадків).

6. Саме випадків помилкового вживання російських дієслів замість українських найбільше – 119: наприклад, *поспівати* (замість *встигати*), *машуть руками* (1+1. – 2019. – 2 січня, 25 січня); *відчитувались, поступить, потягаться* (замість *позмагатися*), *задів, примінена, перевів гроші* (24. – 2019. – 11 січня, 25 січня, 27 січня, 30 січня), *приютив* (ЗІК. – 2019. – 21 січня), *замарали* (5-й. – 2019. – 2 лютого); *квартира буде окупатись* (СТБ. – 2019. – 22 лютого) тощо.

7. Нечастими є помилки у використанні форм виду дієслова (3 випадки): *арештувати* замість *заарештувати* (24. – 2019. – 18 січня; Наш. – 2019. – 31 жовтня); *ветував* замість *заветував* (24. – 2019. – 15 вересня). Так само ми зауважили по три випадки, пов'язаних з чергуванням дієслів *наїдженого, відчуження, замороджені* (Правда тут. Львів. – 2019. – 17 січня; 1+1. – 2019. – 18 червня; 24. – 2019. – 3 грудня), та з використанням форм із часткою *-ся*: *я вибачався, завітатися* (Еспресо. – 2019. – 8 березня, 28 червня; 24. – 2019. – 9 вересня).

8. Наше обсервування помилкового використання дієслів у складі синтаксичних конструкцій дало такі результати: найчастішими є хиби в координації підметів і різного типу дієслівних присудків (36 випадків), помилки в керуванні (51), у вживанні однорідних членів речення (28 випадків, з них на помилкове поєднання сполучниками однорідних членів, виражених дієсловами – 1, на хибні способи вираження однорідних членів – 17, на виникнення двозначності, подвійної залежності – 9, на помилкове вживання синонімів – 1), у використанні паралельних синтаксичних конструкцій (31, зокрема дієприкметникових зворотів – 22, дієприслівникових зворотів – 8, конструкцій з дієсловами на *-но, -то* – 1).

Пильніша увага телевізійних журналістів до використання дієслівних форм і синтаксичних конструкцій з дієсловами, докладніше з'ясування проблем їх уживання в прямоетерному мовленні сприятиме підвищенню культури мови не лише медійників, а й суспільства загалом.

Марія Ріней
(асистент)

ДІЄСЛІВНІ ЛЕКСЕМИ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ (на матеріалі одного номера всеукраїнської газети «День»)

Ставили за мету на підставі довідкової літератури і власного редакторського досвіду проаналізувати правильність вживання дієслівних лексем у журналістських текстах.

Аналізований фактаж добирали з одного номера щоденної всеукраїнської газети «День» (за 1 листопада 2019 року).

Читаючи журналістські тексти, зосередили увагу на вживанні одних і тих самих дієслів у публікації, в одному абзаці чи навіть в одному реченні. Зокрема, у матеріалі «Боротьба за зір» зазначено: «*Траст забезпечив зорові операції понад 104 000 людей, які страждають на трихіозу трахоми, і забезпечив майже 19 200 людей, які отримали лікування...*».

Правильність вживання дієслова «забезпечувати» у першому випадку не викликає сумніву. Бо, як тлумачить «Словник української мови», «забезпечувати» – це «...постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах... 2. Створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось...» [3]. Однак, на нашу думку, в аналізованому реченні замість «забезпечив» доречно вжити «допоміг»: «*Траст забезпечив зорові операції понад 104 000 людей, які страждають на трихіозу трахоми, і допоміг майже 19 200 людям* [особам. – М. Р.] *пройти лікування...*».

У публікації «Гол у ворота правди» у двох послідовних реченнях подано: «*Белкіна виступить 6 листопада під час панельної дискусії... Організаторами форуму «за демократію» виступили Рада Європи...*».

Дієслово «виступати» у першому випадку наведено правильно. Як пояснює «Словник української мови», «виступати» – це «...говорити перед публікою, виголошувати доповідь, промову, робити заяву, інформацію і т. ін. (на зборах, конференції, мітингу і т. ін.)...» [3]. Однак, на наш погляд, у другому випадку доречно вжити дієслівну зв'язку «бути», завдяки якій речення стане чіткішим і виразнішим: «*Організатори форуму «за демократію» – Рада Європи...*».

Що ж до вживання дієслова «мати» у двох послідовних реченнях (публікація «Роман Гринюк: «Держава й досі не знає, що з нами робити») «*Маємо науковий парк... Наші викладачі і студенти мають можливість пройти стажування за кордоном...*», то у першому випадку його наведено доречно. Адже, відповідно до тлумачення у «Словнику української мови», це дієслово «уживається на означення того, що комусь належить що-небудь, є його власністю; володіти чимось, посідати щось. ...» [3]. А у другому випадку, щоб уникнути повторення

й урізноманітнити контекст, варто замість «мають» написати «є»: «У наших викладачів і студентів є можливість пройти стажування за кордоном...».

У двох послідовних реченнях публікації «Національна спілка художників України – це бренд, який знають у світі!» читаємо: «*Підкреслю, що ні одну роботу членів НСХУ (з моменту розвалу СРСР) не продали, а вони зберігаються у наших фондах. Маємо творчо-виробничий комбінат «Художник» і саме там зберігаємо свої мистецькі скарби*».

«Словник української мови» пояснює, що «зберігати» – це «обереігати, тримати цілим, не давати пропасти, зникнути...», а «зберігатися» – «залишатися наявним, цілим, не пропадати, не зникати... Залишатися непошкодженим, не псуватися, не руйнуватися...» [3]. Щоб уникнути повторення, одне з цих дієслів варто замінити. На нашу думку, замість «зберігаються» доречно написати «містяться» або «є»: «*Підкреслю [Зауважу (або зазначу). – М. Р.], що ні одну [жодну. – М. Р.] роботу членів НСХУ (з моменту розвалу СРСР) не продали, вони містяться у наших фондах...*».

У двох послідовних реченнях (у публікації «Як оцінити вчителя?») читаємо: «... Ганна Новосад заявила, що справді в бюджеті бракує коштів для вирішення проблеми вчительських прибутків. У освітній профспілці заявили про акції протесту саме через питання заробітної плати». І у матеріалі «Той, хто припинив війну» зазначено «...Абій Ахмед заявив про можливість повного відключення інтернету...». Через кілька речень подано «Абій Ахмед заявив про готовність у разі потреби зібрати мільйонну армію для захисту греблі». А ще через декілька речень знову читаємо «заявив»: «Путін під час зустрічі з Абією Ахмедом в Сочі заявив про списання 163 млн доларів боргу...».

«Словник української мови» пояснює, що «заявляти» – «повідомляти про що-небудь, звертатися до кого-небудь із викладом якихось відомостей, положень, думок» [3]. Словник синонімів подає, зокрема, такі відповідники до слова «заявляти»: твердити, стверджувати, висловлювати, (категорично) сказати як відрубати [2]. Щоб уникнути повторень, на нашу думку, у першому випадку замість «заявила» варто написати «повідомила». А у реченнях «...заявив про можливість...», «...заявив про готовність...», «...заявив про списання... боргу...» «заявив» доречно замінити дієсловами «зазначив», «сказав», «зауважив», «повідомив», «інформував» та ін.

Отже, важливо перевіряти правильність вживання слів, зокрема дієслівних лексем, за словниками і довідниками, підбирати певні відповідники, уникати повторень. Бо, як писав Іван Огієнко, «газету ж читають усі... А читаючи, переймають її мову, свідомо чи несвідомо... величезна сила впливу газетної мови на вироблення культури мови літературної, і звідси ж випливає її велика відповідальність за стан літературної мови» [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Огієнко І. Наша часописна мова. *Рідна мова*. 1933. Ч. 9. С. 289
2. Онлайн-словник українських синонімів. URL: <https://синоніми.укр>.
3. Словник української мови online. Т. 1–9. URL: <https://services.ulif.org.ua>.

AndriyYatsenko

(candidate of Philological Sciences, assistant professor)

JOURNALIST-ANALYST VS MEDIABOT?

Modern globalization-communication processes give rise to new requests in society, including in the media sphere, objective and operational information. The latest trends are generating demand not only by the amount of information, but also by the professions associated with it, next to the ancient profession, the journalist now also distinguishes media practitioners. It is clear that the question arises, which model of journalistic education will dominate?

Who is more useful for the society of the future? Here are some of our own thoughts. If we consider the concept of media practice in a narrow sense, that is, only as content editors, then the need for them will obviously disappear, because the media sphere will be robotized. For example, the Associated Press is already running a robot novel that writes short texts. In addition, the recipient himself will be able to create, delete, sort the necessary information using the latest technologies. In my opinion, the profession of the media practitioner should be perceived more broadly, that is, to consider it in the context of various areas of the media. In the near future, she will belong to – the virtual reality architect, emotions designer, semantic field producer, media policeman, info-stylist, media program developer (list of professions according to the Atlas of new professions). Media practitioner balance on the verge of journalism and IT technology. It is worth today to develop courses for such specialized media practice, to introduce additional disciplines. There remains a need for analytical journalists, that is, for author journalism. Today we see that the quantity and quality of journalistic texts is inversely proportional, Facebook feeds are struggling with a high-quality press, expert opinions are changing the discussions of Internet bots on social networks. Now active journalism of the horizontal plane, which should be replaced by deep journalism, that is, expert, analytical. Professional journalists will work in new formats, because local journalism will also strengthen their positions. Faculties and schools of journalism will focus on the formation of highly specialized workers.

So, in our opinion, two journalistic models can successfully coexist in the society of the future: “journalist-analyst” and “media practitioner” of a new type.

Христина Дацишин
(к. філол. н., доцент)

НОВІТНІ ФЕМІНІТИВИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАТЕКСТАХ

22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України затвердив нову редакцію українського правопису, в якій узаконено творення фемінітивів [Український правопис. – Харків: Фоліо, 2019. 348 с. – тут С.35]. Ця зміна викликала чи не найбільше обговорення, адже нова норма не дає рекомендацій, як творити фемінітиви у складних випадках. Незважаючи на ставлення до фемінітивів – а після ухвалення нової редакції дискусії щодо їх використання тривають і надалі – варто констатувати, що ця зміна є наслідком активної промоції використання таких іменників через канали засобів масової інформації та соціальні мережі. В інтернет-медіа та соціальних мережах поширювали інфографіку з варіантами творення нових фемінітивів Українські медіа не тільки вводили фемінітиви в тексти, а й активно публікували матеріали на цю тему, більшість медіапублікацій позитивно трактує використання таких іменників. Ці зміни вважають мало не революційним, забуваючи при цьому, що такі слова давно існували в українській мові, зокрема, їх фіксує і словник Грінченка (1909 р.), і «Словник української мови» в 11 томах (1970-1980 рр.), у якому зареєстровано близько семисот таких слів, значна частина з них – без будь-яких стилістичних позначок. Однак останнім часом можна спостерігати бурхливі словотворчі процеси, пов'язані із творенням таких слів. За підрахунками науковців, кількість новітніх фемінітивів збільшилася від 2005 року в 10-11 разів [1].

Ключовим аргументом прихильників фемінітивів є гендерна рівність, потреба зробити жінку видимою, мову – гендерно чутливою. Такі міркування українських борців / борчинь за гендерну рівність у мові вписуються в європейський контекст. Зокрема, незадовго до змін в українському правописі фемінітиви узаконила Французька академія, яка тривалий час не погоджувалась їх використовувати, хоча в Бельгії, де французька мова також є державною, такі форми іменників побутують вже давно. Зміни зачепили навіть німецьку мову, у якій послідовно дотримано принципу фемінізації. Тут пішли ще далі, запропонували зміни не до іменників, які позначають конкретну особу чоловічої та жіночої статі (тут це розмежування існує і так). Демонструючи гендерну толерантність і чутливість, мовознавці розробили спеціальні рекомендації, де обов'язковим стало використання суфіксів жіночого роду або написання фемінітивів через слеш, якщо йдеться про множину представників професії. Дійшло навіть до курйозів, як, наприклад, рішення вчених рад німецьких університетів м.Ляйпциг та м.Потсдам «на позначення посад чи професій... вживати незалежно від статі, суто

жіночі форми: «пан професорка», «пан асистентка», «пан доцентка» чи «пан ректорка». Цікаво, що ідея вийшла не від представниці жіночої статі, а від чоловіка – «пана професорки» Кез і має на меті «запобігти дискримінації жінок» [2; 242].

В українському суспільстві закріплений стереотип сприйняття жінки як людини, нижчої за статусом від чоловіка. Але чи фемінітиви змінюють це сприйняття? Як свідчать опитування, загалом позитивно оцінюють уживання неофемінітивів у сучасному мовленні 30 % жінок і 29 % чоловіків, загалом негативно – 58 % жінок і 62 % чоловіків. Таких, що не визначилися зі ставленням, серед жінок – 63 особи (12 %), серед чоловіків – 11 (8 %). Загалом 50 серед усіх опитаних жінок (9 %) і 17 серед чоловіків (12 %) вважають, що такі назви підвищують статус жінки; 160 жінок (30 %) і 41 чоловік (30 %) – принижують її; 328 жінок (61 %) та 80 чоловіків (58 %) – такі назви жодним чином не впливають на суспільний статус жінки. Остання думка виразно переважає, проте державні службовці (26 серед 36 опитаних жінок, 72 %) вважають такі назви принизливими для жінки» [3].

Опоненти фемінітивів аргументують свою позицію тим, що «замість незалежної від чоловічого роду рівної видимості в мові, навпаки, забезпечують закріплення гендерних стереотипів про другорядність, нижчий статус, підтримують сексистські уявлення про те, що в професійній сфері статі мають тільки жінки». На заваді стає «асиметрія значень, як, скажімо, відмінність між *секретар* «керівник» та *секретарка* «службовець», невидимість за такої системи «альтернативних ідентичностей меншин», можливі дискримінаційні найменування для жінки «з огляду на те, що в українській саме просторіччя, де фемінітиви почуваються у своїй стихії, надає найбільше контекстів мовної дискримінації. І фактично, при спробах вживати фемінітиви в невластивих їм контекстах завжди виникатиме відомий у стилістиці ефект змішування стилів, що надає їм іронічного значення» [4]. І це справді трапляється, іноді, можливо, навіть поза бажанням автора, як, наприклад, в одній із публікацій про запровадження норм творення фемінітивів у новій редакції «Українського правопису»: *«Це ми, власне, до чого? А до того, що Уряд прийняв нову редакцію Українського правопису. І у цій версії закладено вживання фемінітивів! Тож це не жарти, і не анекдот (Виділення наше. – Х.Д.). А нові правила вживання української мови. Тепер усе офіційно. Тож вчимося разом: авторка, редакторка, директорка, майстриня, плавчиня...»* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2706989-novim-ukrainskim-pravopisom-zakriplene-vikoristanna-feminitiviv.html>). Іронічний тон цього фрагмента тексту налаштовує на думку, що фемінітиви до цього моменту не можна було сприймати серйозно. Ілюстрація до публікації відповідна: майже всі запропоновані в ній фемінітиви містять суфікси, що сприймаються штучно і надають словам негативних конотацій: «членкиця», «ткачиха», «директориця»,

«сомельєшка». Іронічне сприйняття таких назв помітне в назві іншої публікації «*Про фемінітиви всерйоз і жартома. Адвокатка зажадала висновків експертки, а прокурорка – допиту свідчиці*» (https://zib.com.ua/ua/print/132519pro_feminitivi_vseryoz_i_zhartoma_advokatka_zazhadala_visnov.html).

Люстативний матеріал до таких публікацій може суперечити самій ідеї підкреслити, що йдеться про жінку як представницю певної професії. Жінок може бути потрактовано як осіб «поза статями», підкреслена бінарність «чоловік-жінка» на мовному рівні фактично протиставляється «спільному роду» на рівні візуальному, як, наприклад, у публікації про нову норму правопису, візуальний ряд якої доповнюють маскулінізовані жіночі фігурки з Лего, які здебільшого відтворюють уявлення про традиційно чоловічі професії (<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2706989-novim-ukrainskim-pravopisom-zakriplenevikoristanna-feminitiviv.html>).

Зрозуміло, що стосовно фемінітивів часто йдеться про конотації слів, які значною мірою індивідуальні і можуть змінюватися з часом, але гендерна чутливість не мала б бути головним аргументом для використання таких слів. Існують інші причини, зокрема, історична, можливість ще одним способом підкреслити відмінність української мови від російської. Наприклад, пошуки відповідного слова на позначення дипломатичної посади в сучасних медіатекстах (посолка, послія) можна порівняти з впевненим і беззастережним використанням відповідного слова у публікаціях майже столітньої давнини. Зокрема, в газеті «Діло» за 1930-ті роки українську громадську діячку Мілену Рудницьку називають не інакше, як «посолка до австрійської державної ради», «депутатка», щодо інших помітних у публічному просторі жінок використовують слова «професорка», «мисткиня», «виборчиця», «адвокатеса», навіть оголошення пропонує роботу «продавцеві чи продавчині».

Ще одна причина, про яку не говорять взагалі – власне мовна. Бо іменник чоловічого роду вимагає означення і присудка чоловічого роду, навіть коли йдеться про жінку [5; 188]. Хоча в мовній практиці помітною є тенденція використання маскулінативів як іменників спільного роду, але правопис цієї норми не закріплює. А це могло б стати альтернативою для використання немилозвучних фемінітивів. Альтернативними варіантами також може бути форма «пані професор» як підкреслений вияв поваги до успішної жінки, але, наприклад, форма жінка-архітектор чи жінка-фотограф виглядає надмірною, як, наприклад, у реченні *У глибині Карпат жінка-фотограф Параска Плитка-Горицвіт протягом багатьох років фотографувала людей і місце, де живе* (<http://firtka.if.ua/> – 06.02.20). Деякі медіа паралельно використовують іменники жіночого й чоловічого роду, коли йдеться про жінку («викладачка» та «кандидат філологічних наук»). В ефірі

програми «Сніданок з 1+1» пропонують не утворювати фемінітивів до таких слів, як міністр чи посол (2019. – 13 лют.), а в заголовках новин у тій самій програмі читаємо «Міністерка освіти Ганна Новосад про якість шкільних знань» (2019. – 5 груд.) «Міністерка охорони здоров'я Зоряна Скалецька про головні завдання 2020 року (2019. – 31 груд.). Це засвідчує, що мова, як живий організм, хоча й трансформується відповідно до суспільних змін, може на певному етапі відштовхувати якісь нововведення, а на іншому етапі приймати їх. Засоби масової інформації у цьому процесі і надалі відіграватимуть чи не найважливішу роль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пилипюк Софія. Маркетологиня, водійка та підприємця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. Та до чого тут гендерна рівність і русифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemnitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo>
2. Гаврилів О. Гендеринг, або як не передати куті меду // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – вип. 35. – С. 236-346.
3. Архангельська А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві // Мовознавство. – 2014. – № 3. – С. 34-50.
4. Дві причини не вживати фемінітиви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maksymus.wordpress.com/2017/11/09/500520/>
5. Капелюшний А.О. Стилїстика. Редагування журналістських текстів: Практичні заняття. – Львів: ПАІС, 2003. – 544 с.

Ірина Табінська
(аспірантка)

ДІАЛОГІЧНІ І НЕДІАЛОГІЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

У класичному розумінні діалог – це розмова двох. Але якщо розглядати діалог з погляду сутнісної бесіди про фундаментальні речі, тоді не кожна розмова буде діалогом. Зберігається лише форма «запитання-відповідь», але діалогічна форма не тотожна діалогу, який має місце у наших наукових розвідках.

Як відомо, дослідники жанрів журналістики виокремлюють три групи: інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні. З'являється чимало наукових праць, де йдеться про трансформацію або конгломерацію жанрів, відповідно будемо говорити про деякі вже об'єднані журналістські жанри. Класифікацію жанрів розробляли: В. Здоровега, В. Різун, О. Кузнецова, М. Василенко, І. Михайлин. Під поняттям жанру розуміли не тільки форму, але й зміст. «Будь-який журналістський задум здобуває втілення у формі певного жанру. Жанр – це певним чином окреслений зміст, що «відшукав» найбільш зручну форму для свого втілення. Жанр – це змістовно-формальна єдність» [2]. Загалом можемо припускати, що генеалогія жанрів є багатою/широкою. Польські дослідники М. Войтак, К. Вольний-Зможинський, А. Калішевський, С. Гайда розрізняють пресові, радійні, телевізійні та інтернет-жанри. Науковці зауважують, що часто сам жанр трактують як взірць для тексту, який повинен мати жанрові диференціації.

Можемо говорити про особливості кожного жанру, про його «інакшість» між іншими, проте якщо взяти категорію діалогу, через яку можемо припускати про діалогічність і недіалогічність жанрів, то відбудуватиметься наступне.

1. Діалогічність притаманна журналістським текстам, будь-який автор хоче бути почутим (прочитаним). М. Бахтін кожен текст трактує крізь діалогічну перспективу, відповідно кожен адресант, пишучи текст, моделює в уяві свого адресата.

2. Недіалогічна форма тексту не означає, що він не є діалогічним. Зрештою тільки інтерв'ю як жанр журналістики можна вивчати як класичний приклад діалогу між автором і експертом, та це не означає, що паралельно не відбувається діалог між автором і читачем.

3. Діалогічність у недіалогічних текстах важко розпізнати, якщо автор не застосовує засобів творення діалогу.

Якщо брати до уваги інформаційні жанри, до них дослідники відносять новину/інформаційне повідомлення/змітку, інформаційний звіт, репортаж та інтерв'ю. З погляду на діалогічність і недіалогічність жанрів, на нашу думку, новину та звіт слід зарахувати до недіалогіч-

них жанрів, оскільки там не спостерігаємо засобів творення діалогу, автор чітко і коротко інформує. Деякі українські видання практикують не підписувати подібні матеріали ім'ям та прізвищем журналіста. Можемо припускати, що відбувається колективізація автора (авторство за цілою редакцією). А з іншого боку є думка, що інформаційні жанри у вигляді новини чи звіту настільки технічно подібні, що немає сенсу вирізняти автора. На Сході інформаційні повідомлення готують за допомогою штучного інтелекту. Відповідно комп'ютеризовані програми не моделюють свого читача, діють за заданим алгоритмом, а зв'язок «автор-читач», за нашими припущеннями, трансформувався у форму метадіалогу «робот-читач».

Про інтерв'ю науковці говорять багато як про жанр, але не як про форму діалогу, тому опускають факт, що інтерв'ю – це не лише інформаційний, але й діалогічний жанр журналістики. Натомість зараз спостерігаємо за переродженням репортажу, який перестає бути суто інформаційним жанром, а переходить у популярний художній репортаж (літературу факту), відповідно отримує риси художньо-публіцистичного жанру. Українська школа репортажу лише формується, проте вже можемо говорити про діалогічність жанру, адже в основі кожного тексту діалог автора з героєм. Майстерність та індивідуальний стиль автора проявляється у засобах творення діалогу, автор запрошує свого читача у текст, щоб останній був присутнім на місці, звідки творив перший.

Художньо-публіцистичні жанри дослідники називають жанрами високого стилю (зарисовка, нарис, памфлет, фейлетон, есе), але подібних текстів стає все менше. Зрештою залишається застарілою класифікація, оскільки західні дослідники не виокремлюють нарис й есе, вважають їх тотожними, також немає у їхній генеалогії зарисовки. Але тема жанрових особливостей не є об'єктом наших наукових зацікавлень. Тому звернемо увагу, що всі ці жанри ми класифікуємо як діалогічні, оскільки за кожним таким текстом стоїть автор, який через текст діалогус з читачем, дає йому певний посил. Художньо- публіцистичні жанри дозволяють демонструвати ідіостиль, багато авторів використовують інтертексти, риторичні фігури, вставні мовленнєві конструкції для активізації уваги читача.

Аналітичні жанри (стаття, огляд, рецензія, лист, кореспонденція) є платформою для діалогу автора і читача. Оскільки у текстах автора можна бачити не тільки інформаційний привід, але вміння автора аргументувати, аналізувати, тлумачити для читацької аудиторії і у такий спосіб діалогувати з читачем.

На нашу думку, діалогічність текстів залежить не зовсім від жанрових особливостей, а від авторських бажань йти через текст на діалог з читачем. Також роздумуємо, що не кожному тексту потрібна діалогічність, адже вони виконують тільки інформативну функцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтін, М. (1996), «Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування», *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За ред. М. Зубрицької*, Літопис, Львів, с. 308–317.
2. Михайлин, І. (2011), *Основи журналістики : підручник*, Центр учбової літератури, Київ, с.496.

Василь Лизанчук
(д. філол. н., професор)

НАЦІОЦЕНТРИЗМ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗМІ В УКРАЇНІ

Поняття «принцип» від латинського – «principium» – це основа, начало: 1) первонацало; те, що лежить в основі певної теорії науки; 2) внутрішнє переконання людини; основне правило поведінки [5, с. 547]. Певні принципи покладено в основу функціонування мас-медіа. Розглядаючи принципи функціонування журналістики, професор А. З. Москаленко зазначив, що принципи формуються, встановлюються людьми на основі всебічного осмислення процесів суспільно-політичного життя, є їх відображенням, регулятором поведінки і діяльності [4, с. 164 – 165].

Принципи мають характер вимог, нормують вибір рішень у суспільстві, відображають найістотніші інтереси. У своїй діяльності засоби масової інформації покликані реалізовувати принципи правдивості, об'єктивності, достовірності інформації, професійної компетентності, гарантування права кожного громадянина на доступ до інформації, вільне висловлювання своїх поглядів і думок, забезпечення громадянського плюралізму, дотримання працівниками мас-медіа професійної етики, національних та загальнолюдських норм моралі. Ці принципи, на наш погляд, визначають, по-перше, зміст і характер, по-друге, методи і форми, по-третє, мету і організацію функціонування мас-медіа.

Аналіз діяльності ЗМІ в Україні підтверджує, що творчість журналістів нерозривно пов'язана з нормами службової і професійної етики, їхньою світоглядно-громадянською позицією, національно-духовним переконанням, державотворчим мисленням, інтелектом, фаховою обдарованістю, здатністю завжди бути готовим до праці. Журналістська діяльність повинна ґрунтуватися на органічному поєднанні свободи слова, соціальної відповідальності за долю України, дотримання стандартів творчості, сутність яких полягає у повазі до Істини, відмові від використання нечесних методів під час збирання інформації, активній участі у процесах українського державотворення, розвитку та захисті національного інформаційного простору, критичному ставленні до розтиражування фактів, що принижують національну гідність людини.

В нинішніх умовах потужної інформаційно-психологічної і військової агресії Російської Федерації проти України, виходячи із су-

спільних інтересів захисту Держави, маємо по-новому осмислювати сутність принципів діяльності ЗМІ. Адже кремлівський агресор нахабно гальмує розвиток нашої державної самостійності, ширячи зловісний антиукраїнський асиміляційний контент, інформаційні фейки, дезінформацію, підсилюючи проти України гібридну і гарячу війну. Тому, на наш погляд, визначальним принципом функціонування ЗМІ в Україні має бути – націоцентризм. Цей принцип об'єднує інші принципи діяльності мас-медіа, гарантує вибір оптимальних варіантів сприяння українському державотворенню. На засадах цього принципу маємо розглядати модель захисту і розбудови соборної України «в структурі стратегії захисту національного інформаційного простору, генерування «захисної плівки» духовно-інтелектуальних знань українців як імунітету, що допомагає усвідомити ідею розвитку своєї національної ідентичності в світовому багатокультурному контексті» [1], – наголошував професор С. Й. Вовканич.

В гібридній війні Російської Федерації проти України головною зброєю журналістів є Правда, що має стати альфою і омегою їхнього творчого життя. Тарас Шевченко вірив в особливу місію українського Слова, яке, народившись від Правди, вселиться в людські душі, освітить їх світлом Істини, національним духом, загальнолюдською любов'ю. У поетичній збірці «Мій ізмарагд» Іван Франко писав: «Не може при добрі той жить, // Хто хоче зла й добру служить, // Бо хтівши догодить обом, // Він швидко стане зла рабом». Ці слова безпосередньо стосуються журналістської праці.

Свобода слова не повинна бути інструментом маніпуляції думки, свідомості. Свобода слова – це не патякання, не всюдозволеність. «Свобода слова – це громадянська позиція, це – правда, це компетентний професіоналізм, які журналіст реалізує на засадах україноцентризму» [3, с. 650], тобто в напрямі людино-націоцентричних вартостей. Якщо в умовах російської війни проти України свобода слова антиукраїнського спрямування, то кому така свобода служить? Стверджую – не українським національним інтересам, а зовнішнім і внутрішнім ворогам – відвертим і прихованим прислужникам імперської Росії.

Безперечно, журналісти обов'язково повинні дотримуватися стандартів творчості – набору морально-етичних правил, – бути максимально точними, вичерпними, подавати правдиву інформацію. Однак журналіст, на моє переконання, не повинен бути індиферентним ретранслятором, а займати громадянську позицію. «Модна нинішня формула західної журналістики про «баланс думок і поглядів» у висвітленні тих чи інших подій – це справжня світоглядна порнографія, яку французький філософ Філіп де Лара афористично сформулював так: «П'ять хвилин для Гітлера, п'ять хвилин для єврея». Ось вам, мовляв, дві правди, обидві рівноцінні, а все інше нас не стосується...» [2], – зазначив публіцист Сергій Грабовський. Наголошую, що такий

підхід не має нічого спільного зі справді найкращими журналістськими методами творчої роботи, які мають на меті не тільки «баланс», а сучасну та історичну правдивість, об'єктивність, компетентність. Баланс між білим і чорним – це сірість, яка в нинішніх умовах російсько-української війни, глобалізаційних процесів є загрозою українській ідентичності, соборності, незалежності України.

Медіасфера – це засіб народження і тиражування певних месиджів у суспільній свідомості. Якщо ЗМІ пропагують певні ідеї, то вони починають жити у свідомості людей. Та людина, якій надають шпальти газети, запрошують в телерадіоефір, повинна виражати позитивну суспільну думку, адекватно, з історичною тяглістю та авторитетом. Її думки можуть бути критичними, непопулярними, але ні в якому разі не антиукраїнськими, не протизаконними. Адже зараз йдеться не лише про безпеку, а про незалежність, територіальну цілісність України, то давати слово тим, хто розмиває громадянську, патріотичну свідомість, денационалізує українців, розриває Україну на частини (федералізація, особливий статус, зросійщення), – безвідповідально, аморально, злочинно.

Дотримуючись націоцентристського принципу, засоби масової інформації покликані називати українських героїв – героями, подвиг захисників України –подвигом, сепаратистську зраду – зрадою, російську брехню – брехнею, маніпулятивну пропаганду – зловорожістю, московський злочин – злочином, російську агресію – агресією, промосковських головорізів – вбивцями, кремлівських блюдолизів – блюдолизами, російських найманців – аморальними запроданцями, московських прислужників – блудниками. Така лексика не є мовою ворожнечі, а історичною, моральною Правдою. Адже промосковські бойовики, сепаратисти, кремлівські найманці, зрадники України, вбивці мирного населення – це не повстанці, не ополченці проти загарбників України, а люті вороги незалежності, української соборності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовканич С. Ідея, що змінить Україну. Лише корінний народ має ексклюзивне право будувати національну державу / С. Вовканич // Україна молода. – 2019. – 16 – 17 серп.
2. Грабовський С. Не «баланс», а об'єктивність / С. Грабовський // День. – 2015. – 4 – 5 верес.
3. Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник / В. Лизанчук. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 728 с.
4. Москаленко А. З. Вступ до журналістики: підручник / А. З. Москаленко. – К.: Школяр, 1997. – 300 с.
5. Словник іншомовних слів / За ред. член – кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. – К., 1974. – 775 с.

Олександра Сербенська
(д. філол. н., професор)

КИРИЛИЦЯ ЯК ТАЙНОПИС

Кирилиця, одна з найдавніших слов'янських азбук, на основі якої постала старослов'янська писемність, сьогодні має ще й такі найменування: *закодоване послання нащадкам, тайнопис, азбучна молитва*. Створена у Болгарії всередині IX ст., наприкінці X ст. стала мовою інтелектуального дискурсу княжої Русі [6].

Сучасні дослідники, даючи надзвичайно високу оцінку праці Кирила та його брата Мефодія над створенням слов'янської писемності, обґрунтовано стверджують, що *кирилиця – це цілісний витвір, складний логіко-математичний і лінгвістичний організм*, наголошують, що він не творився довільним чи випадковим добором літер і їх відкиданням.

Інформація про життя і діяльність цих великих Просвітителів слов'янства зберігається в багатьох давніх документах [4]; є спроба її художньої інтерпретації [3]. З глибин віків дійшли відомості про ті мотиви, які спонукали Солунських братів Костянтина і Мефодія добровільно зректись привілеїв знатного і багатого роду, знайти пристанище за монастирськими мурами та працювати над реалізацією своєї мети – дати слов'янам, насамперед болгарам, писемність їхньою мовою, зробити їх навіть безсмертними [1, 2, 5, 7]. Але не лише ця ідея живила свідомість Мислителя: вражає величезна, подиву гідна, визнана в християнському світі як рівноцінна апостольській діяльність Солунських братів, спрямована на поширення та утвердження засад християнської віри в середовищі язичників. На цьому шляху довелося переборювати *догмат тріязичія*, стереотипи старої віри, т. зв. *єресь*.

Особливістю цієї азбуки є те, що її літери – це слова, переважно астрактні своїм значенням, пов'язані з процесами пізнання, мислення, добротного мовлення.

азь бѣкѣ вѣдѣ глаголи добро ~стї живѣте шло землѣ иже и како люди~ мыслѣте иашъ онъ покои рѣци слово тврѣдо къкъ фрѣтъ хѣръ отъ ци урьвъ ша шта ~ръ ~ры ~ръ «тъ ю « ~ юсь малыи юсь большии кси пси фита ижица

Уточнення потребує й твердження про те, що для назв літер дібрано слова для того, щоб легше було запам'ятати саму азбуку. До цього варто додати ще й інше пояснення: зі слів першої частини азбуки (вона названа високою) твориться „послання нащадкам”, закріплюється християнське вчення.

Небайдужі, вдумливі читачі, пізнаючи глибокий сенс акрофонічних назв букв, доглибно вникаючи в семантику слів-букв, витворили низку фраз: *Я знаю букви; Писемність – це надбання; Добром є Життя,*

Життя – це великий дар; Я буду говорити, що добро властиве всьому живому; Будь у слові твердий; Слово – добром є; Слово – багатство, набутий скарб; З мене починається мій світ; Основа всього – знання.

Отже, кирилиця – не просто азбука. Вона відкриває глибокий філософський сенс буття на землі, веде на шлях удосконалення людства і людського „Я”, утверджує нову віру.

Ще одна загадка кирилиці: яку роль виконують числові найменування багатьох слів-літер? Розгадка, мабуть у їхньому символічному значенні [8]. Приміром, число *один* автор азбуки пов'язав з літерою **А** та займенником **Я**. Воно має значення неподільного, означає: *який творить органічну цілість, зливу в усіх своїх частинах*. Усе це можна сказати й про Бога. Подібно до Нього, кожна людина – єдина. Бачити в людині те, що єдине, – це значить шанувати й любити її.

Українці з вдячністю згадують св. Кирила і Мефодія, достойно оцінюють їхню діяльність для нашої культури. Їхніми іменами названо храми в Україні, вулиці, навчальні заклади. На державному рівні встановлено День старослов'янської писемності, тісно пов'язаної з іменами цих великих Першовчителів слов'янства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берштейн С. Б. Константин-Философ и Мефодий. – М., 1984.
2. Зиновьев А. Тайнопись кириллицы. – М., 1998.
3. Караславов Слав Христов. Солунські брати. Трилогія / перекл. з болг. О. Кетков та Л. Копиленко. – К. : Рад. письменник, 1982, – 471 с.
4. Кирило-Методиевска Енциклопедия. Т.1. – София, 1985.
5. Німчук В. В. Кирилиця // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
6. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 495 с.
7. Титаренко К. Тайна словянской азбуки. – М., 1995.
8. Prieur Jean. Symboleświata / przekł. Joanna Kluza. – Warszawa, wyd-wTOMaCO, 1982. – 280 s.

Оксана Білоус
(к. соц. ком., доцент)

ДІАЛОГ КУЛЬТУР У МЕДІАКОНТЕКСТІ

Поняття культура має різні дефініції, але «до складу культури входять мова, мистецтво, фольклор, література, філософія, релігія, звичаї, ритуали та символи» [1, С.42], – зазначає польська дослідниця Оля Гнатюк. Вона погоджується з дефініцією Стюарта Гола, за якою національна культура є дискурсом – способом конструювання значень, який впливає на націю, а також організовує дії та ідеї, які їй стосуються.

Сполучною ланкою, головним засобом творення культури є мова, адже вона нерозривно пов'язана із самим процесом мислення. У контексті культурного виміру національної ідентичності йдеться про свідоме мислення як спосіб пізнання морально-духовних цінностей, які витворює культура (О.Потебня). Творячи світ артефактів, культура формує в людині усвідомлення їхніх духовних цінностей, які скріплюють нинішнє суспільство з прашурами та їхньою історичною спадщиною на засадах гомогенної концепції української ідентичності (В.Янів).

На жаль, в Україні чимало людей під впливом асиміляції відійшло від якоїсь частини духовно-національних цінностей, що призводить до підвищення в суспільстві егоїзму, бездуховності, нігілізму, душевного очерствіння, зникнення високих естетичних потреб, зростання сірості, споживацької психології, беззмістовності життя. Це спричиняє корумпованість, сприяє появі антинародних мафіозних угруповань і кланів, які є загрозою українському національному державотворенню.

Основоположну роль у процесі розвитку розмаїття культур – краси світу і невмирущості націй – відіграють засоби масової комунікації. Творення національного культурного поля як у межах своєї держави, та і за кордоном, належить до глобальних проблем сучасності. Професор В.Лизанчук у підручнику «Інформаційна безпека України: теорія і практика» наголошує, що потрібно посилювати українські мовно-культурні інформаційні джерела і послаблювати чи блокувати російську та іншу закордонну інформаційно-психологічну агресію, забезпечувати доброзичливий діалог культур[3, С.291].

«Діалог культур на міждержавному рівні передбачає розуміння того, що культура хоча і є феноменом національним, надбанням нації, у той же час вона ще й феномен загальноцивілізаційний, і в цій своїй якості прислужується духовно-національному розквіту, збагаченню культур народів і націй» [5, С.94]

Творення українського національно-культурного інформаційного і гуманітарного поля як у межах своєї держави, так і за кордоном, належить до найважливіших проблем національної безпеки. Адже «немає культури (чи, як хто воліє «цивілізації») без коріння, без генеральної

лінії і без обличчя, звичайно національного, – стверджував Євген Маланюк. – Безнаціональної культури нема» [4, С.88].

Культура кожної нації є духовною субстанцією, своєрідною ноосферою, знищення якої – злочин так само великий, як нищення індивідуальної, духовно-національної сутності людини.

«Наша цивілізація зуміє створити воістину загальносвітову культуру, коли навчиться цінувати всі без винятку суспільні і духовні надбання людей як різноманітні варіанти вираження єдиної для всіх людяності, – зазначив всесвітньо відомий японський філософ Дайсаку Ікеда. – Культура аж ніяк не повинна формуватися як головна одиниця одержання в результаті уніфікації й знищення множини окремих національних і традиційних пріоритетів, хоч які б малі території були ними охоплені. Перли не міцніші від діамантів, але від цього не менш прекрасні. Соловей дрібніший від орла, але не гірший від нього. І культура жива лише тоді, коли світ сповнений багатоманітністю» [2].

Кожний народ – численний чи нечисленний – може внести в культурну скарбницю людства вагомий доробок, якщо забезпечить умови створення національного інформаційно-культурного потенціалу. Самостійне історичне буття українського народу має бути забезпечене національною культурою, інакше залишиться неповноцінним. Ідеться насамперед про конкурентоспроможність української культури, її здатність задавати тон інтелектуально-естетичному, морально-духовному життю суспільства, адаптувати для українського суспільства культурну реальність світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність / О.Гнатюк. – Київ: Критика, 2005. – 528 с.
2. Ікеда Дайсаку. Наша цивілізація зуміє створити загальносвітову культуру/ Дайсаку Ікеда // Літературна Україна. – 2001. – 16 серп.
3. Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник / В.Лизанчук. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 728 с.
4. Маланюк Є. Книга спостережень / Є.Маланюк. – Київ: Атіка, 1995. – 235 с.
5. Чічановський А. Толерантність культур як умова функціонування інформаційного простору / А.Чічановський // Українська журналістика в контексті світової: зб.наук.праць. – Київ, 2001. – Вип.5.

Наталія Михайличенко
(к. філол. н., доцент)

КОНСТРУКЦІЇ З ПРИЙМЕННИКАМИ «ДО» ТА «ДЛЯ» В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Сучасний український публічний мовний простір насичений вишуканими мовленнєвими конструкціями, що свідчать про довершений мовний смак та креативність сучасної публічної особи. Помітно, що мовці, зокрема теле- та радіожурналісти, вдумливо добирають мовні засоби для вираження своїх думок та передання їх реципієнтам. Однак мало хто зауважує недоліки у вживанні їхніх прийменникових конструкцій.

До таких прийменників, у помилковості вживання яких ми навіть не здогадуємося, належать **для** та **до**. Прийменник **для** в сучасній українській літературній мові вказує на: 1) особу, предмет, заради яких що-небудь відбувається: *народжений для любові*; 2) те, з якою метою здійснюється що-небудь: *світлиця для гостей*; 3) особу, предмет, яких стосується яка-небудь обставина: *рідна для мене людина*.

Існують випадки, коли прийменник **для** українські мовці вживають неправильно. Так, не слід вживати прийменникові конструкції з **для** на позначення: 1) означальних відношень, що вказують на предмет, що є складовою частиною більшого предмета: *колесо для автомобіля* – правильно: *колесо до автомобіля*, *клавіатура для комп'ютера* – нормативно: *клавіатура до комп'ютера*; 2) обставинних відношень мети, призначення: *полка для книжок* – правильно: *полиця на книжки*, *відро для молока* – правильно: *відро на молоко*, *миска для борщу* – нормативно: *миска на борщ*, *папір для упаковки* – правильно: *папір на упаковування*, *посудина для води* – правильно: *посудина на воду*, *ящик для листів* – нормативно: *скринька на листи* та інші.

Іноколи конструкції з прийменником **для** варто замінювати на безприйменникові сполучення слів: *для досягнення* – правильно: *щоб досягнути*. Трапляються також стійкі вислови з прийменником **для**, який краще замінити на прийменник **на**: *для його задоволення* – правильно: *йому на втіху*, *для першого разу достатньо* – нормативно: *на перший раз досить*, *для своїх років він дуже розвинутий* – пор.: *на свої роки він дуже розвинений*.

У старослов'янській і староукраїнській мовах прийменник **до** вживався поряд з прийменником **к**. Наприклад, Іван Котляревський вживав ці прийменники паралельно: *Венера, облизня впіймавши, Слізки пустила із очей І, як собака, хвіст піджавши, Пішла к порогу до дверей*. Згодом прийменник **к** архаїзувався, і всі функції, що раніше передавалися обома прийменниками (**к** і **до**), тепер виражаються за допомогою прийменника **до**.

У сучасній українській літературній мові прийменник **до** виражає: 1) просторові відношення (місце, предмет, особа, в бік якої спрямована дія; всередину якої спрямована дія): *їхати до Львова*; 2) часові відношення (часовий період, часова подія, якій передують інші події): *до п'ятнадцяти років я був релігійною людиною*; 3) кількісні відношення (кількісна межа, повнота кількісного охоплення): *випити до останку, нагрітися до п'ятдесяти градусів*; 4) об'єктні відношення (для означення особи чи предмета, до якого звернена дія; особи чи предмета, якого торкається хто-, що-небудь, до якого додається хто-, що-небудь): *пригоріти немовля до грудей*; 5) обставинні відношення (на означення міри, ступеня та способу дії; для вказівки на доречність чого-небудь): *вражений до глибини душі*.

Найчастіше помилки у вживанні словосполучень з прийменником **до** стосуються скалькованих з російської мови словосполучень, що в українській мові мають безприйменникові відповідники: *до сих пір* – правильно: *досі*, *мати відношення до чого-небудь* – нормативно: *стосуватися чого-небудь*, *прийти до себе* – правильно: *оговтається*, *прийти до висновку* – нормативно: *зробити висновок*, *до безконечності* – пор.: *нескінченно*, *прийти до згоди* – правильно: *порозумітися*, *прийти до остаточного рішення* – пор.: *остаточно вирішити*, *приходять до думки* – правильно: *впевнятися*, *переконуватися*, *справи йдуть до кращого* – правильно: *справи покращали*.

Неправильно вживають прийменник **до** в деяких юридичних висловленнях, як-от: *засуджено до п'яти років ув'язнення* (пор.: *засуджено на п'ять років ув'язнення*).

Отже, українська мова має власну багату систему прийменникових конструкцій, з якою повинні бути добре обізнані публічні особи, зокрема теле- та радіожурналісти, аби не плутати вживання різних прийменників у висловах та вживати самотутні українські словосполучення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / [О. Сербенська, М. Білоус, Х. Дацишин]; за заг. ред. О. Сербенської. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
2. Гінзбург М. Д. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень / За ред. М. Д. Гунзбурга. – К.: фірма «ІНКОС», 2007.
3. Іваненко З. І. Система прийменникових конструкцій адвербіалізованого значення / З. І. Іваненко. – К., 1981.

Ярослав Табінський
(асистент)

ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ В ЗАКОРДОННИХ МЕДІА

На думку світових політиків сучасна Україна балансує між європейським майбутнім та поверненням у минуле, над яким добре працює російська пропагандистська система. Дії агресора у гібридній війні лише підтверджують створення негативного образу жертви та безпорадного населення, яке не має жодної самоідентифікації, тим паче національної ідеї чи державотворчого потенціалу. У Західному світі Україну сприймають також дуже поверхнево, коли йдеться про сорокамільйонну державу у центрі Європи, яка має найкращі ресурси та перспективи.

Завдяки зображенню світова спільнота щодня отримує візуальний образ України, який формується у кожній новій фотосвітлинці, відеозображенні чи ілюстрації до публікацій.

Відомо, що фотографія документує дійсність, фіксує історичні моменти та зберігає інформацію на майбутнє. Отримання Томосу про автокефалію ПЦУ стало однією з найважливіших подій в Україні впродовж останніх років, окрім політики та продовження війни на Донбасі. Через візуально-комунікативні особливості фотоілюстрації увесь світ на початку 2019 року дізнався про визнання та незалежність української церкви. На світлинах українських репортерів зі Стамбулу зображено членів Синоду Вселенського патріархату та представників української православної церкви. Історичні світлини цієї події не лише інформували світові медіа, а й зруйнували основні інформаційні атаки Росії на українську церкву.

Яскравим прикладом інформування за допомогою зображення стали журналістські матеріали, які стосувалися теми обміну утримуваними особами між Києвом і Москвою на початку вересня 2019 року. За подією стежили майже всі світові медіа. Серед 35-ти українців, які повернулися додому – українські політв'язні, полонені моряки. Особлива увага репортерів була спрямована на багаторічного в'язня Кремля Олега Сенцова. Саме його фото, де відбувається перша зустріч з рідними, розтиражували ЗМІ як символічний образ українського нескорення [2].

Фоторепортер агентства «УНІАН» Владислав Мусієнко під час Ялтинської європейської конференції «Yalta European Strategy», яка відбулась в Києві у вересні 2019 року, зафіксував особливо символічну мить [1]. На фото Олег Сенцов стоїть окремо серед урядовців, чиновників, представників іноземних делегацій. Хоча вся увага стосується саме його участі в цьому заході. Серед основних читацьких коментарів під фотоілюстрацією читаємо таке: «Свій серед чужих, чужий серед своїх», «Ім всім його не зрозуміти», «Єдиний вільний» та інше.

Під час висвітлення трагічної події збиття українського літака Boeing 737 іранськими військовими під Тегераном 8 січня 2020 року багато закордонних редакцій використали ілюстрації українських фотокореспондентів з київського аеропорту. Туди, після оголошення інформації про катастрофу, щодня сходились родичі, друзі та колеги українського екіпажу, щоб разом висловити свій жаль і співчуття. Чи не найкраще трагічні теми, катастрофи зазвичай висвітлює лауреат Пулітцерівської премії, фоторепортер агентства «Associated Press» Єфрем Лукацький. Його фото не порушують межі журналістської етики чи моральних аспектів навколо важких життєвих обставин людини. Завдяки вмінню створювати образні документальні фото автор особливо обережно відображає трагедію осіб, які втратили близьких через воєнно-політичний міжнародний конфлікт і через людський фактор. Переглянути підбірку ілюстрацій Єфрема Лукацького, які використали для публікацій найбільші медіа США, Канади, Великої Британії, можна переглянути на порталі: arimages.com .

У контексті створення образу України в закордонних медіа варто згадати неприємний випадок із фотографією Дмитра Муравського ще з 2016 року, який серйозно змінив ставлення світових медіа до українських журналістів. Тоді фотожурналіст порушив межу маніпуляції зображенням. Цей зрежисований кадр засудили фронтіві журналісти, а медіадослідники назвали цю історію «міною Муравського» [3]. Цей професійний інцидент є яскравим прикладом особливого ставлення до репутації українських ЗМІ, адже створення маніпуляційної пропаганди, яку досить часто використовують російські інформаційні агресори, найбільше порушує довіру до України.

Українські медіа зобов'язані формувати консолідоване інформаційне поле, яке за суттю відображатиме правдиву ситуацію з погляду захисту національних інтересів держави. Лише завдяки довірі світових лідерів до українських редакцій зможемо отримати розуміння та підтримку у такій складній багаторічній інформаційній боротьбі з агресором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мусієнко В. Учасники форуму «Ялтинська європейська стратегія». *УНІАН*. URL: <https://photo.unian.ua/photo/909969-uchaszniki-foruma-yaltinskaya-evropeyskaya-strategiya> (дата звернення: 10.01.2020).
2. Нужненко С. Зустріч звільнених українців. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/photos-povernennia-z-polonu/30151830.html> (дата звернення: 21.01.2020).
3. Табінський Я. Маніпуляція у фотожурналістикці під час інформаційної війни. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. Львів, 2019. Вип. 45. С. 90–99.

Леся Борис
(асистент)

МОВА СИМВОЛІВ НА РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ ЛЬВІВЩИНИ ТА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Багатоаспектне явище символізму на телеекрані простежується крізь призму звуко-зорового ряду та його сприйняття реципієнтом. Симбіоз конкретного і підсвідомого, з драматургічною складовою у своїй основі, творить вже усталений або й новий образ інформаційного малюнку та має на меті не лише інформувати, але й впливати.

Легко розпізнавані знаки, що передають конкретне значення, несуть зміст повідомлення загальноприйнятою мовою будь-якої культури, мають означення – символ [с.338, 3]. Урізноманітнена телемова комунікує з глядачем завдяки вербальним та невербальним засобам мовлення. Вербальні слова-символи передають соціокультурну особливість народу і повідомляють (як приклад, *червона калина* – символ України, *булава* – символ влади), а невербальні засоби комунікації (*жести, пози, міміка, графічні образи, знаки, кольори*) розкривають смисл та ефективно впливають на підсвідомість.

Телевізійне зображення неодноразово було об'єктом наукового вивчення, зокрема дослідженнями семіотичної природи символів та їхнім впливом в царині медій займалися Г. Почепцов, Ю. Лотман, Л. Дяченко, М. Іванченко, О. Чекмишев, І Черепанов, В. Шевченко, В. Гоян. Семантику певних символів українські вчені Л. Стринаглюк, О. Потапенко, М. Дмитренко, Г. Потапенко, В. Куйбіда, В. Коцур, Л.Довбня, Т. Товкайло, Ю. Мільошин, Л. Кожуховська, Я.Потапенко виклали в енциклопедичних науково-популярних виданнях.

Логотипи, оформлення студій, комп'ютерні заставки, перебивки, задні плани, предмети інтер'єру, одяг ведучих та їхнє невербальне мовлення доносять до глядача пряму та опосередковану інформацію.

Як приклад, аналіз логотипів кількох телекомпаній Івано-Франківщини та Львівщини. Варто сказати про те, що «Івано-Франківське обласне телебачення «Галичина» має логотип «Галка в короні з печатки Ярослава Осмомисла», де орел міг бути своєрідним символом-емблемою могутньої Київської держави, славу якої мріяли відродити галицькі князі», а корона на голові галки – символ міста столичного статусу [34].

Логотип івано-франківської міської комунальної телерадіокомпанії «Вежа» «Словником символів» тлумачить як висоту або вивищення над звичайним рівнем життя в суспільстві [с.91, 3].

Досліджуючи аббревіатуру «НТА» виявлено, що перша «Н» – жіноча літера, яка символізує лоно. Друга літера «Т» в сучасній інтерпретації отримана шляхом модифікації різних форм хреста й означає

хрест та верхів'я будівель. «А» – перша буква в більшості алфавітів, числове значення якої демонструє перехід від потенційності до актуальності [1].

Проаналізувавши назву логотипу львівського телеканалу «Перший Західний», варто додати, що в нумерології цифра «1» означає самостійність мислення, непохитну рішучість, впевненість в собі без авторитетних думок. Однак, негативною рисою «одиниці» – зарозумілість та впертість[1]. Така психологічна характеристика логотипів, обраних для огляду компанії, доводить вболівання за рейтинги кожної з них та змагання за першість.

Невід'ємним символом телевізійного продукту вважається також кольорогама та грамотне її вплетіння в тематику програми. Аналіз цього невербального засобу довів, що найпоширенішим панівним кольором телеканалів є поєднання синього з блакитним в усіх його відтінках та варіаціях. Цей тон спокою та задоволення інколи поступається соковитішій градації помаранчевих і червоних кольорів та відтінків, благотворно впливаючи на глядача.

Мова телевізійних символів викликає асоціативні кореляції в свідомості глядача та робить його носієм ідей і настроїв. Адже Конфуцій навчав: «Світом керують знаки та символи, а не слово й закон».

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія символів і знаків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://sigils.ru/dict_pl.html.
2. Іванченко М. Дизайн – важливий чинник іміджу телебачення // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 7. – С. 79–84.
3. Керлот Х. Словарь символов / Хуан Едуардо Керлот. – Москва: REFL-book, 1994. – 608 с.
4. Коваль І. Герби старого Галича / І. Коваль, І. Креховецький. // Галицьке слово. – 2010. – №15.– С. 2.
5. Почепцов Г. Г. Семиотика / Г. Г. Почепцов. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2002. – 432 с. – (Образовательная библиотека).
6. Стринаглюк Л. Знаки часу. Розпізнавання / Любомир Стринаглюк. – Брустурів: Discursus, 2017. – 144 с.
7. Шевченко В. Символьна мова міжкультурної комунікації / В. Шевченко // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. – 2014. – Вип. 39(2). – С. 337-343.

*Роксолана Кікерчук
(аспірантка)*

СТРИМ-ТРАСЛЯЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИСВІТЛЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ В ЕФІРАХ ТЕЛЕКАНАЛІВ

Розвиток технічних можливостей (мініатюризація техніки, супутниковий та Інтернет-зв'язок) сприяють змінам у жанрових формах і виводять прямий ефір як важливу тенденцію (тренд) сучасного інформаційного мовлення. Слід враховувати і насиченість ринку телевізійних новин та жорстку конкуренцію між телекомпаніями за оперативність передачі повідомлень. Так у міжнародному медіа середовищі з'явилися «стрімери» або «стрингери» – журналісти, які проводять стрим-трансляції [7].

Резонансні події, які передають журналісти у стрим-повідомленнях, експерти визначають як ті, що викликають реакцію великої кількості людей (обурення, хвилювання, відгуки) на певні дії (інформація, поведінку, висловлювання) когось чи чогось. Професор С. Демченко слушно пропонує виходити за межі звичного, шукати резонансне, що дасть можливість «спалахнути», «прозвучати», «прогриміти», «засвітитись» [2].

Стрим-повідомлення здійснюються за принципом інформаційного приводу. Тобто, відбувається подія, яка має певний резонанс у суспільстві та порушує проблеми, що стосуються прав та інтересів громадськості у цілому, а телерепортер ретранслює її.

Глядача, через надлишок інформації, важко чимось здивувати та захопити. Аудиторія звикла до максимально швидкої передачі даних і не готова чекати на новини. Саме тому телеканали активно використовують стрим-трансляції. Проте, це працює лише у випадку повідомлення резонансних подій, з динамічною картинкою, а протокольні події, такі як суд, брифінг, прес-конференція, візит вповноважених осіб транслюють у тому випадку, коли вони мають велику соціально-політичну вагу.

П. Олійник визначає загальні ознаки надзвичайних ситуацій: наявність або загрози загибелі людей чи значне погіршення умов їх життєдіяльності; заповдіння економічних збитків; істотне погіршення стану довкілля [9].

Тобто надзвичайні ситуації це, зазвичай, аварії, катастрофи, стихійні лиха та інші події, це – епідемії, терористичні акти, збройні конфлікти тощо. Такі епізоди бувають природного, техногенного, соціально-політичного та воєнного характеру. Саме ця класифікація якнайкраще ілюструє тематично-змістове наповнення стрим-повідомлень, які з'являються в ефірі українських телеканалів.

Підсумовуючи Революцію Гідності як генератора ідеї та концепції стрим-трансляції [4], можна стверджувати, що теми, які висвітлюють телеканали за допомогою стрим-трансляції, є надзвичайні та знакові для суспільства події.

Тематика військової стрим-трансляції на прикладах стрим-матеріалів з початку російсько-української війни показує, що трансляція подій на Сході має суворі обмеження і зараз не проводиться. Як виняток – падіння літака [10], яке торкається військової тематики через те, що літак збили терористи. Тому журналістам вдалося потрапити на місце події і передати стрим-матеріали в ефір мовлення.

Тематику надзвичайних ситуацій техногенного характеру проілюстровано у стрим-повідомленнях про обвал на Грибовицькому сміттєзвалищі [8]. А стрим-матеріали про вибух авто Т. Махаурі в центрі Києва [1] показує, що стрим-повідомлення надзвичайного характеру можуть переростати у імпровізовані тематичні ток-шоу.

Тож надзвичайні ситуації є основною тематикою стрим-трансляцій в мовленні телеканалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. „Відео з місця вибуху автомобіля Т. Махаурі”, Телеканал 112 Україна. URL: <https://112.ua/video/video-s-mešta-vzryva-avtomobilya-v-kyeve-247552.html>
2. Демченко, С. В. (2009), Масова комунікація як чинник формування громадянського суспільства в незалежній Україні (глобальне і національне), Вид-во Маковецький, Дніпропетровськ, 368 с.
3. Дячук, В. П. (2009), Комунікативна культура прямого телевізійного ефіру, Автореферат кандидатської дисертації (культурологія), Київ. нац. ун-т культури і мистец., Київ, 19 с.
4. „Євромайдан розігнали. 30 листопада”, Громадське телебачення. URL: https://www.youtube.com/watch?v=pQXBM6S-oQk&list=PLPnX89fQLdskBblrQObEqCjUXEZ_TqrL8.
5. Жук, О. О. (2013), „Соціокомунікаційні моделі телевізійних текстів прямого ефіру”. URL: http://www-philology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_1074/content/zhuk.pdf.
6. „Класифікація надзвичайних ситуацій”. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/bjd/61.htm>.
7. Маранц, Е. (2017), „Стримери, які кидають виклик традиційній журналістиці”, The New Yorker. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2017/12/11/the-live-streamers-who-are-challenging-traditional-journalism>.
8. „Масштабний обвал сміття поховав під собою рятувальників”, Громадське телебачення. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iDd2emfZmr8>

9. Олійник, П. (2013), Цивільний захист, Нова Книга. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=9w7WCQAAQBAJ&pg> (останній перегляд 28 листопада 2019).
10. „Падіння Боїнгу 777. Хронологія подій”, Телеканал 112 Україна. URL: <https://112.ua/avarii-chp/krushenie-malaziyskogo-boinga-hronologiya-sobytiy-89710.html>.
11. „Постраждалих внаслідок обвалу немає”, Телеканал 112 Україна. URL: <https://ua.112.ua/video/postrazhdalykh-vnaslidok-obvalu-chaštyny-konstruktsii-shuliavskoho-moštu-nemaie-228635.html>.
12. Цвик, В. Л. (2009), Телевизійна журналістика, 2-е изд., перераб. и доп. ЮНИТИ-ДАНА, Москва, 495 с.
13. Ятчук, О. (2014), „Контент інтерактивного мовлення”, Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика, Вип. 39(2), с. 185-193. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39(2)_27).
14. „Journalism & Media Glossary”, The News Manual. URL: : <https://www.thenewsmanual.net/Resources/glossary.html>.
15. Reid, A. (2015), „Livestreaming apps for journalists and newsrooms”, journalism.co.uk. URL: <https://www.journalism.co.uk/news/livestreaming-apps-for-journalists-and-newsrooms/s2/a564597>

Володимир Антонов
(аспірант)

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ ВВС

ВВС – одна з найавторитетніших медіакорпорацій у світі. За час свого існування компанія вже окреслила стратегію, що використовує для створення документального продукту. В її діях вже майже не залишилось імпровізацій. Позитивний та негативний досвід спонукали медійників до вироблення дієвої тактики. І своїми засадами діяльності ВВС ділиться сама. Опрацювавши усілякі положення про стандарти роботи [2], виведені правила, я спробую підсумувати і окреслити вектор, якого дотримується медіакорпорація при роботі з документалістикою. Британці кажуть, що *«ключові слова, які повинні лунати у вашій голові, коли ви робите документальну програму для ВВС – своєчасність, масштаб і бажання»* [1]. Медійники переконані, що потребують історій, які *«важливі вже, впливають на життя людей вже сьогодні»* [1]. Також у програмних документах є інформація про те, що одними з основних завдань, що намагаються виконати журналісти ВВС під час своєї діяльності є, цитата:

1. *«Надати доступ до незаангажованих новин та інформації, щоб допомогти людям зрозуміти цей світ навколо та взаємодіяти з ним.*

2. *Підтримати навчання людей будь-якого віку.*

3. *Створити продукцію та надати послуги, які є найбільш творчими, якісними та самобутніми.*

4. *Відобразити інтереси, представляти та чинити на користь усім різноманітним Великобританським спільнотам та регіонам...*

5. *Представити Велику Британію, її культуру та цінності»* [2].

Як бачимо, медійники Туманного Альбіону не соромляться говорити, що створюють контент для свого народу, на користь своєму народові та аби представити світові культуру та цінності саме Великої Британії. Нам теж потрібно замислитись над тим, для кого ми працюємо, для кого робимо документальні фільми і, з якою метою.

Корпорація ВВС також стверджує, що найбільшими цінностями для неї є:

- **довіра глядачів;**
- **свобода висловлення** (межею якій є відповідальність перед своїми глядачами та закон. Про такі межі потрібно подумати українським журналістам, адже деякі з яких послуговуються терміном «баланс думок», не розуміючи, що це не сліпа можливість висловлювати позиції опонентам у співвідношенні 50 на 50);
- **незалежність;**

- **задоволення суспільного інтересу;**
- **правдивість;**
- **чесність та точність** при викладенні матеріалу;
- **захист незахищених груп населення;**
- **захист представників суспільства від несправедливих закидів;**
- **повага до приватності;**
- **доступність до інформації** (медіакорпорація намагається залучити до своєї аудиторії якомога більше людей, дбаючи, аби можливість отримати доступ до інформації мали і люди з особливими потребами) [2].

Аби покращити ситуацію з українськими документальними фільмами (хоча, варто відзначити, ситуація покращується ледь не щодень) ми повинні не забувати і про той факт, що документальне кіно існує на межі двох сфер: журналістської та кінематографічної. Відповідно, про кінематографічність забувати просто неприпустимо. В цьому аспекті варто також рівнятись на BBC, а також Netflix, в часи гегемонії якого важко про цю платформу не згадати. Британці визнають, що документальне кіно повинно витримувати здорову конкуренцію з такими проектами, як «Гра Престолів», «Картковий будинок», «Інтерстеллар», тощо [3]. Відповідно, інструментарій та драматичну складову ми повинні позичати саме з кіно. Так, до прикладу, музику до деяких фільмів BBC писав сам Ганс Ціммер (відомий голлівудський композитор з Німеччини, що склав саундтреки до «Піратів карибського моря», «Інтерстеллара», «Дюнкерку», «Початку», тощо, й представлення, на правду, не потребує).

Найкращим закінченням моєї коротенької доповіді буде те, що українське документальне кіно живе, і починає розквітати. Я не можу не згадати про те, що українська документальна стрічка «Земля блакитна, ніби апельсин» та її режисерка Ірина Цілик здобула приз за найкращу режисуру на фестивалі Sundance Film Festival, найбільшому та найвідомішому фестивалі незалежного кіно. Через призму таких людей світ мусить дізнаватись про Україну. Вітаємо Ірину Цілик і вітаємо нас з цією українською перемогою!

ЛІТЕРАТУРА

1. BBC, “Documentary commissioning”, available at: <https://www.bbc.co.uk/commissioning/tv/articles/documentaries> (accessed date)
2. BBC, “The BBC’s Editorial Standards” available at: <https://www.bbc.com/editorialguidelines/guidelines/editorial-standards#oureditorialvalues> (accessed date)
3. Fong, J. & Lee, D (2017), “How the BBC makes wildlife films that look like Hollywood movies”, *Vox*, available at: <https://www.vox.com/videos/2017/2/20/14650348/making-of-planet-earth-2> (accessed date)

ЗМІСТ

ПІДСЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЖУРНАЛІСТИКИ

<i>Іван Крупський.</i> УКРАЇНЬСЬКА ЖУРНАЛІСТИКА НА ШЛЯХУ ВІД ГОРБАЧОВСЬКОЇ ПЕРЕБУДОВИ ДО НЕЗАЛЕЖНОЇ ПРЕСИ	3
<i>Михайло Присяжний.</i> НОВАТОРСТВО В ПРОБЛЕМАТИЦІ ТА ОФОРМЛЕННІ ЖУРНАЛУ «ТЕАТР»	6
<i>Юрій Васьківський.</i> ОСОБЛИВІСТЬ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІЯХ	9
<i>Мирослава Рудик.</i> УКРАЇНЬСЬКА ПУБЛІЦИСТИКА ЯК ТРИБУНА ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ІДЕЙ НА ПРИКЛАДІ БЛОГІВ ТАРАСА ВОЗНЯКА, ВАХТАНГА КІПІАНІ, ІГОРЯ ФЕДИКА	12
<i>Наталія Гадьо.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕЛІГІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ 1990–2020 рр.	15
<i>Наталія Войтович.</i> ФАКТЧЕКІНГ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	18
<i>Тетяна Війтович.</i> ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ	21
<i>Ольга Довга.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РЕПОРТАЖУ	23
<i>Яніна Чайківська.</i> ДОВІРА ДО ЗМІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	25

ПІДСЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

<i>Степан Кость.</i> КОНЦЕПЦІЯ І КОНЦЕПТУАЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО МИСЛЕННЯ	28
<i>Ігор Паславський.</i> НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	34
<i>Олег Романчук.</i> ГІБРИДНА АГРЕСІЯ РОСІЇ В УКРАЇНІ: РОЗПІЗНАТИ ТА ПОПЕРЕДИТИ	37
<i>Тетяна Слотюк.</i> КОНСТРУКТИВНА ЖУРНАЛІСТИКА: ОСОБЛИВОСТІ, СПЕЦИФІКА ПОДАЧІ ТА ВІДМІННОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ	39
<i>Галина Яценко.</i> ТАЛАНТ-ДЕМІУРГ І ТАЛАНТ-ГАРМОНІЯ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ІВАНА ФРАНКА	42

Юлія Присяжна-Гапченко. ЖУРНАЛ «ЗНАННЯ» В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ЕМІГРАЦІЙНОЇ МОЛОДІ	44
Оксана Бабенко. ОБРАЗ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В НОВИХ МЕДІЯХ УКРАЇНИ	46

ПІДСЕКЦІЯ НОВИХ МЕДІЙ

Nataliia Habor, Yuliana Lavrysh. JOURNALISM EDUCATION IN UKRAINE: PROBLEM ASPECTS AND PRIORITIES	49
Леся Бурич. СИНКРЕТИЧНІСТЬ КОЛУМНІСТИКИ (ЗА КОЛОНКАМИ ЮРІЯ МАКАРОВА, ЛЮБОМИРА ГУЗОРА ТА ГАННИ МАЛЯР)	51

ПІДСЕКЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Йосип Лось. ПІДМІНА ПОНЯТЬ У СУЧАСНОМУ СЛОВІ	53
Мар'ян Житарюк. МІСЦЕ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАЗНАВЦІВ У СУЧАСНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ	55
Тарас Лильо. ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІДЕОЛОГЕМИ “СВОБОДА” У ПУБЛІЦИСТИЦІ МАРІОН ДЪОНГОФФ	58
Тетяна Хоменко. УКРАЇНСЬКИЙ ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ СМИСЛІВ	60
Ольга Квасниця. ЗМІ ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ КОД КУЛЬТУРИ АБО РЕЦЕПЦІЯ ФІЛЬМУ «HAMLET FOREVER» ЯК ЕКЗИСЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД МЕТАНОЇ	63
Андрій Мельник. ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕЛЕКТУАЛ У РОЛІ НАСТАВНИКА: ЮВАЛ НОЙ ХАРАРІ ТА ДЖОРДАН ПІТЕРСОН	67
Юрій Мельник. ПОНАДПАРТІЙНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР У ПУБЛІЦИСТИЦІ ЄВГЕНА ОНАЦЬКОГО	70
Микола Рашкевич. СИМВОЛІЗМ ПРОСТОРОВІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ Д. МЕРЕЖКОВСЬКОГО	73
Тарас Балда. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДІАСПОРНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ	76
Ірина Волошин. ОСОБЛИВОСТІ МІЖЖАНРОВОЇ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ: НА ПРИКЛАДІ КНИГИ К. С. ЛЬЮІСА «ПРОСТО ХРИСТИЯНСТВО»	79

Христина Головка. КРАЩІ ЗРАЗКИ ПОЛЬСЬКОГО РЕПОРТАЖУ З РОСІЇ: «РЕВОЛЮЦІЯ СОВЕТІВ», ПОЧАТОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1931-1939)	81
Олеся Мельник. НЕНАВИСНИЦЬКІ МЕДІА І ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА	84
Марта Стельмах. ПУБЛІЧНА ІСТОРІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ	87
Анна Мончук. ПРОБЛЕМИ НАЛАГОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ДІАЛОГУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПУБЛІЦИСТИКИ БОГДАНА ОСАДЧУКА	90
Ігор Шевчук. ОСМИСЛЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ЩОДЕННИКУ ЕРНСТА ЮНГЕРА «ВИПРОМІНЮВАННЯ» ...	92

ПІДСЕКЦІЯ МОВИ ЗМІ

Марія Яцимірська, Наталя Литовченко. ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА, МОВА ЗМІ ТА «УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС» – 2019 ...	95
Наталія Більовська. ПРОФЕСІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЖУРНАЛІСТІВ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА	99
Анатолій Капелюшний. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ ТА ДІЄСЛІВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ МОВЛЕННІ НАЖИВО ...	101
Марія Ріней. ДІЄСЛІВНІ ЛЕКСЕМИ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ ОДНОГО НОМЕРА ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)	103
Andriy Yatsenko. JOURNALIST-ANALYST VS MEDIABOT?	106
Христина Дацишин. НОВІТНІ ФЕМІНІТИВИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАТЕКСТАХ	107
Ірина Табінська. ДІАЛОГІЧНІ І НЕДІАЛОГІЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ	111

ПІДСЕКЦІЯ РАДІОМОВЛЕННЯ І ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Василь Лизанчук. НАЦІОЦЕНТРИЗМ – ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗМІ В УКРАЇНІ	114
Олександра Сербенська. КИРИЛИЦЯ ЯК ТАЙНОПИС	117
Оксана Білоус. ДІАЛОГ КУЛЬТУР У МЕДІАКОНТЕКСТІ	119
Наталія Михайличенко. КОНСТРУКЦІЇ З ПРИЙМЕННИКАМИ «ДО» ТА «ДЛЯ» В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ	121
Ярослав Табінський. ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ В ЗАКОРДОННИХ МЕДІА	123

Леся Борис. МОВА СИМВОЛІВ НА РЕГІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛАХ ЛЬВІВЩИНИ ТА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ	125
Роксолана Кікерчук. СТРИМ-ТРАСЛЯЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИСВІТЛЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ В ЕФІРАХ ТЕЛЕКАНАЛІВ	127
Володимир Антонов. ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ ВВС	130

Наукове видання

Традиційні і нові медіа: від історії до сучасності

Збірник матеріалів звітної наукової конференції
за 2019 рік (секція «Журналістики»)

Упорядник та відповідальний за випуск –
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мови ЗМІ
Андрій Яценко*
Коректура – *Вікторія Бохонко*
Макет і верстання – *Ігор Полянський*

Друк: ТзОВ “Простір-М”
Свідоцтво ДК № 5068 від 22.03.2016 р.
79000, Львів, вул. Чайковського, 8
Тел.: (032) 261-09-05
e-mail: prostir.druk@gmail.com